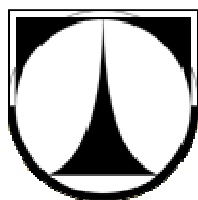


TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ – HUMANITNÍ A
PEDAGOGICKÁ



DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Petra Pekařová

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Primárního vzdělávání
Studijní program: M7503 - Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami

Dry point in combination with other graphic techniques

Diplomová práce: 08-FP-KPV-0033

Autor:

Podpis: 

Petra PEKAŘOVÁ

Adresa:

Chuchelna 85
513 01 Semily

Vedoucí práce:

Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová

Počet

stran	slov	tabulek	obrázků	pramenů	příloh
90	24 971	2	41	47	30

V Liberci 6. 5. 2009

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Studentská 2 Tel.: 48535 2515 Fax: 48535 2332

Katedra: primárního vzdělávání

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Petra Pekařová

adresa: Chuchelna 85, 513 01 Semily

studijní obor (kombinace): Učitelství pro 1.stupeň ZŠ

Název DP: Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami

Název DP v angličtině: Dry Point in Combination with Other Graphic Techniques

Vedoucí práce: Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová

Konzultant:

Termín odevzdání: květen 2009

Pozn: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 25.6.2008



děkan



vedoucí katedry

Převzal (diplomant): Petra Pekařová

Datum: 22. 11. 2008

Podpis: 

Název DP: Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami

Vedoucí práce: Mgr. A. Lucrezia Škaloudová - Puchmajerová

Cíl: Prostudování literatury související s tematikou. Vytvoření vlastních návrhů, jak kombinovat techniku suché jehly s jinými výtvarnými technikami. Realizace netradiční kombinace suché jehly s jinými výtvarnými technikami na 1. stupni ZŠ. Závěrečná doporučení pro práci se suchou jehlou v pedagogické praxi.

Požadavky: Prostudování odborné literatury, spolupráce s pedagogy na 1. stupni ZŠ, spolupráce s dětmi na 1. stupni ZŠ, využití výtvarných pomůcek k práci se suchou jehlou a jinými výtvarnými technikami.

Metody: Praktická aplikace metody suché jehly v kombinaci s jinými výtvarnými technikami.

Literatura:

BAUER, A.: *Grafika*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1999. 247 s. ISBN 80-85839-34-2
KREJČA, A.: *Grafické techniky*. 2. vyd. Praha: Aventium, 1994. 206 s. ISBN 80-7151-638-8
ODEHNAL, A.: *Grafické techniky*. Brno: Era, 2005. 111 s. ISBN 80-7366-006-7
DOČEKAL, J.: *O grafice*. Dačice: Městské muzeum a galerie v Dačicích, 2000.
MALÝ, Z.: *Grafické techniky pro každého*. 1. vyd. Brno: CP Books, 2005. 62 s. ISBN 80-251-0296-3.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.


Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Autor Petra PEKAŘOVÁ

Datum 6. 5. 2009

Podpis 

Poděkování

Děkuji Mgr. A. Lucrezii Škaloudové - Puchmajerové za odborné vedení, podnětné rady a kontrolu při vedení diplomové práce. Děkuji učitelům, dětem i všem dalším, kteří mi věnovali čas, cenné informace a podklady k sestavení této práce. Poděkování též patří mé rodině za podporu při studiu.

Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami

Resumé: Diplomová práce je zaměřena na kombinování grafické techniky suchá jehla s jinými výtvarnými technikami. Praktická část představuje dvacet dva kombinovaných technik vyzkoušených s žáky na 1. stupni základní školy, deset dalších se týká vlastní tvorby. V teoretické části jsou přehledně popsány využití techniky ke kombinování. Také zde najdeme několik osobností z oblasti výtvarného umění, které se staly svými díly inspirací při výtvarných činnostech s dětmi.

Výsledky prací žáků 1. – 5. třídy ZŠ zachycují fotografie v příloze. V průběhu celé práce nachází i vlastní tvorba autorky.

Klíčová slova: grafika, suchá jehla, výtvarné techniky, kombinování technik.

Dry point in combination with other graphic techniques

Summary: The thesis is focused on the combination of graphic technique of dry point with other arts techniques. The practical part shows twenty two combined techniques, which have been tried by students of the first level of primary school, other ten techniques relate to own art creation. In the theoretical part there are digestedly described techniques, which were used for the combination. Here we can also find some important artistic personalities, whose work was an inspiration for art activities with children.

The results of works of students of 1st – 5th class of primary school you can see in photographs in appendix. You can also see own art creation of the author of this thesis.

Key words: graphic, dry point, art techniques, combination of techniques.

Die Radiernadel in der Kombination mit Andersen bildenden Techniken

Zusammenfassung: Die Diplomarbeit konzentriert sich auf das Kombinieren der graphischen Technik der Radiernadel mit anderen bildenden Techniken. Den praktischen Teil repräsentieren zweiundzwanzig kombinierten Techniken, die mit Schüler auf der ersten Stufe der Grundschule versucht wurden, zehn anderen Techniken betreffen den Autor der Diplomarbeit. In dem theoretischen Teil sind die kombinierten Techniken übersichtlich beschrieben. Wir können auch hier einige Persönlichkeiten aus dem Bereich der bildenden Künste finden. Sie wurden mit seinen Werken Inspiration bei der Arbeit mit Kindern in bildenden Künsten.

Die Ergebnisse der Arbeit der Schüler von 1. – 5. Klasse der Grundschule sind in der Form der Fotografien beigelegt. In der ganzen Arbeit befinden sich eigene Bilder des Autors.

Schlüsselwörter: die Grafik, die Radiernadel, die bildende Techniken, das Kombination der Techniken.

Obsah

1. Úvod.....	12
2. Vybavení školní grafické dílny	15
2.1 Nástroje a materiály pro techniku suché jehly	15
2.2 Další nezbytné nástroje a materiály pro lisem prováděné techniky ke kombinování	15
3. Grafické techniky.....	18
3.1 Suchá jehla	18
3.2 Suchá jehla ve výtvarné výchově.....	19
3.3 Grafické techniky ke kombinaci se suchou jehlou	21
3.3.1 Techniky tisku z výšky	22
3.3.2 Tisk z plochy.....	26
3.3.3 Nepravé grafické techniky	27
3.4 Další techniky kombinované se suchou jehlou	28
4. Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění.....	34
4.1 Svět hmyzu – Vlasta Matoušová	34
4.2 Bohatá kytice života a tvorby malířky a grafičky – Ludmily Matoušové.....	36
4.3 Žebříky, židle a ptáci – Vladimír Komárek	39
4.4 Ovoce samo padající – krátce ze života a výtvarné cesty Jiřího Johna	42
4.5 Grafička ticha, soustředění a citových hlubin – Hana Storchová	45
5. Praktická část	48
5.1 Několik vlastních doporučení a zásad při technice suché jehly.....	49
5.2 Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami – dětské práce	51
5.2.1 Suchá jehla v kombinaci s linorytem.....	51
5.2.2 Suchá jehla v kombinaci se sádrorytem.....	53
5.2.3 Suchá jehla v kombinaci s otiskem ovoce a zeleniny	54
5.2.4 Suchá jehla v kombinaci s muchlází.....	55
5.2.5 Suchá jehla v kombinaci s malbou tiskařskými barvami.....	56
5.2.6 Suchá jehla v kombinaci s voskovou rezervou	57
5.2.7 Suchá jehla v kombinaci s otiskem nitě.....	59
5.2.8 Suchá jehla v kombinaci se zapouštěním barev do klovatiny	60
5.2.9 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z lepenky	60
5.2.10 Suchá jehla v kombinaci s monotypem	62
5.2.11 Suchá jehla v kombinaci s tiskem na benzínový papír	63
5.2.12 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z reliéfní kresby	64
5.2.13 Suchá jehla v kombinaci s frotáží	66
5.2.14 Suchá jehla v kombinaci s kresbou přes uhlový papír.....	67
5.2.15 Suchá jehla v kombinaci s protiskem	68
5.2.16 Suchá jehla v kombinaci se zmizíkovou rezervou	69
5.2.17 Suchá jehla v kombinaci s xerografií a kresbou pastelkami, fixy či gelovými pery	71
5.2.18 Suchá jehla v kombinaci s dokresbou tuší	73
5.2.19 Suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pastely a uhlím	74
5.2.20 Suchá jehla v kombinaci s kresbou voskovými pastely.....	76
5.2.21 Suchá jehla v kombinaci s tiskem na papírovou koláž	77
5.2.22 Suchá jehla v kombinaci s perforací	79
5.3 Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami – vlastní tvorba	80
5.3.1 Suchá jehla v kombinaci s kresbou rudkou a bílou křídou	80

5.3.2 Suchá jehla v kombinaci s kresbou tuší	80
5.3.3 Suchá jehla v kombinaci s kresbou tužkou	81
5.3.4 Suchá jehla v kombinaci se slepotiskem.....	81
5.3.5 Suchá jehla v kombinaci s linorytem.....	81
5.3.6 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z polystyrenové matrice	82
5.3.7 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z koláže.....	82
5.3.8 Suchá jehla v kombinaci s kresbou barevnými tužkami.....	83
5.3.9 Suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pastely	83
5.3.10 Suchá jehla v kombinaci s malbou vodovými barvami	83
6. Závěr	86
7. Seznam literatury	88
8. Seznam příloh	7
8.1 Přehled kombinovaných technik vyzkoušených s žáky na 1. stupni ZŠ	9
8.2 Přehled kombinovaných technik – vlastní tvorba.....	10



Obr. 1: *Podzim – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s kresbou tužkou, 2009)*

Motto:

„Umění je činnost, která člověku dovoluje vědomě ovlivňovat druhé prostřednictvím jiných vnějších znamení tak, aby v nich vyvolal nebo oživil pocity, které sám zakusil.“

L. N. Tolstoj

(Kortmanová M., 1999, s. 110 [11])



Obr. 2: *Zima – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci se slepotiskem, 2009)*

1. Úvod

Ohlédnu-li se za sebe, do svých školních let, jen marně si vzpomínám, kdy jsem v ruce držela rycí jehlu, snad pouze v rámci zájmové výtvarné činnosti na základní umělecké škole. Domnívám se, že tato situace je podobná i té dnešní. Až v rámci studia na vysoké škole jsem měla to štěstí najít se v technice suché jehly, která mě zaujala svou jedinečností. Rozhodla jsem se své zkušenosti předat dál. V diplomové práci se proto zaměřuji právě na techniku suché jehly a její kombinace s jinými výtvarnými technikami. Několik činností je inspirováno osobnostmi z oblasti výtvarného umění, které mě svou tvorbou již dříve oslovily. Přála bych si, aby suchá jehla a celkově i grafika našla své pevné místo ve výtvarné výchově na základních školách.

Smyslem mé diplomové práce je vytvoření přehledného souboru možných kombinací suché jehly s jinými výtvarnými technikami. Práce popisuje techniky využití s žáky od 1. – 5. třídy základní školy nebo zpracované vlastním pojetím. Není výčtem grafických a jiných výtvarných technik. Vybrala jsem pouze ty, které dle mého mínění nejlépe pasují k technice suché jehly.

Suchá jehla je vzhledem k ostatním výtvarným technikám poměrně náročná. Tato technika vyžaduje nejen delší čas na zpracování, ale také spoustu potřebných pomůcek, výtvarných prostředků a materiálů. Možná to je důvodem, proč ji pedagogové v hodinách vynechávají a dávají přednost například tradičnímu malování vodovými barvami, pastelkami apod.

Věřím, že má diplomová práce byla ku prospěchu učitelům na 1. stupni ZŠ, ale i jiným pedagogům z oboru výtvarné výchovy. Byla bych moc ráda, aby dané poznatky předali svým žákům, kteří to snad ocení. Z více jak 20 kombinovaných technik si jistě každý vybere. Sama za sebe však nemohu zvolit jen jednu nejlepší. Suchá jehla v kombinaci s jinou výtvarnou technikou vždy dostane jiný, ojedinělý půvab.

Ze své praxe a výstupů mohu potvrdit, že děti s radostí tvořily matrice na suchou jehlu a objevovaly její kouzlo. Obměna této techniky pro žáky byla vlastně takovou odměnou. Abych děti příliš neunavila věčným vyrýváním, dotvářeli jsme jeden námět ze suché jehly více technikami, které vždy suchou jehlu ozvláštnily trochu jinak.

Nelituji toho, že jsem spoustu hodin strávila v ateliéru nad grafickým litem a s rukama od barev. Pokud bych tento čas přepočítávala a shrnula, byla grafická dílna okolo 200 hodin čistého času mým věrným útočištěm. Často jsem tiskla i 30 prací, neboť navštívené základní školy nevlastnily grafický lis.

Věřím, že jsem žáky touto technikou obohatila a zpestřila jim hodiny výtvarné výchovy. Vložené obrázky jsou toho určitě důkazem. Některé kombinované techniky jsou mojí vlastní tvorbou, která zároveň sloužila i jako ukázkový materiál.



Obr. 3: *Jaro – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s kresbou rudkou a bílou křídou, 2009)*

2. Vybavení školní grafické dílny

Grafik potřebuje pracovní stůl nejlépe s naklápěcí deskou. Ideální by byl ateliér s velkým střešním oknem vybavený vším potřebným. Světlo by mělo dopadat na stůl z opačné strany, než kterou rukou kreslíme, abychom si nestínili. Místnost by měla být dobře větratelná. (Bauer A., 1999, s. 117 [1])

Pracoviště má být účelně a úsporně zorganizováno. Nepřehlednost působí negativně na nervovou soustavu, podvědomě vyvolává neklid a brání soustředění. Žák musí mít kolem sebe dostatek prostoru a pracovního pohodlí, na jeho pracovní ploše a kolem něho nesmějí být žádné jiné věci než ty, které současně k práci potřebuje. (Trojan R., 1976, s. 36, 37 [35])

2.1 Nástroje a materiály pro techniku suché jehly

❖ **Kovová deska** – měděná či zinková, silná 1 až 3 mm.

Školní varianta: plastová fólie, jakou používají žáci na vkládání do sešitu.

❖ **Rycí jehla** – ocelová tyčinka s ostrým hrotem zasazená do dlouhého dřevěného držátka. (Rambousek J., 1954, s. 464 [25]) Lze použít i rycího diamantu.

Školní varianta: gramofonová jehla zasazená do rukojeti, zbroušený hřebík, (Bauer A., 1999, s. 121, 162 [1]) či školní kružítko.

❖ **Papír** – ruční, křídové, k nenáročnému tisku jsou vhodné kladívkové papíry (nezapomeneme ani na zkušební papír, na který provádíme první tisky).

Školní varianta: čtvrtka.

❖ **Tiskařské barvy** – hlubotiskové, které ředíme přidáním několika kapek fermeže. (Bauer A., 1999, s. 128, 130 [1])

❖ **Štětce** na vtírání barev.

❖ **Nádoba na vlhčení papírů** – fotografická miska.

Školní varianta: kuchyňský plech.

❖ **Grafický lis** – např. **satínýrka** je jednoduché zařízení pro tisk z hloubky. Skládá se z rámu, dvou válců s ložisky a základní desky. (Malý Z., 2005, s. 29 [16])

Školní varianta: stará válcová ždímačka nebo mandl.

2.2 Další nezbytné nástroje a materiály pro lisem prováděné techniky ke kombinování

❖ **Tisková deska** - linoleum na techniku linorytu. (Bauer A., 1999, s. 117 [1])

- ❖ **Rydla** - k rytí do linolea užíváme žlábkových ocelových rydel profilu U nebo V nasazených do dřevěných držátek. (Krejča A., 1981, s. 48 [13]) Při rytí se otupí, je třeba je brousit.

Školní varianta: zbrousený drát deštníkové konstrukce. (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 9 [31])

- ❖ **Tiskařské barvy** - linorytové a měditiskové barvy.

Školní varianta: olejové a temperové barvy. (Upozornění: Volba barev může velmi ovlivnit kvalitu tisku). (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 65 [20])

- ❖ **Přísady do barev** - lněný olej, lněná fermež a terpentýnový olej. (Bauer A., 1999, s. 131 [1])

- ❖ **Tiskařský váleček** - slouží k naválení barvy na tiskovou desku.

Školní varianta - postačí starý fotografický váleček. Můžeme si ho také vyrobit z cca 12 cm dlouhé gumové hadice, kterou nasadíme na kulatou dřevěnou tyčku. Ze stran vyvrtáme do středu dřevěné tyčky hlubší otvory, do kterých zapadnou konce držadla ze silného drátu. Váleček se musí v drátěném držadle volně otáčet. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 65 [20])

- ❖ **Špachtle (stěrka)** - na nabírání a roztírání barev.

Školní varianta: odřezky z tvrdších plastů na rozetření barev s příslušnou přísadou.

- ❖ **Velká rovná plocha** k rozmíchání barev – nejideálnější je silnější skleněná deska. (Bauer A., 1999, s. 132 [1])

Školní varianta: linoleum, plastová fólie.

- ❖ **Papíry** - tiskové, pomocné, zkušební.

- ❖ **Hadříky** na čištění a **špejle** na „nabírání“ fermeže.

- ❖ **Textilní tampon a houbička** na vlhčení papíru. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 66 [20])

- ❖ **Prostředky na čištění desek:** nitroředidlo (Bauer A., 1999, s. 131 [1]) a benzín. (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 10 [31])

- ❖ **Tříč pro ruční tisk**

Školní varianta: polévková lžice, ohlazený říční kámen, dno sklenice aj. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 66 [20])

- ❖ **Grafické lisy** jsou nezbytnou součástí grafické dílny. (Škaloudová - Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 8 [31])

Školní varianta: starý kovový knihařský lis, který seženeme např. v bazarech. (Bauer A., 1999, s. 125 [1])



Obr. 4: *Léto* – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s kresbou tuší, 2009)

3. Grafické techniky

Hlavním znakem grafiky je rozmnožování výtvarné práce. (Roeselová V., 2003, s. 45 [27]) Původně *grafika* označovala veškeré kreslení a psaní (podle významu řeckého slova *grafein* = psát, kreslit). Umělec–grafik zpracovává kresbu na pevný materiál, mechanicky (rytím) nebo chemicky (leptáním). Motiv se otiskne zrcadlově. Každý grafický list považujeme za originál. U technik, kde se štoček tiskem příliš nedeformuje, je možné natisknout poměrně hodně kvalitních tisků (např. linoryt, dřevoryt, dřevořez nebo litografie), až 200 otisků. (Bauer A., 1999, s. 9, 10 [1]) U techniky suché jehly se grátek při zatírání barvy a vysokém tlaku v lisu rychle snižuje a otisky ztrácejí na sytosti. Tím je tedy omezen celkový náklad grafických listů, který čítá zhruba 30 otisků. (Krejča A., 1981, s. 82 [13])

3.1 Suchá jehla

Technika suché jehly patří do tisků z hloubky. Je to rytina provedená na hladké měděné či zinkové desce ostrým hrotem ocelové jehly, jedná se o suchý proces bez použití kyseliny.

Prvně se s touto technikou setkáváme v 15. století, význačnějších výsledků bylo však technikou suché jehly dosaženo v dílech A. Dürera a Rembrandta van Rijn. Další rozkvět suché jehly nastal v 19. století, můžeme zmínit umělce jako A. Rodin, E. Munch, P. Picasso, M. Chagall a další. (Krejča A., 1981, s. 80, 81 [13]), (Odehnal A., 2005, s. 48 [21]), (Trojan R., 1976, s. 73 [35])

Přenos kresby: Nejvhodnější přípravnou kresbou je perokresba, která se svým charakterem nejvíce blíží suché jehle. Kresbu je možno nanést přímo pomocí mastné tužky. Překopírovanou kresbu zafixujeme, aby se neotírala při rytí do dlaně. (Bauer A., 1999, s. 162 [1])

Rytí: Jehlu držíme stejně jako tužku, ale dosti kolmo k desce. Na ploše kovu tvoříme velmi jemné i širší čárky. Po obou stranách vrypu se díky přtlaku ruky vytlačuje kov v podobě jakéhosi „hřebínku“ – grátku, který umělec neodstraňuje. Při tisku spolupůsobí jako součást charakteristiky suché jehly. Vyrytá kresba vychází bez ostrého ohraničení, dostává nenapodobitelný sametový vzhled, poetickou měkkost. (Dočekal J., 2000, s. 18 [5]), (Krejča A., 1995, s. 81, 82 [12]), (Fikari R., 1955, s. 184, 185 [6]), (Malý Z., 2005, s. 26[16])

Tisk: Vytištěná čára dostane zvláštní kouzlo, a to jenom díky barvě, kterou zachytí grátky. Výsledek je tvořený hlavní, sytou linkou a dvěma o něco slabšími linkami od grátků. Doprovodné linky jsou na okrajích jemně roztřepané, jakoby neostré. Nutností je provést zkušební tisk, kde se ukáže, co je třeba dotáhnout. Každý tisk je jiný. Nikdy se nám nepovede stejně vytřít barvu. Nejdříve barvu otřeme nahrubo a pak načisto. Každá nově nanesená barva částečně překryje barvu původní, maximálně se může stát, že se nepatrně smísí. Po každém výtisku vyčistíme destičku ředidlem, osušíme ji a teprve pak můžeme barvu nanášet znovu. Suchá jehla nás uchopí a my budeme tisknout a tisknout, až do chvíle, kdy destičku úplně zbavíme grátků. (Malý Z., 2005, s. 26, 27, 28 [16])

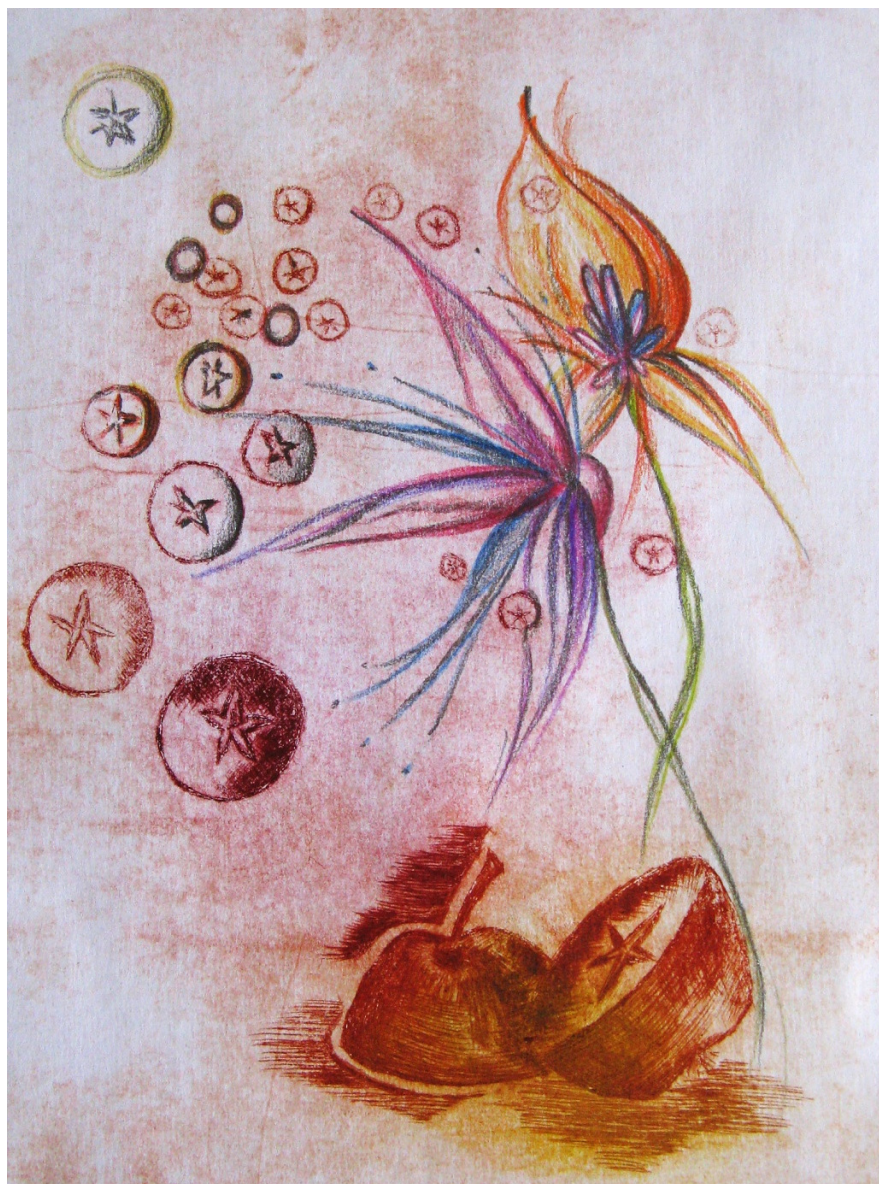
Konečná úprava grafických listů – adjustace: Grafický list vložíme do dvojité pasparty, kterou si vytvoříme z tužšího papíru přeloženého v půli. Na přední straně dvojlistu provedeme výřez o něco větší než je otisk grafiky, zejména u dolního okraje, aby bylo místo pro podpis a číslování. Výřez umístíme tak, aby boční okraje a horní okraj pasparty byly stejně široké a spodní okraj byl nejširší. Na vnitřní stranu druhé poloviny dvojlistu (proti výřezu) přilepíme grafický list proužky lepicí pásky. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 101 [20])

3.2 Suchá jehla ve výtvarné výchově

Přenos kresby: Kresbu podložíme pod desku. Pamatujeme ale na to, že kresba bude stranově převrácená. (Bauer A., 1999, s. 164 [1]) Aby papír pod fólii neklouzal přichytíme ho pomocí lepicí pásky či kancelářských sponek.

Rytí: Ryjeme jehlou nebo použijeme jehlu zasazenou ve školním kružítku. (U kovové desky je grátek ostřejší a v otisku výraznější.) Hustotou a křížením rytých čar dosáhneme různé tmavosti ploch.

Tisk: Do vyryté kresby vetřeme barvu. Okolí vyhloubených čar stíráme opatrně krouživými pohyby. Přílišné vytření barvy způsobí, že jsou některá místa na otisku nedotištěná (prašivá). Na tom, jak jsme rytou kresbu zatónovali (vytřeli), závisí světlost a celkové vyznění otisku. Tiskneme na provlhčený papír (tenčí papír máčíme ve vodě cca 15 až 30 minut, tužší papír kladívkový a kreslicí můžeme nechat namočený i 2 hodiny).



Obr. 5: *Jablka s chutí Vánoc 1 – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s kresbou barevnými tužkami a měkkou tužkou, 2009)*

K tisku z hloubky je nutný lis, protože k otisku je třeba značného tlaku. Suchou jehlu lze tisknout i ručně, ale jen z velmi malých formátů (A6 a menších). Před tiskem papír osušíme. (Papír dáme mezi suché noviny, po kterých několikrát přejedeme válečkem.) Mokřejší papír nevádí, lépe na něj přilne barva. Musíme však dát pozor na kapky, které by tisk narušily.

Konečná úprava – paspartování: Po otisknutí vložíme tisk mezi čisté savé papíry (suché noviny) a zatížíme, aby se vysušil a vyrovnal (savé papíry je třeba vyměňovat, tisk by mohl chytit plíseň. Lepší variantou možná je zatížit hotový výtisk, až když je suchý). Technika suché jehly vyžaduje trpělivost, tisk se často i vícekrát nepovede. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 71, 72 [20]) Pro školní úpravu se využívá oříznutá kresba nalepená na větším formátu papíru (čtvrtka). Horní i boční okraje pasparty mají být stejné, dolní je větší. (Škaloudová Puchmajerová L., Valešová H., 2003, s. 28 [30])

3.3 Grafické techniky ke kombinaci se suchou jehlou

Grafika využívá postupů tisku z výšky, z hloubky nebo z plochy. (Roeselová V., 2003, s. 45 [27])

Tisk z výšky je nejstarší. Podstata spočívá v tom, že místa, jež nemají tisknout, se z povrchu odstraňují. Vyvýšená místa naválíme barvou a poté při mírném tlaku tiskneme na papír. Prvními tisky tohoto typu byly dřevořezy, které se na Východě (Čína, Japonsko) používaly pro tisk na látku. Později se začal využívat k tisku i papír. K prvním tiskům z výšky v Evropě patřily hrací karty (13. století). V této době se objevují i první ilustrace knih (Švýcarsko).

Tisk z hloubky je situace opačná. Motivy a stopy se ryjí nebo leptají, vyhlubují pod úroveň povrchu hladké kovové desky. Do prohlubenin linií či bodů se vtírá hlubotisková barva, která se naopak z ostatního povrchu desky stírá. Velkým tlakem tiskového stroje papír přejímá barvu z rýh. Nejstarší rytiny vznikají do mědi zhruba ve stejné době jako dřevoryty. První datovaná mědirytina v Evropě nese datum 1446 – „Bičování Krista“. Mezi prvními tisky byly opět karetní obrázky.

Tisk z plochy je nejmladší tisková technika, která se objevila na konci 18. století. Princip tisku spočívá v tom, že kresba provedená mastnými přípravky přijímá mastnou tiskovou barvu, zatímco místa, která tisknout nemají, jsou zvlhčena vodou, barvu odpuzují. Tisknoucí partie jsou ve stejné rovině jako netisknoucí místa

tiskové plochy. Představitelem je kamenotisk – litografie. Má mnoho technických variant. (Krejča A., 1995, s. 21, 65, 139 [12]), (Malý Z., 2005, s. 7 [16])

Nepravé grafické techniky jsou svou technologií od grafiky odlišné, ale výsledek grafiku připomíná.

3.3.1 Techniky tisku z výšky

Linoryt

Přenos kresby: Kresbu vytvoříme přímo na linoleum očištěné benzínem. (Dočekal J., 2000, s. 10 [5]) Nebo návrh přeneseme na pauzovací papír, který položíme na linoleum tak, aby kresba byla otočena k linoleu. Máme tak připravený zrcadlově převrácený motiv, který stačí z rubu obtáhnout. Tlakem se přenesou tuha z pauzovacího papíru na lino. (Bauer A., 1999, s. 135, 138 [1]), (Fikari R., 1955, s. 73 [6]) Tato relativně pružná podlahová krytina má dvě vrstvy, tvrdou až sklovitou (po ní se chodí) a hladkou (měkkčí), barevně odlišnou (pro naši práci je tou pravou). (Malý Z., 2005, s. 20 [16]) Pokud je linoleum příliš tuhé, nahřejeme ho pro změkčení nad tepelným zdrojem.

Rytí: Rydlo držíme nadhmatem (konec držadla směřuje do dlaně). (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 67 [20]) Ryje se směrem od těla. (Trojan R., 1976, s. 45 [35]) Zranění rydly jsou bolestivá, dbáme proto zvýšené opatrnosti. Matrici můžeme zpracovat několika způsoby: vyrývat jen linku (liniový linoryt), vyrývat celé plochy (v otisku se střídají černé a bílé plochy), vyrývat plochy různým způsobem (krátké vrypy, delší ryté šrafy stejného nebo různého směru) nebo kombinovat předchozí způsoby. Vyrytá místa zůstanou bílá.

Tisk: Barvu naválíme válečkem v souvislé vrstvě na připravenou matrici. Pokud máme k dispozici lis, položíme na naválenou matrici tiskový papír, který ještě před tiskem v lisu překryjeme novinami a kusem plsti. Dáváme pozor, aby se tiskový papír na matrici neposunul nebo neprotrhl. Je-li na matrici příliš silná vrstva barvy nebo je-li barva řídká, je otisk barvou zahlcený (černý), protože se barva dostane i do vyrytých míst.

Otisky předmětů, přírodnin, lidského těla

Příprava tiskátek: Otiskováním různých předmětů jako např. korkové zátky, plastové uzávěry, *ovoce a zeleninu* (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 73 [20]), listů, měkkou kůru, trávu apod. (Odehnal A., 2005, s. 24 [21]) se žáci seznámí s principem tisku z výšky. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 73 [20]) Nás zajímá také *otisk nitě* – silnější reznou nit namočíme v barvě, poté ji různě stočíme na čtvrtku. Přes nit položíme čistý papír, který tiskneme ke čtvrtce, za konec nitě vytažený přes okraj papíru nit popotahujeme. Vzniknou nám zajímavé a neopakovatelné taneční kreace, které umí opravdu jen stopa nitě. (Cikánová K., 1992, s. 14 [2])

Tisk: Štětcem, houbičkou nebo tamponem nanese na předmět temperovou barvu hustší konzistence. Pro drobnější „tiskátka“ je vhodná i razítkovací poduška.

Tisk z koláže

Příprava matrice: Nalepíme stříhané, trhané, krčené aj. prvky – nejčastěji se používá karton, lepenka, vlnitý, toaletní, kreslicí papír aj., textilie (manšestr, gáza, krajka aj.), také přírodniny (listy, trávy, ptačí peří aj.) i technické materiály (alobal, provázky, smrkový papír aj.). Nekvalitně nalepené a příliš drobné části se při navalování barvy odlepují a přichytávají na váleček. Papírovou koláž před tiskem zpevníme lakem. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 73, 79 [20])

Tisk: Matrici natřeme fermeží či terpentýnem, aby se promastila a rychleji přijala barvu. Fermež se nechá zaschnout a pak se přidá barva. (Škaloudová Puchmajerová L., Valešová H., 2003, s. 13 [31]) Výška prvků je omezená. Při velkých výškových rozdílech se obtížně navaluje barva a při tisku hrozí protrhnutí tiskového papíru. Tiskneme v lisu nebo ručně. Barva (tiskařská) se při nanášení na matrici nedostane do mezer, na otisku jsou tato místa bílá, což je záměrem koláže. U barevného tisku nanášíme jednotlivé barvy pomocí tamponů. Tiskový papír může být suchý nebo mírně provlhčený. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 79, 80 [20])

Tisk z muchláže (froazáže)

Příprava muchláže a tisk: Zmuchláme papír, který buď naválíme nebo natřeme barvou (pak po vyrovnání vytváří praskliny) a tiskneme v lisu či jako tiskátkem. Zmuchlaný papír můžeme nalepit, a poté teprve tisknout, vytvoříme si jakousi matrici z pomačkaného papíru. (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 13 [31])

Sádroryt

Příprava matrice: Sádroryt vyžaduje zhotovení matrice (použijeme např. plastovou krabičku od nanuku). Sádra by měla být vysoká 1,5 – 2,5 cm. Hmotu dobře promícháme do krémové (smetanové) konzistence. Pro zpevnění přidáme trochu latexu. Musíme počítat také s delším schnutím sádry. Dokonalé vyschnutí trvá cca 2 až 3 dny, záleží na velikosti plochy a síle destičky. Sádru je dobré umístit co nejbližší k ústřednímu topení, aby sádra vyschla rychle. Ztuhlou sádrovou destičku vyklopíme a její povrch zabrousíme např. smirkem či plíškem velikosti kreditní karty, dlaní kontrolujeme rovnost povrchu. Poté provedeme kresbu tužkou. Vyryté linie a plochy zbavíme díky štětečku nežádoucího sádrového prachu (nikdy ho nesfoukáváme na zem). Pórovitost sádry nám zacelí obyčejný lak na vlasy (méně finančně nákladná záležitost, výborně nahradí šelak).

Rytí: K rytí použijeme rydla i různých netradičních nástrojů, např. hřebíku, nožíku, vidličky aj. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 81 [20]), (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 14 [31])

Tisk: Snažíme se o rovnoměrné nanášení barvy v dosti syté barevné konzistenci. Na matrici přiložíme papír a tiskneme zlehka válečkem, nejlépe rukou (čtvrtku hladíme krouživými pohyby malíkovou hranou ruky). Otisk není tak přesný jako u linorytu, zejména u prací mladších dětí zachovává jejich svěží bezprostřední rukopis. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 81 [20]) Při tisku není možné vyvinout velký tlak, deska se drtí. (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 14 [31])

Obměna: Můžeme také postupovat podle A. Šimonové, která je autorkou knihy Výtvarná dílna – zde hovoří o tom, že k výrobě matrice nám poslouží sádrokarton. Mokřým hadříkem rozmočíme a sloupneme vrchní papírovou vrstvu. Vyskytující se bublinky v sádře mohou děti využít k doplnění svého námětu. Pastelkou nebo tužkou nakreslí svůj nápad. Světlá místa vyryjeme rydly na linoryt. (Šimonová A., 2005, s. 38 [29])

Tisk z lepenky

Příprava matrice: Nejdříve si vytvoříme návrh. Přichystaný motiv si navrhujeme z jednotlivých ploch a plošek oddělených od sebe větší nebo menší mezerou. Plochy, které nebudou tisknout (budou bílé), vyřízneme a vyloupneme. Šedou lepenku pečlivě nalepíme (např. Herkules) na podkladovou desku (postačí na čtvrtku). Matrici před tiskem postříkáme lakem na vlasy (natřeme nitrolakem, fermeží).

Tisk: Barvu navalujeme válečkem. Tiskneme na provlhčený tenčí papír. Tisk z lepenky se vyznačuje zvláštními měkkými přechody mezi tmavými a bílými místy. (Malý Z., 2005, s. 52, 53 [16]), (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 78 [20])

Tisk z polystyrenové matrice

Přenos kresby: K vytvoření matrice využijeme polystyrenového odpadu. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 82 [20]) Jednoduchý, tvarově výrazný námět si předkreslíme tmavým fixem přímo na polystyrenovou destičku. To, co má zůstat bílé odstraníme. Je třeba volit větší formát, neboť hrubá struktura polystyrenu nedovoluje vyrývat rovné rýhy ani přesné tvary.

Rytí: Povrch upravujeme zatlačováním a vpichováním polystyrenové hmoty různými nástroji (tužkou, špejlí, dřívkem, hřebíkem aj.) Při odstraňování bílých ploch se často odlupují celé kuličky, polystyren se drolí. V tom však spočívá zvláštnost této techniky! Vznikají nečekané tvary, které však často působí výtvarně velmi zajímavě. (Šimonová A., 2005, s. 37 [29])

Tisk: Tiskneme ručně tiskařskou (temperovou) barvou. Papír opatrně přiložíme na matrici s naválenou barvou a prsty trpělivě přejíždíme vystupující plochy. Dáváme pozor, papír se na polystyrenu lehce posouvá, obrázek by se mohl snadno rozmazat. Na výsledné práci vynikne typická struktura polystyrenu. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 82 [20]), (Šimonová A., 2005, s. 37 [29])

Slepotisk

Příprava matrice: Slepotisk se používá jako ozdobný doplněk např. dopisních papírů, jako ex-libris nebo jiné drobné grafické dílko. Zpočátku se postupuje jako u linorytu. V okamžiku, kdy je linoleum vyrýpané a připravené pod barvu, je způsob dalšího zpracování jiný (můžeme tisknout i jiné měkké předměty než linoryt: *čočku, rýži* apod.).

Tisk: Na čistý linorytový štoček položíme provlhčený papír, který opatrně přikryjeme novinami a filcem a protáhneme pod mírným tlakem lisem. Papír zkopíruje veškeré detaily reliéfu lina. (Malý Z., 2005, s. 23 [16])

3.3.2 Tisk z plochy

Monotyp

Příprava matrice: Na sklo (plastovou fólii, linoleum) vytvoříme tiskařskou (hustší temperovou nebo olejovou) barvou určitý motiv, který můžeme dotvářet proškrabáváním a vytíráním některých míst.

Tisk: Na barevnou plochu přiložíme papír a přes další suchý papír tiskneme ručně.

Protisk

Přenos kresby: Protisk je oblíbenou technikou dětí všech věkových skupin. Kreslíme na kancelářský, xeroxový nebo náčrtkový papír, který podložíme pevnou podložkou (sklem, plastovou fólií, linoleem) s naválenou barvou (tiskařská) v jemné souvislé vrstvě. Naválenou podložku můžeme před protiskováním proškrabávat nebo některá místa vytírat kusem tkaniny. Pozor, příliš silná vrstva barvy způsobí na protisku nežádoucí tmavé skvrny. Při práci přidržujeme tiskový papír při okrajích, které po ukončení činnosti odstříhneme, protože každý dotyk ruky zanechává na protisku stopy. Každý nástroj (propisovací tužka, dřívko, prsty aj.) zanechává jinou stopu, některý ostrou jiný širší. Výsledek protisku ovlivní také tlak vyvinutý na kreslicí náčiní. (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 19 [31])

Kresba přes uhlový papír

Přenos kresby: Papír podložíme uhlovým (kopírovací) papírem a kreslíme (protiskne se kresba na rubu přiloženého papíru zrcadlově obráceně). Technika otisku přes uhlový papír je jednodušší variací protisku využívajícího podkladovou desku s naválenou tiskařskou barvou.

Tisk z reliéfní kresby

Příprava matrice: Na tužší papír vytvoříme štětcem nebo dřívkem namáčeným v neředěné klovatině (rychleschnoucí lak) plastickou kresbu.

Tisk: Po jejím zaschnutí (trvá několik hodin, záleží na nánosu) naválíme na vytvořenou matici barvu. Tiskneme v lisu nebo ručně obvyklým způsobem. Pokud chceme dosáhnout sytého tisku z reliéfní kresby, je nutné matici hustě naválet barvou. Tisk z reliéfní kresby je zajímavý tím, že nejbližší okolí vyvýšených míst zůstane bílé. (Nedvěďová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 81, 87 [20])

3.3.3 Nepravé grafické techniky

Frotáž

Přenos kresby: Tenčí papír položíme přes strukturovanou plochu a olejovým pastelem, měkkou tužkou, rudkou nebo uhlem přejíždíme po povrchu tak dlouho, až se povrch předmětu objeví. Pevnější balicí papír použijeme tehdy, chceme-li frotovat hrubší reliéfní povrch (kůru stromu, kámen, zajímavé místo na zdi, na dlažbě apod.). (Harrisonová H., 2000, s. 17 [7]), (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 84 [20]) Zobrazí se to, co vystupuje na povrch. (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 21 [31]) Papír zafixujeme proti posunu například tak, že papír na okrajích připevníme k předmětu krycí páskou. Nebo papír v průběhu práce přidržujeme druhou rukou. Tuhou položenou naplocho zachytíme nejvýraznější rysy povrchu, přečáráním hrotem tužky získáme detailnější strukturu. Pokud šrafuru nevytvoříme dostatečně hustou, je viditelný i rastr tahů tužky. Nakonec je dobré výsledek přefouknout fixovacím prostředkem, aby se nestíral. (Nejezchlebová K., 2004, s. 22, 23 [19])

Vosková rezerva

Příprava tušové rezervy: Podstata techniky spočívá v odkrývání horní tmavé vrstvy na světlý podklad. Na hladký tužší papír (kladívkový, kreslicí aj.) vytvoříme voskovými pastely (svíčkou) dostatečně silný, souvislý povlak hustým šrafováním. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 89 [20]) Nebo papír pokryjeme barvami a na vrch vrstvou parafínu. Takto připravený podklad zcela zamalujeme černou tuší, můžeme přidat temperovou čern, kapku jaru (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 21, 22 [31]) nebo 1 až 2 kapičky octu. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 89 [20]) Tušový nátěr musíme opakovat tak dlouho, až je celá vosková vrstva stejnoměrně pokryta. (Kuchař R., 1968, s. 40 [14]) Nános tuše povrch čtvrtky zkroutí, proto je dobré nechat čtvrtku po zaschnutí zatíženou. Lépe se pracuje na rovné ploše papíru. Také mezi voskovými pastely je třeba dobře vybírat. Nekvalitní produkt způsobí, že se na něj jednak tuš špatně chytá a také se při vyrývání odstraňuje společně s černí.

Rytí: Po zaschnutí tuš proškrabáváme různými nástroji např. hřebíkem, perem, dřívkem, nožikem, školním kružítkem, špendlíkem apod. podle připraveného motivu. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 89 [20]) Vrstva tuše se lehce odškrabuje

v linkách i ploškách a odkrývá voskovou vrstvičku, kterou můžeme dle potřeby proškrábnout až na papír. (Kuchař R., 1968, s. 40 [14]) Plochy se tvoří šrafováním. (Nejezchlebová K., 2004, s. 10, 11 [19]) Pro mladší děti volíme k práci menší formáty podkladu, aby činnost bez únavy zvládly.

Zmizíková rezerva

Příprava zmizíkové rezervy: Rezerva je založena na chemické reakci zmizíku a inkoustu. Zmizík na modré inkoustové ploše vykouzlí bílou kresbu.

Obměna: Můžeme zvolit i postup opačný, tj. nejprve provedeme kresbu zmizíkem (papír je nutno potříť vodou zředěným inkoustem, aby kresba byla viditelná). Poté papír přemalujeme neředěným inkoustem. Vzniklé linie jsou nepatrně tmavší a mírně rozpité. Techniku můžeme vyzkoušet i s barevnými inkousty.

Xerografie

Příprava xerokopie: Většina škol vlastní kopírku, tak ji neváhejme využít. Xerokopie nám poskytnou zajímavé „otisky“ strukturovaných povrchů různých materiálů, např. papíru, textilií a textilních vláken, alobalu aj., které před kopírováním můžeme ještě upravovat pomačkáním, smotáním, zvlněním, prostřiháním apod. Xerokopie zdůrazňuje světla a stíny kopírovaného motivu, připomíná černobílou fotografii. Na kopírce lze tisky zesvětlit, ztmavit, rozmnožovat i zvětšovat nebo je „tisknout“ na barevný papír. (Nedvědová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 91, 93 [20])

3.4 Další techniky kombinované se suchou jehlou

Pro návrhy k suché jehle nebo k jejímu dotvoření jsme použili nejčastěji **kresbu**. Kresba z představy směřuje k nalezení vlastního místa ve světě přírody, lidí a vztahů, tedy vede k výtvarné výpovědi. Nebo se naše kresba motivovala pozorováním skutečnosti. Děti si vyzkoušely výrazové účinky různých kreslířských nástrojů, využili jsme stop různých kreslířských prostředků. (Roeselová V., 2003, s. 44 [27])

Kresba tuší

Průběh tvorby: K práci potřebujeme pero zakončené užší ploškou – redispero, či seříznutou špejli. Ke kresbě použijeme tuš nebo skriptol, který je řidší a pomaleji zasychá. Tuše barevné jsou transparentní (průsvitné) a mají shodně s inkousty ostré barevné tóny. Pero držíme stejně jako pero inkoustové. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I.,

2000, s. 28, 31 [20]) Řídíme se zásadou kontrastu: vedle šrafované plochy klademe plochu bílou. Dominující je liniová kresba. Nedoporučuje se podkreslování přípravné kresby tužkou. Časté je šrafování přetínajícími se čarami, vznikají jakési kosodélníky. Také k modelaci slouží různě husté či řídké shluky bodů, tečkování. Kresba tuší je výbornou průpravou ke grafickým technikám, neboť cvičí pevnost ruky, jistotu oka a samostatnost grafického úsudku. (Teissig K., 1995, s. 131, 132, 133, 134 [34])

Kresba tužkou

Průběh tvorby: Kresba měkkou tužkou se realizuje od lineární kresby až k plošnému stínování. V případě, že žáci budou pracovat na větším formátu papíru dbáme na to, aby převládalo lineární pojetí a stínování kresbu jen doplnilo. Stínování vychází z různých tónů šedi, linie křížíme a vrstvíme. (Nagyidai T.; Roeselová V., 1985, s. 58 [18]), (Škaloudová Puchmajerová L.; Valešová H., 2003, s. 18 [30]) Pro použití ve škole jsou ke kreslení nejvhodnější tužky č. 1 a 2. (Guma by měla být používána jen omezeně, neboť její přílišné nadužívání poškozuje vlákna papíru.) (Parramón J. M., 1998, s. 31, 33 [22])

Kresba barevnými tužkami, fixy a gelovými pery

Průběh tvorby: Barvy **pastelek** se díky své průsvitnosti míchají kladením jednotlivých barev na sebe. Máme-li k dispozici škálu více barev, většinou nalezneme tu pravou, aniž bychom ji museli vytvářet mícháním. (Parramón J. M., 1998, s. 42 [22]) Barevné tužky (pastelky) jsou oblíbeným kresebným nástrojem. Rodiče dávají přednost pastelkám především proto, že se děti při práci s nimi tolik neušpiní. Vhodné jsou pastelky s měkkým jádrem. **Fixy** jsou moderním kresebným nástrojem. Nevýhodou je, že na rozdíl od tužky nelze jejich stopu, která časem bledne, opravit ani ji ovlivnit přitlakem ruky. Fixy se vyrábějí v různých tloušťkách hrotu i ve speciálních úpravách. (Nedvěďová Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 26, 27, 28 [20]) Kladením jednotlivých barev na sebe lze získat zcela nové odstíny. Při práci s fixy není možné malovat světlejšími odstíny na tmavé. (Parramón J. M., 1998, s. 45 [22]) **Gelové pero** je něco jako propisovací tužka a fix zároveň. Nabízejí je také v bohaté škále barev. Na kresbu těmito nástroji si děti rychle zvyknou.

Kresba suchými pastely a uhlím

Průběh tvorby: **Křídové pastely** se prodávají v sadách po šesti až čtyřiašedeseti i více barevných tónech. **Uhlí** zanechává na papíře měkkou, sytě černou stopu sametového

vzhledu, citlivou na přítlak ruky. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 27 [20]) U obou materiálů můžeme plně rozvinout techniku rozmazávání, kterým vypracujeme rychle velké plochy. Těch nejlepších efektů docílíme vlastními prsty. (Režnarová M., 2001, s. 6, 7 [26]) Uhlé je vynikajícím prostředkem, zachycujeme-li účinky světla a stínu nebo modelujeme tím způsobem, že klademe vedle sebe plochy s různou intenzitou jednotlivých odstínů. (Parramón J. M., 1998, s. 35 [22]) Kreslíme hrotem i plochou uhlové tyčinky (stejně i křídovým pastelem). Opravy uhlové kresby provádíme hadříkem či plastickou gumou. Kresba uhlím i křídovým pastelem se snadno stírá, proto ji fixujeme (postačí obyčejný lak na vlasy) fixírkou (fixativ i fixírku dostaneme v papírnictví) na kolmo postavenou kresbu ze vzdálenosti cca 50 cm. (Nedvědová, Z.; Zatloukalová I., 2000, s. 27 [20]) Pastely jsou dostupné v nepřeberném množství barevných odstínů. Jsou křehké se sklonem k lámání. Pastelové barvy dokonale kryjí, a proto je možné nanášet světlou barvu na tmavou. Stínování a gradování se provádí naplocho drženým pastelem. Pastely nanášíme nejlépe na hrubý papír. (Parramón J. M., 1998, s. 50, 51 [22])

Kresba rudkou

Průběh tvorby: Rudkou je možno kreslit s vysokou přesností. Tyčinky rudky vytvářejí přitažlivé barevné kombinace. (Parramón J. M., 1998, s. 37 [22]) Jde o lisovanou červenou hlinku. (Odehnal A., 2005, s. 99 [21]) Stíny a lesklé plochy zvýrazňujeme bílou křídou. (Parramón J. M., 1998, s. 37 [22]) Rudková kresba je příjemná tónem teplé červeně nebo hnědi. Rudka nabízí jemné zatónování i ostré čáry. Účinkem fixativu tmavne. (Teissig K., 1995, s. 93, 94 [34])

Kresba voskovými pastely

Průběh tvorby: Voskovky se nanášejí otěrem. Dokonale kryjí. Obtížné je malovat světlejším odstínem na tmavší. Kreslíme v liniích i plochách. (Parramón J. M., 1998, s. 48, 49 [22])

Zapouštění barev do klovatiny

Průběh tvorby: Papír nejprve přetřeme klovatinou (stačí tenká vrstva). Do klovatiny přidáme trochu vody, klovatina tak vytvoří sklovitý povrch, do kterého tvoříme různobarevné skvrny a kaňky, které se zajímavě rozpíjejí.

Malba tiskařskými barvami

Průběh tvorby: Pracujeme na plastové fólii s vyrytým motivem. Jakmile je barva dostatečně vetřená do rýh, věnujeme se okolí námětu a zdůraznění jeho objemu, pokusíme se o barevné ozvláštnění. Pracujeme podobně jako s temperovými barvami. Štětcem na destičce vytváříme různé zajímavé efekty. Nebojíme se používat dynamické tahy, nástrojem kroužit, tupovat – vše je dovoleno. Uvědomme si, že nepracujeme na čtvrtce, ale na umělohmotné fólii, jejíž povrch klouže. Jsme-li již spokojeni s naším výtvořem, připravíme si vlhký papír, na který tiskneme.

Malba vodovými barvami

Průběh tvorby: Malovat můžeme jak na mokrá, tak na suchý papír. Štětce držíme lehce a jemně, dlaň pokud možno neopíráme o podložku. Štětce bohatě napojujeme barvou. O barevnou stopu nemusíme nijak zvlášť pečovat a dodatečně roztírat, „určitá mapovitost“ zaschlé skvrny nebo plochy patří k půvabům akvarelové techniky. Nemícháme více než tři barvy. V hodnotě akvarelového tónu je kvalitativní rozdíl podle toho, zda jsme k němu dospěli alla prima nebo kladením vrstev přes sebe, tedy lazurováním. Výhodný je systém několika mističek, v nichž se předem tóny namíchají. Světla vybíráme z mokré plochy vyždímaným štětcem. (Teissig K., 1990, s. 164 [34])

Koláž

Při koláži můžeme použít různobarevné papíry, výstřižky z časopisů a novin, textil apod. Prvky lepíme vedle sebe, přes sebe i vrstvíme na sebe. (Nagyidai T., Roeselová V., 1985, s. 64 [18])

Benzínový papír

Průběh tvorby: Podle Nejezchlebové barevný dekor vzniká ve vodní lázni, kde se papírem snímá z jejího povrchu. Mastná barva plave na povrchu vody a vytváří typické skvrny, které se navzájem různě prolínají. Výsledný vzor záleží na mnoha okolnostech – na druhu papíru, ředění barev nebo kvalitě vody. Barvy formujeme špejlí, hřebínky apod. Vytváříme různé tažené vzory. S barvami zde můžeme pracovat např. tak, že je zakapáváme do sebe a několikabarevná oka dále rozvádíme špejlí. Nebo vytvoříme barevné pruhy a ty pak „češeme“ – v jednom směru, napříč, do tvaru ležaté osmičky, vějířové apod. Spíše vznikají nepředvídatelné vzory, ornamenty jsou do jisté míry improvizací. Skvrny mnohdy vytvářejí neopakovatelné fantaskní tvary. Když je barva naředěná málo, špatně se na hladině roztahuje nebo klesá ke dnu. Moc ředidla v barvě ji

naopak příliš roztahuje na hladině a špatně tvoří skvrny. Je dobré mít dostatek volných ploch na odkládání obarvených papírů, protože proces je velice rychlý. Olejovou barvu naředíme terpentýnem. Nanášet na vodní hladinu ji můžeme buď stříkáním (poklepáním štětce přes hranu misky nebo druhou ruku), dotykem štětce na hladinu nebo opatrným nalitím barvy. Papír pozvolna položíme na hladinu; vzniknou-li pod ním vzduchové bubliny, přeruší dekor. (Nejezchlebová K., 2004, s. 48, 49, 50, 51, 52, 53 [19])

Obměna: Dle Kohlové můžeme použít i vodovzdorných inkoustů pro techniku mramorování. Na povrch vody jemně ukápneme trochu inkoustu. Přidáme inkousty jiných barev. Plastikovou lžící pomalu a opatrně rozmícháme inkoust ve vodě. (Inkoust vytvoří na hladině krásné obrazce.) Na zbarvenou hladinu umístíme savý papír a ponecháme jej tam asi půl minuty. Papír rychle zvedneme, otočíme a položíme na vodorovnou plochu, aby z něj barvy nestékaly. Necháme papír uschnout. (Kohlová M., 1996, s. 206 [9])

Perforace

Průběh tvorby: Předkreslíme si tužkou jednoduchý motiv, který prodírujeme pomocí hřebíku (rycí jehly na techniku suché jehly, jehla v kružítku). Jednotlivé dírky sázíme vedle sebe s malými mezerami cca 0,3 – 0,5 cm. Pokud máme dvě linie umístěné příliš blízko sebe, po jejich vytečkování se nám může prostor mezi nimi protrhnout (vypadnout). Také dírky posazené těsně u sebe mohou vytvořit jednu větší mezeru. Dírujeme tedy opatrně, s rozmyslem a soustředěním. Žáky musíme upozornit, že nesmí držet čtvrtku tam, kde zrovna dírkuje, mohlo by dojít ke zranění.



Obr. 6: *Jablka s chutí Vánoc 2 – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s polystyrenorytem a kresbou gelovými pery, 2009)*

4. Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění

4.1 Svět hmyzu – Vlasta Matoušová



Obr. 7: Paní Vlasta Matoušová zde představuje grafiku „Svatební pavučina“ ve dvou barevných tiskových variantách, které jsou ukázkou toho, jak barva zapracuje na konečném výsledku. (Fotografie tvorby pořízená v soukromí domova při vlastní návštěvě)

V krásách přírody nachází náměty pro svou výtvarnou činnost malířka, grafička a ilustrátorka Vlasta Matoušová. Je známá a respektovaná jako ilustrátorka odborných

publikací z oblasti botaniky a zoologie a také jako tvůrce grafických exlibris. Její letitý zájem o živou přírodu našel uplatnění v kompozicích z fascinujícího **světa hmyzu**. (Výtisková E., 2000 [42])

Moje první osobní setkání s malířkou a grafičkou Vlastou Matoušovou se uskutečnilo při křtu knihy Dalibor Matouš - výtvarné dílo. Jde o monografii jejího zesnulého otce.

Vlasta Matoušová patří k významným malířům našeho kraje, je proto škoda, že její práce je dosud pro mnoho lidí neznámá. Rozhodla jsem se tedy paní Matoušovou navštívit a její uměleckou dráhu přiblížit i ostatním. (Převážná část informací pramení z osobních návštěv v soukromí domova výtvarnice a z několika málo katalogů výstav, které mi paní Vlasta Matoušová poskytla.) Velice mě potěšilo její srdečné a vřelé přijetí. S milým úsměvem na tváři mi vyprávěla nejen o své práci, ale i o svém životě a rodině. Vážím si jejího umění, ale i její čisté a upřímné povahy, která je v dnešním světě velice vzácná. Trpělivost, jemnost a citlivost lze vyčíst nejen z děl paní Matoušové, ale i z jednání a vztahu k lidem a přírodě.

Vlasta Matoušová pochází z umělecké rodiny. Narodila se manželům – výtvarníkům, Daliboru a Ludmile Matoušovým, dne 16. 7. 1955 v Turnově. Prožívala zde své dětství a kromě několika let, kdy bydlela v Praze a v Liberci, tady žije a pracuje dodnes. V roce 1970 zahájila studium na SUPŠ v Železném Brodě, kterou v roce 1974 úspěšně zakončila maturitní zkouškou. (Výtisková E., 2000 [42]) Dále studovala soukromě. Jejím vzorem se kromě rodičů umělců v oblasti přírodovědné ilustrace stal Karel Svolinský. V roce 1978 se začala plně věnovat výtvarné činnosti. V roce 1993 se vrací do Turnova, kde kromě výtvarnictví začala působit pedagogicky.

Vlasta Matoušová hledá v přírodě odpočinek, estetické zážitky, ale především zde nachází mnoho zajímavostí ze světa hmyzu. **Často si přináší domů různá torza brouků, motýlů, kukel** apod., aby jejich krásu nejen podrobně prostudovala pod mikroskopem, ale také je ztvárnila ve zvětšené podobě pomocí malířských či grafických technik na obraze, který dle vlastního vidění a patřičné fantazie rozvine v nový krásný svět barevných tvarů.

Mnohým lidem je hmyz odporný a štítí se ho. Ale pronikneme-li hlouběji, spatříme jeho skutečný význam a krásu. I ti nejnepatrnější tvorečkové jsou přeci úžasní a často se nepřestáváme divit nad vynalézavostí přírody, která na těchto živých miniaturách nešetřila důmyslem a fantazií. Autorka vidí hmyzí život v procesech a událostech, ne nepodobných lidskému životu, avšak nepřikládá k nim lidská měřítká a neantropomorfizuje je. (Petrová E. [40]) Její **kresby, akvarely a grafiky** jsou nejen

portréty jednotlivých příslušníků tajemné říše hmyzu, ale mapují také vznik takového tvora, „osudové okamžiky“ jeho života, jeho proměny ve vývojových stádiích – od vajíčka přes kuklu až po dospělého jedince. Sama výtvarnice říká: „Něco tak dokonalého, co je příroda sama schopna vytvořit, by nemohl člověk vymyslet.“ Proto její práce, byť mnohé na první pohled vypadající jako abstraktní, vychází z konkrétního podnětu. (Králová K. [39])

Díla mají většinou rozměr A2, proto v nás může neškodný hmyz budit v takové monumentálnosti údiv, ba dokonce strach či napětí. Dlouhou dobu se bránila malování olejem. Nejraději používá holandské akvarelové barvy s názvem ecoline pro jejich transparentnost a zářivost, která však bohužel časem trochu bledne. Na přesné detaily používá u ilustrací i pastelky a čínské třecí tuše. Aby zachytila detaily, podrobně zkoumá jednotlivé části hmyzího tělíčka. Čerpá i z atlasů, často používá k práci mikroskop.

Pro výtvarnou tvorbu má všechny předpoklady: nadání, cit, bystré oko, jistou ruku, schopnost výtvarné transpozice a nezbytně láskyplný vztah k dílu přírody, dokonalému v nejnepatrnějším detailu, také je vybavena neuvěřitelnou trpělivostí a pečlivostí. (Petrová E. [40])

Inspirace na 1. stupni ZŠ:

Žákům nastíníme život i výtvarnou tvorbu malířky a grafičky Vlasty Matoušové. Pozornost věnujeme především hmyzímu světu, který je autorce nejbližší. Těla živočichů zahrnuje do sítí a obohacuje vlastní fantazií. V obrazech objevíme detaily prozrazující hmyzí svět. Všimáme si drobných chloupků, žilek, svraštělých částí i barev motýlích křídel. Věřím, že si tato díla každého rychle získají, každý si v nich najde něco jemu příjemného a blízkého. S dětmi se pokusíme vytvořit pavoučí síť, kterou barevně ozvláštíme. Neváháme se samozřejmě inspirovat volnou tvorbou Vlasty Matoušové. (viz Praktická část, Suchá jehla v kombinaci s linorytem)

4.2 Bohatá kytice života a tvorby malířky a grafičky – Ludmily Matoušové

Obr. 8: *Kytice s jestřábníkem (akvarel, 59 x 41, 2001)*

(Fotografie tvorby pořízená v soukromí domova při vlastní návštěvě)



Moje první návštěva doma u paní Ludmily Matoušové se pro mne stala velice příjemným zážitkem. Počáteční tréma opadla ve chvíli, kdy i ona přiznala určité obavy z mých otázek. Mile a s úsměvem mě přivítala a posadila se na své oblíbené místo na okraji pohovky. Po krátkém rozhovoru si získala můj obdiv. I v tak pokročilém věku je plná energie a tvůrčího elánu. Stále se věnuje výtvarné činnosti, pravidelně chodí na procházky, pracuje na zahrádce a ráda si uvaří např. své oblíbené podkrkonošské kyselo. Poznala jsem, že jde o ženu velice hodnou, laskavou, skromnou, pracovitou a obětavou. Má ráda svou uměleckou práci, přírodu. Především Paseky nad Jizerou jí dle jejích slov přímo učarovaly. Jak sama říká: „Maluji podle skutečnosti, ale nikdy neutrhnu květin mnoho, vždyť je jich v té přírodě snad čím dál míň.“ Už asi vím, proč jednoduše nemaluje velké květy plné sytých barev ze zahrad a skleníků, ale vázy drobných, často méně známých a nenápadných, kvítků. Souvisí to s její povahou, s její skromností, jemností.

Obr. 9: *Moje návštěva u Ludmily a Vlasty Matoušových. Zprava sedí paní Ludmila Matoušová, uprostřed její dcera Vlasta Matoušová. (Fotografie pořízená v soukromí domova při vlastní návštěvě)*



O většině **umělcích našeho kraje** se dozvíme v krátkosti jen z katalogů výstav. Není tomu jinak ani v případě malířky, grafičky a ilustrátorky, Ludmily Matoušové.

Ludmila Matoušová, rozená Schücková, se narodila 9. října 1924 v Pardubicích. V roce 1939 byla přijata na Státní grafickou školu v Praze. Po absolutoriu Státní grafické školy šla na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, kde od roku 1942 do roku 1943 studovala malbu u profesora Josefa Nováka. V prvním roce studia uvažovala o přestupu do ateliéru profesora Laudy na keramiku, která jí od mládí velice lákala. Po válce se o to ale už nepokusila. V letech 1943 – 45 byla totálně nasazena. V roce 1945 pokračovala na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, kde se do roku 1949 vzdělávala u pana profesora Karla Svolinského. Zde se zaměřovali v ateliéru užité grafiky především na ilustrace.

S manželem, Daliborem Matoušem, se seznámila již v čase studií na VŠ UMPRUM. Nejstarší z jejich dětí, syn Štěpán, po studiu na Vysoké škole strojní a textilní v Liberci pracoval ve sklářském podniku Crystalex v Novém Boru a zájmově se věnoval umělecké fotografii. Starší dcera Milada, která je mentálně postižená,

na několika samostatných výstavách předvedla své ručně tkané goblény. Mladší dcerou je již výše zmiňovaná Vlasta Matoušová, výtvarnice profesionálně se věnující užité a volné tvorbě v oblasti malby a grafiky. (Petrová E., 2003, s. 172 [24])

V grafické tvorbě převažují **linoryty s figurální tematikou z rodinného prostředí**, světa dětských her a mezilidských vztahů. **Krajiny ovlivnilo Turnovsko a podhůří Krkonoš**. Pro práci si pečlivě vybírá místa, odkud vidí široký obzor se spoustou kopců, lesů, skal, širokých luk a plání. Nejčastěji je celoživotní malířské dílo paní Matoušové spojováno s **akvarely kytic**. A to zcela oprávněně, protože co akvarel, to mistrovské dílo hodné pozornosti a obdivu. S trpělivostí si dokáže pohrát s drobnými kvítky a jemnými travinami, které volně obměňuje svou fantazií. Dalším volným cyklem jsou **akvarely s přírodními motivy**, lesními zákoutími, potůčky i probouzením jarní přírody jako například Klíčení (1981). Zmíněným žánrům věnuje Ludmila Matoušová pozornost dodnes. K oblastem výtvarného zájmu malířky a grafičky Ludmily Matoušové, která mnohé překvapí, jsou **ze dřeva vyřezávané plastiky**. Dokonce má ve své sbírce tři krásné **betlémy**. S dětmi a vřelým vztahem k nim souvisí i výroba různých koláží a plastik. **Papírové skládanky ptáčků** malovala a především dobře promýšlela jako úkoly k sestavení pro školní děti v časopise ABC. Uvědomme si, že to není jen jednoduše poskládaný kus papíru. Každý ptáček musí mít náležitý tvar, který je velmi obtížné získat z hranatých přehybů. **Kolážemi z textilií a papíru** se snažila zútulnit prostředí a udělat radost těm nejmenším v okruhu svých známých a příbuzných. Z různě barevných a velkých kousků papírů autorka sestavila zajímavé kompozice, ve kterých se možná zprvu špatně orientujeme, ale postupně v nich objevujeme jistý daný námět. Tato doslova mravenčí práce dokazuje složitost výtvoru. Zaujmou nás zajímavě tvarované, barevné, dekorované či dokonce popsané kousky výstřižků z novin, obálek, balících papírů a jejich vynalézavé poskládání vedle sebe a to bez sebemenších mezírek.

Jako umělecká rodina mají Matoušovi jistě mnoho společného, ale ve svých dílech vyjadřují vlastní osobnost a zcela jiný způsob vnímání světa. S jejich výtvarnými díly jsem se měla možnost podrobně seznámit a prohlédnout si je na vlastní oči nejen na různých výstavách, ale i v soukromí jejich domova.

Doufám, že alespoň toto krátké pojednání několik lidí osloví a jméno Ludmila Matoušová jim již nebude cizí. Byla by velká škoda nepoznat tuto výjimečnou osobnost, která umělecké činnosti zasvětila celý svůj život. (Katalogy výstav [44], [45])

Inspirace na 1. stupni ZŠ:



Obr. 10: *Děvče s kůzlaty* (koláž, 2004), **Obr. 11:** *Ledňáček říční* (papírová skládanka) (Fotografie tvorby pořízené v soukromí domova při vlastní návštěvě)

Žáky v krátkosti seznámíme s životem a především s širokým rozletem v tvorbě paní Ludmily Matoušové. Z tvorby malířky a grafičky si vybereme skládanky ptáčků a koláže. Pozorně si prohlédneme několik ptáčků, zaměříme se na jejich tvar a zbarvení. Děti se jimi inspiřují a zkusí si některého (ať už z nabídky paní Matoušové či z odborných knih) vytvořit technikou suché jehly. Také důkladně prozkoumáme koláž, podíváme se například na koláž *Děvče s kůzlaty* (2004). Děti samy zkusí objevit nejrůznější kousky papíru a látek, a poté odhalí děvče i obě kůzlata. Na koláži Ludmily Matoušové zdůrazníme, že papírky i látky jsou poskládané bez sebemenších mezírek. Děti tak budou mít krásnou představu, jak s koláží zacházet, jak papírky natrhat či nastříhat, a poté sestavit. (viz Praktická část, Suchá jehla v kombinaci s tiskem na papírovou koláž)

4.3 Žebříky, židle a ptáci – Vladimír Komárek

„...já o sobě rád říkám, že jsem nejdéle študovaný samouk.“



Obr. 12: *Ptáci a židle*, 1971, 37,5 x 50 cm (Komárek V. in Hlušíčka J., 1995, s. 46 [8])

Jak říká Klára Říhová, Vladimír Komárek, český malíř, grafik a ilustrátor, se stal jedním z nejznámějších (a nejmilovanějších) malířů druhé poloviny 20. století.

Namaloval stovku obrazů plné zvláštního kouzla, oscilující mezi vírou v život a úzkostí před tím, co ho ohrožuje. Ilustroval desítky knih, zabýval se grafikou, míval až 30 výstav ročně, jeho díla najdeme v galeriích celého světa. (Říhová K. in Komárek V., 2004, s. 7 [10])

Vladimír Komárek pochází z Pojizeří v Čechách, narodil se dne 10. srpna 1928 v Hořensku u Semil. Léta dětství však prožil daleko odtud, v Hasprunce (dnešní Studienka) u Malacek. (Hlušička J., 1995, s. 8 [8]) Široký kraj plný borovic a teplého písku. Nebeská harmonie, kterou se celý život snažil dostat do svých obrazů. (Petráková-Slancová P., 2000, s. 11 [23]) Otec zprvu pomýšlel na obor strojní zámečnický, ale když se tento jeho záměr hned v zárodku zhatil, poslal syna do učení zahradníkem. Ale i toto rozhodnutí po několika měsících učebního poměru ztroskotalo na chlapcově naprostém nezájmu. Vladimíra beznadějně přitahovalo malování. Výtvarná studia V. Komárkovi umožnila Odborná sklářská škola v Železném Brodě, kterou začal navštěvovat roku 1945. Už v prvním ročníku školy se přihlásil k talentovým zkouškám na Akademii výtvarných umění v Praze, kam byl hned v roce 1946 přijat. Za dva roky přešel na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou, kterou dokončil v roce 1954 v ateliéru Karla Štipla. Profesorova snaha byla však marná. Ani po pěti letech se pod jeho pedagogickým vedením Komárek sklářem nestal. Vyhověl sice veškerým požadavkům studia, ale svou vlastní cestu za uměním podnikal potají. Snad to nakonec bylo pro jeho talent řešení přece jen výhodné: **mohl se výtvarně vzdělávat, aniž přímý vliv učitele jeho umělecký vývoj jakkoliv poznamenal.**

Z Komárkova grafického a malířského díla na nás dýchá něco z dávné, poněkud nostalgické atmosféry dětských let, kdy čas nespěchal, nicméně objevujeme v ní i pocity veskrze současné. (Hlušička J., 1995, s. 8, 10, 12 [8]) Obraz je pro něj zpověď o věcech, které potkal a zažil. Chce se vyjadřovat čitelně a srozumitelně. (Petráková-Slancová P. 2000, s. 31, 99 [23]) Chce obyčejné věci povznášet na neobyčejné. Nejzávažnější je pro něj vždy motiv, který zpracuje buď jako malbu nebo jako grafiku. Velmi často oběma technikami, i když grafika se mu zdá sdělnější. Grafiku záměrně tiskne pouze jednou barvou, černou, motiv je tak údernější. Snaží se ve svých obrazech a grafice vyjádřit svou touhu po klidu. Bez té šílené uspěchanosti, bez lidských špatností a úplně zbytečných problémů. Maluje, jak vypadá život, a touhu, jaký by mohl být. Schválně používá primitivismus. Říká, že určitá naivita navodí tu atmosféru lidské upřímnosti. Nedělá detaily. (Špergr F., 1995, s. 38, 41, 42, 43, 52, 53 [33]) Soustředí se na nejsvětlejší kombinace. Malba se vlastně vyvíjí z barvy, z její vlastní hodnoty. Kouzlo bledých harmonií spočívá v omezené barevné škále růžových, bleděmodrých

nebo šedých tónů s dominantou bílé. Dosahuje nevídané harmonie až klasického řádu. Přispívá k tomu i středová kompozice, kde převládá sugestivně „prázdná“ plocha. V těchto zdánlivě nehybných malbách věčného klidu, ticha a absolutního meditativního pohroužení existuje i prvek neklidu, znepokojení. (David J., 1967, s. 15, 22 [4]) V grafice se věnoval především technice suché jehly a dřevorytu.

Vladimír Komárek říká o svých motivech:

Stromy: Mám rád ovocné stromy. Cítím, že po nich leze hospodář a trhá jablka. Připomínají mi ty jabloně ruce starých žen. Jsou jakoby poznamenány celoživotní dřinou.

Ptáci: Vidím v nich symbol volnosti. Nedělám určitý druh. Jen někdy maluji havrany, husy a pávy.

Židle: Je pro mne symbol domova. Lpím na domově, a proto maluji všechny atributy, které domov připomínají. A hlavně domov mého dětství, kdy jsem si myslel, že domov je hrad, kam nikdo zlý nepronikne. Proto jsou židle statické. Nikdy je neprohýbám. Musí dělat dojem pevnosti, stability. Tak budou na věky stát a nikdo je neodnese. A přitom jsou snové. Jsou to židle mého dětství, židle, které už nejsou a nikdy nebudou.

Dopis: Často jsem maloval dopis. Zalepenou obálku, o které nevíme, co je v ní. Ale může to být dopis, který jsme si schovali, protože pro nás moc znamenal. (Špergr F., 1995, s. 75, 77, 81 [33])

Křížová cesta v Konecchlumí je nápadem malíře a architekta Miachaila Ščigola. Kostel sv. Petra a Pavla v Konecchlumí (na cestě z Jičína do Hradce Králové) se pyšní 14 téměř dvoumetrovými obrazy s tématem křížové cesty od malíře Vladimíra Komárka, které určitě stojí za shlédnutí. [46]

Vladimír Komárek žil více než půl století v Nedvězí u Semil. Svou malířskou a grafickou tvorbu rozvíjel stranou velkých kulturních center, ušetřen rušivých vlivů městského prostředí. (Hlušíčka J., 1995, s. 7 [8]) Klára Říhová o umělci říká, že na samotu si nemohl stěžovat. Lidé za ním jezdili nejen kvůli poetickým obrazům, ale také pro jeho ryzí člověčenství, laskavost a svérázný humor. (Říhová K. in Komárek V., 2004, s. 7 [10])

Inspirace na 1. stupni ZŠ:

S dětmi si přiblížíme život a především tvorbu malíře, grafika a ilustrátora, Vladimíra Komárka. Jemné barvy i určitá naivita na nás dýchá něžností, klidem a teplem. Všímáme si měkké modelace s prvky v podstatě grafickými. Obrazy s jednoduchými motivy jsou vhodnou inspirací pro děti na 1. stupni. Žáci si vyberou některé z motivů

Vladimíra Komárka, jejichž spojení ztvárníme dvěma výtvarnými technikami. Zaměříme se na žebříky a židle, které se dobře přizpůsobí dané technice. Inspirujeme se i barevným ztvárněním děl. (viz Praktická část, Kombinace suché jehly se sádrorytem)

4.4 Ovoce samo padající – krátce ze života a výtvarné cesty Jiřího Johna

Obr. 13: *Ovoce samo padající* (1970) (John J. in Zemina J., 1996 [38])

„Vystoupíme do koruny stromu,
nejlépe v paprscích slunce a s hlavou nepokrytou.
(Jen pár příčků nás dělí od země a oč blíže jsme už
nebi!)
Vyhlédnem si jablko
a přisuneme se k němu tak opatrně,
abychom je nesrazili ani nezlomili jeho rodnou větev.
Pak k jablíčku stejně opatrně natáhneme ruku
a potom ji zadržíme:
ať je aspoň chvíli ještě doma.
Potom, zatímco očima líbáme barvy a obrys,
dlaní a prsty plod obejmem,
abychom plně vychutnali jeho oblost,
všechny drobné odchylky od kulatosti,
celý dokonalý soulad toho,
co má v sobě souměrné a nepravidelné, obecné a osobní,
abychom vnímali to vše a chlad, dosud tak svěží ...“



Jiří Zemina (25. října 1975)

(Zemina J., 1996 [37])

Jiří John se narodil 6. listopadu 1923 v Třešti, kde se vyučil zámečníkem. V roce 1945 byl přijat na Státní grafickou školu v Praze, vzápětí na to (1946) na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze k prof. Josefu Kaplickému. Po dvouleté vojenské službě se v roce 1953 oženil s výtvarnicí Adrienou Šimotovou. Od roku 1963 působil i jako pedagog na pražské Akademii výtvarných umění. (Čiháková V., 1998, s. 60 [3]) Byl členem Umělecké besedy, skupiny UB 12 a SČUG Hollar. (Zemina J., 1996 [37])

Získal četná ocenění, účastnil se prestižních mezinárodních výstav. Zemřel předčasně, na vlekou a špatně diagnostikovanou chorobu. (Čiháková V., 1998, s. 60 [3])

Tvorba Jiřího Johna nezapře **bytostný vztah ke krajině**, k přírodě, jen načas zastíněný zaujetím pro ovzduší moderního velkoměsta. Ve zralém období, k němuž dospěl na počátku šedesátých let, se malíř omezil na několik příznačných témat (rašení, klíčení, předjaří, zima), v jejich opětovných variacích u něho „vykristalizovala představa krajin – zátiší“. (Zemina J., 1992, obal knihy [38]) Nejde o krajinomalbu v tradičním smyslu, ale o krystaly hornin, krůpěje rosy, lodyhy a listy květin, geologické vrstvy země. Tyto jednoduché části anorganické i organické přírody jsou nositeli imaginativních dějů, jak si je vytvářela umělcova v podstatě lyrická obrazotvornost. (Mrázová M., 1977, s. 56 [17]) Jednotlivosti či nepatrné úseky přírody tu vypovídají o jejích základních, do nekonečna se opakujících dějích, o umělcově obdivu k celkovému uspořádání světa i o jeho touze po obecné harmonii. Se zvláštní intenzitou uplatňoval Jiří John své básnické vidění i jemný výtvarný smysl v grafice. John si oblíbil techniku suché jehly. Svůj osobitý výraz rozvíjel i tam, kde řešil úkoly dané zvenčí – v monumentálně dekorativních pracích a ilustračních souborech. (Zemina J. 1992, obal knihy [38])

John se může jevit jako obyčejný. Vyhýbá se větším barevným i tvarovým nadsázkám a výpustkám a vůbec neužívá novotvarů. Na poloprázdné scéně jeho obrazů se takřka nic neděje, příliš často je tam jen velké ticho. Právě **tichost a jemnost** je na něm nejvýraznější. Klid Johnových nejlepších obrazů je výsledkem tichého, ale nanejvýš tvůrčího dění – je to klid plný života. Jeho přímky nepůsobí tvrdě ani studeně. Vystačí bez pestrých barev a složitých tvarů. Nepotřebuje hojnosti témat, aby podal výrazné svědectví o sobě a okolním světě. Přitom počet obrazů, jež maluje nebo kreslí jako variace na několik málo motivů, dokazuje, že toto tematické omezení není příznakem malé tvořivosti či dokonce nedostatku píce. Dovede s trpělivostí a pokorou splétat vlasové čárky do přehustých sítí. Ideovým pojítkem Johnových motivů a nejhlubším smyslem jeho obrazů je objevovat svátečnost ve všednosti, zvláštnost v obyčejnosti a krásu v nevzhlednosti. Není to panenská příroda cestovatelů a kosmických letců, ale příroda prostého kopáče nebo zahradníka, příroda hned za městem, denně rozrývaná, dusaná, mrzačená, často znavená a dřímotná, a přece se zas probouzející a obrozující pro nový život. A člověk je těmi několika bledničkovitými klíčky, jež si před ním tak houževnatě hledají cestu ke světlu, vždy znova hluboce dojat.

Johnovo dílo nikdy není nudné, vždycky diváka vzrušuje jako jedinečné duchovní dobrodružství. Jiří John se při práci na obraze snaží jeho protikladné složky co

nejvíce vyvážit, vyrovnat a přitom je neomezovat, jde mu o soulad v rozmanitosti. Jeho umění je velmi jemné. Je to do značné míry umění odstínů, toho, co je „mezi“, co se spíše tuší než ví. Náměty Johnových obrazů se dělí v podstatě do tří skupin, jež lze označit názvy Příroda, Město nebo Civilizace, Nejbližší věci člověka – věci ve smyslu zcela reálném. Lidská existence se v námětech, s výjimkou prací mladických, nevyskytuje.

Dává-li obrazům něco trvale slavnostní ráz, jsou to především právě poukazy na dech nesmírnosti a věčnosti v každém kaménku, stéblu trávy, kapce vody. Některé Johnovy kompozice vypadají takřka abstraktně, i ony však zpodobňují konkrétní věci v jejich celistvosti. Svéráz Johnova rukopisu se zakládá hlavně na tom, že je při vší výraznosti jemný, při vší bohatosti v jádře prostý. Jednou z jeho hlavních složek je šrafování, seskupení víceméně rovných a souběžných čar, tedy útvar stereotypní, a John je veliký mimo jiné tím, jak jej dovede naplnit chvějivým půvabem neopakovatelnosti. Základ Johnovy vyzrálé malířské faktury je vlastně grafický, nebo přesněji rytecký: umělec si nejosobitěji počíná tam, kde barevnou hmotu nevrství a „nemodeluje“, ale ryje či škrabe do ní. John k tomuto grafismu směřoval od začátku své umělecké cesty. Výmluvně o tom svědčí např. obraz Zimy z roku 1947, v němž malíř znázornil les vskutku nemalířsky tím, že linie kmenů a větví do plochy lesního „průčelí“ vyškral. John si hlavně všímá konce a začátku roku, kdy je život rostlin u „nulového bodu“, proto obrací zrak pod zemský povrch, kde se rostlinný a nerostný svět tak jemně prolínají. (Zemina J., 1992, s. 9, 30, 31, 36, 40, 43, 44, 45 [38])

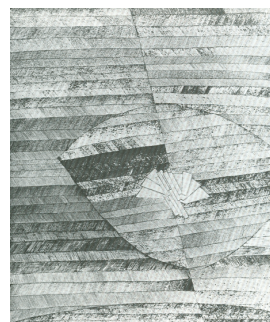
Ve svých nejlepších grafických listech vyjádřil vše, co chtěl minimálními prostředky. Jeho nejvlastnějším tématem je příroda, věčný koloběh vznikaní a zanikání. (Zemina J., 1996 [37])

Inspirace na 1. stupni ZŠ:

Obr. 14: *Nerost – květ hornin* (1967) (John J. in Zemina J., 1992 [38])

Přiblížíme si umělcův život a především jeho výtvarnou dráhu. Zaměříme se na obrazy zimy a zimní krajiny, z kterých dýchá ticho a klid. S dětmi budeme hledat v Johnově tvorbě, co by se nám nejvíce hodilo pro naši

činnost týkající se zamrzlého okna. Rašení, klíčení nám nabízí drobné rostlinky, které se klubou zpod povrchu země. Určitě také budeme sledovat Johnovo typické vrstvení,



které využívá při pohledu pod zem, na kůře stromu, v listoví, na stéblech rákosí a trav. Opakující se šrafuru děti snadno napodobí. Mohou například klást stejně vzdálené svislé i vodorovné čáry, které vyplní hustým zešikmeným šrafováním. Mezi linie šrafury můžeme zakombinovat kapku rosy, list, klíčící rostlinku nebo jiný Johnův prvek. Nabízí se nám i stébla rákosí a trávy, spadané listí. Nemusíme se však pevně držet jen autorových děl, zapojíme i svou fantazii a představy o zimě, o symbolech, které s mrazivým obdobím také souvisí. Šrafování, seskupení rovných a souběžných čar, využijeme jednak při grafickém provedení technikou suché jehly a také při kresbě tuší. (viz Praktická část, Kombinace suché jehly s kresbou tuší)

4.5 Grafička ticha, soustředění a citových hlubin – Hana

Storchová

„... uvědomila jsem si, že pro mne nejsilnější v kumštu je to, co se tiše prochvěje kolem, to, čeho nejde dosáhnout ani množstvím počmáraného papíru ani zuřivým svéhlavým úsilím. Je to báseň, která přijde jako vzácná chvíle úlevy po poctivě prožitém dnu. Vráť se v ní vůně louky z dětství a třeba nepofoukaná bolístka, barva seprané zástěry i blyštění vody...“

Hana Storchová (1978, s. 5 [41])

Hana Storchová se narodila v Praze 14. 9. 1936. (Storchová H., 1978, s. 2 [41]) Studovala kresbu již v gymnaziálním věku – jako soukromá žačka Ludmily Jiřincové. Sama vzpomíná na tuto noblesní dámu české grafiky s hlubokou úctou a vděčností. Jako učitel byla prý velice přísná, cesta ke tvůrčímu rozletu vedla u ní dlouhým úzkým koridorem tvrdé kázně. S touto přípravou vstupovala Hana Storchová roku 1954 na Akademii do malířské přípravy prof. Miloslava Holého a po roce do grafické speciálky prof. Vladimíra Silovského. Svá studia na Akademii ukončila v roce 1960 cyklem hlubotisků na téma Mizející Praha. V témže roce získala dva čestné roky na Akademii a seznámila se se svým budoucím manželem, akad. malířem Václavem Sedláčkem.

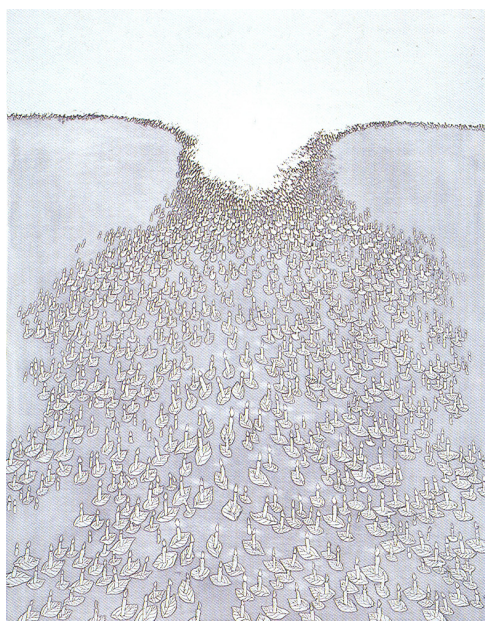
V její rané tvorbě se vlní měkká jihočeská krajina, Valašsko – láska autorky i jejího muže, přepis krajiny prožité a procítěné, pochopené a přijaté. Každá čára, kterou dá na papír, je přetavena horoucností a opravdovostí jejího prožitku a prověřena směsí intuice a inteligentní kritičností. Od klasické realistické kresby přechází postupně

k abstrakci či k meditativní stylizaci. Autorka je však stále, jakoby pupeční šňůrou, svázána s realitou, tedy s přírodou, která je pro ni výsostným tématem. Dr. Jan Baleka ji výstižně charakterizuje jako grafičku ticha, soustředění a citových hlubin. Její svět je světem křehké a čiré poezie. Její jemné dotýkání se skutečností je výrazem poetického vnímání světa. Viděné zachycuje s oddanou přesností. Později se objevují motivy, které naznačují zranitelnost a uvězněnost autorčiny duše. Motivy jsou poznamenány nostalgií a skrytým smutkem: ptáci – pohled vzhůru na oblohu, přes koruny stromů, na odlétající divoké husy aj. Po smrti manžela, v době velkého smutku se projevila síla této obdivuhodné ženy. Nevtažuje diváka do svého utrpení, ale hledá, kudy vede chodníček z temnoty ke světlu. Pak přichází nové nadechnutí, následují rozměrné barevné lepty jako např. grafický list *Všichni doplujeme* (1995).

Hana Storchová není neznámou grafičkou. Účastnila se mnoha výstav doma i v zahraničí. Je členkou SČUG Hollar. Její grafika se nachází v řadě soukromých sbírek a ve sbírkách Národní galerie a Galerie hlavního města Prahy aj. Jejím „chlebem“ jsou ilustrace vědecké a odborné literatury, které dělá stejně jako grafiku s velkou láskou a zaujetím. (Zábranska L. [43])

Inspirace na 1. stupni ZŠ:

Výtvarnice Hana Storchová v některých svých obrazech opakuje jeden prvek, množí ho a seskupuje do určitého tvaru. S dětmi ono kupení jednoho či více symbolů využijeme. Inspirujeme se díly umělkyně. (viz Praktická část, Kombinace suché jehly s protiskem)



Obr. 15: *Všichni doplujeme* (lept, 50 x 39, 1995) (Storchová H. in Zábranska L. [43])



Obr. 16: *Proměna jablka – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s malbou vodovými barvami, 2009)*

5. Praktická část

Grafika jako výtvarný obor bývá výtvarnými pedagogy poněkud opomíjená. Tisk několika stejných obrázků z jedné matrice děti jistě zaujme! I když je postup práce trochu složitější. Neváhejme dětem umožnit toto výtvarné dobrodružství!

Námět pro grafickou práci by měl být jednoduchý, tvar výrazný (dobře „čitelný“), zobrazený objekt dostatečně velký, oproštěný od detailů. Pokusíme se dětem vysvětlit, jak by se měly střídat světlé a tmavé plochy. Ideálním ročním obdobím pro realizaci grafiky je zima, kdy je téměř vše kolem nás pokryto sněhem. Barvy okolní krajiny se podstatě zredukuje na černou, bílou a odstíny šedé. V tomto „černobílém“ období lépe vnímáme kontrasty světlých a tmavých ploch. Děti motivuje mimo jiné i to, že sice nakreslí jen jeden obrázek, ale natiskne se jich více. (Šimonová A., 2005, s. 33, 34 [29])

- Každý nový postup a zavedení nových materiálů si nejdříve sami pořádně vyzkoušíme. Nemělo by se nám stát, že něco nového, na co se děti těší, nakonec nevyjde.
- Ne finální výsledek je nejdůležitější, ale všechno to, co žák na cestě k němu pozná a co trvale přijme do svého citového vybavení.
- Ke každé nové výtvarné technice si musíme opatřit vhodný názorový materiál a nutné pomůcky.
- Předem musíme znát možná nebezpečí a eliminovat je. Radíme jim a taktně jim pomáháme překlenout stagnaci nebo dílčí nezdary. Nediktujeme jim však své vlastní pojetí, postupy a řešení. Nechme žáky, ať tvoří sami.
- Nedostatky tisku při technice suché jehly prováděné ve výtvarné výchově mívají nepříjemné nedostatky, vyplývající ze špatné techniky tisku. Nejčastěji jsou to tzv. prašivé otisky, které vznikají nedostatečným tlakem nebo nedostatečným vetřením barvy do vrypů. Slabé otisky vznikají rovněž malým tlakem nebo přílišným vytřením barvy. Neostrý nebo slabě rozmazaný otisk je důsledkem posunutí desky nebo papíru při tisku. Většina chyb vzniká pro netrpělivost či únavu malého tiskaře, proto jim musíme předcházet dobrou přípravou a organizací práce. (Trojan R., 1976, s. 5, 7, 8, 56 [35])

5.1 Několik vlastních doporučení a zásad při technice suché jehly

Příprava návrhu a rytí

- Technika suché jehly je méně používanou technikou v hodinách výtvarné výchovy. Mnohé děti základních škol se s ní nikdy nesetkaly. Měli bychom s tím počítat a být na to řádně připraveni. Raději bychom měli postup činnosti nejednou zopakovat. Techniku vysvětlit vícekrát a více způsoby.
- Důležité je žáky dobře motivovat. Měli bychom děti do daného tématu vtáhnout a pozitivně je naladit na danou techniku zpracování.
- Před každým rytím si děti musí připravit návrh na obyčejný papír. Velikost papíru by měla být stejná jako velikost plastové destičky. Na fólii svůj návrh vlastně obkreslují. Návrh by měl být dobře propracovaný, vyznačíme i šrafování. Rytí pak bude snazší.
- Doporučuji velikost formátu A5 i menší. Technika suché jehly je náročná. Děti se rychle unaví, protože při rytí je nutné vynaložit sílu.
- Pokud děti ryjí dlouho, necháme je v průběhu hodiny na chvíli odpočinout, projít se, procvičit si svaly rukou. Protáhneme si prsty několika připravenými cviky.
- Doneseme na ukázkou několik již hotových a zpracovaných matric. Vezmeme práce mladších žáků, ale i práce zpracované na vyšší úrovni. Děti chtějí být lepší a zdokonalovat se. Nezapomeneme ani na ukázky hotových tisků. Přineseme i ty méně povedené a dětem vysvětlíme, příčiny špatného tisku. Zdůrazníme především nebezpečí nekvalitního rytí, které způsobí nedokonalý tisk.
- Žáci by si měli zpracovanou matici také ohmatat (můžeme jim také ukázat matici nepřítliš hluboce vyrytou). Hrubost čar jim lépe napoví, jak by měl výsledek vypadat. V průběhu své práce si tak mohou své rytí hmatem kontrolovat.
- Doporučuji vyzkoušet si rytí na zkušební destičce. Žáci se poté nebudou tolik bát rýt načisto. Děti mají často z nových věcí, výtvarných prostředků a nástrojů strach, obavu. Nechtějí si své dílko něčím zkazit. Zkušební destičku (vezmeme větší formát, A4) můžeme mít jednu pro všechny děti, na které si postupně techniku vyzkouší. (Aby nevznikl příliš velký zástup u jedné destičky, vytvoří si ostatní zatím náčrt na papír. A mezitím se střídají u zkušebního rytí.) Strach z nového tak rychle odbourají a už jim nic nebrání začít.
- Děti se trochu vyhýbají šrafování. Je dobré se vracet k přineseným ukázkám prací, které jim přiblíží, jak šrafuru využít. Místa s hustou šrafurou budou tmavá a naopak

místa s řídkým šrafováním či místa bez čar budou ta nejsvětlejší. Šrafuru by měli uplatnit i ve svém náčrtu.

■ Svá „dílka“ si mohou v průběhu rytí kontrolovat proti oknu, kdy je šrafura zřetelněji vidět, návrh na bílém papíře spolu s rytím na destičce téměř splývá (Protože je destička k papíru připevněná kancelářskými sponkami, musí je děti neustále při kontrole sundávat). Další možností je vytvoření si návrhu na barevný papír. Světlá šrafura na něm lépe vynikne.

■ Nezapomeneme žáky upozornit na to, že vyrytá matrice se tiskne stranově obráceně. Výsledek bude tedy vypadat tak, jako by destičku obrátili rytím dolů. Problém nastává při rytí číslic a písmen. Návrh si musí připravit zrcadlově obráceně (například slovo MÁMA musí na destičku vyryt AMÁM). Osově souměrná písmena poměrně lehce otočíme, komplikovanější to je s písmeny osově nesouměrnými jako N, Z apod. Tento zádrhel by šel vyřešit tím, že si děti návrh připraví na průhledný papír, který poté obrátí. Nemusejí se tak zdržovat nad složitým převrácením písmen.

■ Pozor na zranění. Poranění předcházíme správným držením rycího nástroje a zároveň úchopem destičky. V jedné ruce dítě drží jehlu, se kterou ryje, ale druhou ruku zásadně nesmí mít před jehlou, tj. před směrem kterým jehlou ryje. Fólii drží spíše v dolní části, pod jehlou. S jedním dítětem můžeme správný úchop náčiní předvést. Poté se děti mohou samy pustit do tvorby.

Tisk

■ Barvu do matrice vtíráme štětcem. Na každou barvu používáme jiný štětec. Místa v okolí rýh musíme vytřít. U dětských prací se stává, že místa nejsou vyrytá do správné hloubky, proto se tak do rýh barva nemůže dostat. Je tedy lepší barvu vytírat jen zlehka.

■ Pro rychlejší práci při tisku a vystřídání dětí u barev tiskneme nejvýše ve dvoubarevné kombinaci, na které se s dětmi můžeme předem domluvit. Pokud nám to čas dovolí, necháme děti tisknout ve více barvách (myšleno pro jednu matrici). Základní školy, které se na výtvarnou výchovu přímo nespecializují, nemají k dispozici celou škálu barev. Často si nemůžeme vybírat, jakou barvu pro námět zvolit (často chybí i další potřebné vybavení a pomůcky pro techniku suché jehly, pro grafiku).

■ Barvu z matrice vytíráme krouživým pohybem. Použijeme nějaký netřepivý (nechlupatý) kus látky.

■ Při tisku se snažíme položit čtvrtku na matrici tak, aby horní a boční okraje čtvrtky kolem matrice byly stejné. Výsledný tisk se tak obejde bez dalšího paspartování.

■ Pokud tisků provedeme více, je možné každý kombinovat s jinou výtvarnou technikou. I já jsem takto s dětmi pracovala, abych je z množství vytvořených suchých jehel brzy neodradila.

■ Na techniku suché jehly si vyhradíme hodinu a půl vyučovacího času. Pokud techniku suché jehly dále budeme kombinovat, musíme počítat s delším časovým limitem (na techniku suché jehly v kombinaci s jinou výtvarnou technikou jsou potřeba celkem dvě vyučovací hodiny). Dále tedy uvádím v každé kombinované technice časovou náročnost 2h (tj. 90 minut).

■ Mezi tím, než se děti vystřídají u tiskařských barev a lisu, si pro ostatní připravíme další práci (například můžeme začít s něčím pro další vyučovací hodinu výtvarné výchovy).

5.2 Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami – dětské práce

Následující kombinace technik jsem vyzkoušela s žáky 1. – 5. třídy. Mnou zvolené a vyzkoušené techniky jsou vhodné určitě pro 1. stupeň základní školy. Pracovala jsem s dětmi z malotřídní školy v Chuchelně u Semil, kde byl spojený 3. a 4. ročník (dále MT – „malotřídka“), a s dětmi 2. třídy (dále ŠT – „školní třída“) na ZŠ v Semilech. Moje výuka také probíhala na výtvarném kroužku (dále VK – „výtvarný kroužek“) při Technické univerzitě v Liberci, který navštěvovaly děti mladší i starší, 1. – 5. třída.

5.2.1 Suchá jehla v kombinaci s linorytem

Užitá technika ke kombinaci: Linoryt (viz Techniky tisku z výšky)

Téma: Podzimní pavučinka – **Obr. 17** (viz Příloha č. 1)

Třída: VK

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky pro suchou jehlu, rydla tvaru U a V, linoleum velikosti A6 či A7.

Motivace: (viz Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění, Svět hmyzu – Vlasta Matoušová) Dětem přineseme **ukázky děl ze světa hmyzu výtvarnice Vlasty**



Matoušové a k jednomu či dvěma obrazům přečteme své vlastní postřehy, **vlastní pohled do hloubky díla**: „Včela v pavučině: Z pavučiny prosvítá tělo včely, které jen těžko rozpoznáme. Díky teplým odstínům žluté barvy a pečlivě vykresleným tvarům nás fantazie nutí rozeznat včelu. Při podrobném prohlížení lze odhalit části očí, křídel, končetin a především spousty jemných chloupků, které celé tělo pokrývají. Tenké, bílé žilky pavučiny působí pevně a přitom něžně a lehce. Neštěstí včely stupňuje temné, bouřící se pozadí. Medové barvy však živel zklidňují. Při pohledu na dílo si také můžeme připadat jako v tajemném vesmíru s mezihvězdnou mlhovinou, která obklopuje zlatavé paprsky vzniklé explozí hvězd.

Motýl v listech: V podzimní vrstvě seschlých listů ulehл vysílený motýl. Živočich je zamaskován v oranžových odstínech. Složitá, křehká a neporušená žilnatina částečně jedince zahaluje jako lehká příkrývka. Společně tvoří nerozlučný pár na konci svých sil. Drobné žilky jakoby naposledy zajiskřily s posledními paprsky zapadajícího slunce. Skutečnost se zde kloubí s fantazií. Listy jsou zázračně propojeny s motýlími křídly a postupně rozpity v pozadí.“

S dětmi se na daná díla pozorně zadíváme. Sdělíme si, co ve spleti jemných žilek lze všechno objevit. Navodíme si tak inspiraci pro tvorbu našich pavučinek, ukážeme si na dílech Vlasty Matoušové, jak mohou pavučinu proplétat a skrývat do ní podzimní symboly, mezi které můžeme řadit i vysíleného motýla, mušku či uschlá a seschlá křídla mřívky. Popovídáme si o podzimním období, čím se vyznačuje. Do třídy přineseme několik podzimních přírodnin jako kaštiny, žaludy, šišky, kukuřici, šípky, jeřabiny, zbarvené podzimní listy apod., které mohou zakombinovat do svých pavučin. Přinesené plody a listy si žáci zblízka prostudují a hmatem prozkoumají. Určitě jim to pomůže při kresebném zpracování.

Postup práce:

• do pavučinky vytvořené technikou suché jehly natiskneme pavoučky z linorytu

Žáci si navrhnou podzimní pavučinku, která v sobě zachytila všemožné podzimní symboly (např. šípky, kaštiny, žaludy, listy, květiny, déšť, sluneční paprsky, vítr). Děti pracují se svou fantazií. Připomeneme jim, že to nemusí být typická pavučina, ale jejich vlastní, netradiční, zvláštní a zajímavá síť. Jakési propletení nitek, krajek apod. K inspiraci dětem ukážeme díla paní Matoušové, která se ve své vlastní grafické tvorbě zabývá např. spleťtými pavoučími sítěmi, světem hmyzu. Tisk provedeme obvyklým způsobem. Pavučiny tiskneme ve vícebarevné škále.

Dále si k ruce vezmeme linoleum, které nám poslouží k vytvoření pavoučků. Opět to nemusí být pavouk křížák či jiný existující pavoukovec, ale děti si mohou svého

pavoučka vymyslet, něčím ozvláštnit. Pavoučky ponecháme v barvě černé, aby vynikly v barevné změti linií.

Reflexe: Děti pavučinu tvořily především v paprskovitém spojení několika čar, které propletly dalšími. V sítích se objevují hlavně listy, květiny, kaštany. S pavučinkami si děti pohrály hlavně barevně. Barva sítě povýšila a nádherně vyzdvihla. Černý pavouk obrázku dodal chybějící „tečku.“ Děti někdy barvu z matrice nedokonale vytřely, avšak to dílku dodalo jiný, zajímavý efekt. Dětská nebojácnost a nevypiplanost způsobí onu sympatičnost. Pavučiny jsme hromadně natiskli na čtvrtku formátu A2 (vícekrát). Hodina výtvarné výchovy se tak stala skupinovou prací. Žáci nadšeně na velkou čtvrtku přikládali své pavučinky, tvořili zajímavá uskupení a kompozice. Poté jsme na čtvrtku kladli pavouky, kteří výsledný obraz skvěle podtrhli.

5.2.2 Suchá jehla v kombinaci se sádrorytem

Užitá technika ke kombinaci: Sádroryt (viz Techniky tisku z výšky)

Téma: Žebříky a židle Vladimíra Komárka – **Obr. 18** (viz Příloha č. 2)

Třída: VK

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, různá rýtky a rydla (hřebíky, rydla na linoryt), sádrová destička.

Motivace: (viz Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění, Žebříky, židle a ptáci – Vladimír Komárek) **Dětem představíme tvorbu malíře a grafika, Vladimíra Komárka.** Presentaci

o něm si například můžeme přichystat v počítačovém programu PowerPoint. S představením výtvarníka můžeme začít již ke konci předchozí hodiny (český jazyk, čtení). Bude to pro žáky jistě zajímavým zpestřením. V krátkosti nastíníme život umělce, a poté se zaměříme na jeho díla. Vybereme ta, která se nám nejvíce hodí pro naši práci v hodině výtvarné výchovy. Zaměříme se na symboly, které se v obrazech vyskytují a opakují, na barvy i autorův záměr. Presentace by neměla být příliš vyčerpávající a dlouhá. Uzpůsobíme ji dle dětského soustředění. Nesmíme se jí příliš zdržet, abychom nepromarnili čas pro vlastní činnost. Žákům přineseme k nahlédnutí i literaturu, v níž se objevují díla uvedeného malíře a grafika.

Postup práce:



- **nejprve provedeme tisk suché jehly, který poté přiložíme na sádrovou matrici, v obou případech se věnujeme motivům od Vladimíra Komárka**

Žáci si navrhnu některý z motivů Vladimíra Komárka (srdce, okno, ptáci aj.). Poté pracujeme na sádrové destičce. Děti si opět zvolí některý motiv malíře a grafika, Vladimíra Komárka. Přikláníme se k židlím a žebříkům, které se do sádry dobře ryjí. Na matrici ze sádry přiložíme čtvrtku s již vytištěným motivem. Čtvrtku přiložíme k matrici tak, aby se zaplnil volný prostor. Snažíme se nepřekrýt rytím vytvořený motiv.

Reflexe: Dětem se motivy Vladimíra Komárka povedly. Dokázaly se vcítit do jeho tvorby, autorovy používané symboly je velmi zaujaly. Každý se orientoval na jinou věc při rytí. Obrázky však spojují motivy ryté do sádry, zde si žáci nejčastěji vybírali žebříky a židle. Ovšem každý je pojal jinak, vlastním cítěním. Někomu se žebříky překrývají, jinému se dva žebříky proti sobě naklánějí. Plastovou fólii jsme tiskli v jemných barvách. Stejně jako Vladimír Komárek jsme se snažili o růžovošedou barvu nebo světle zelenou s přidáním bílé. Žebříky a židle po vyrytí do sádry zůstaly záměrně bílé, proto jsme je při tisku uvedli do kontrastu s karmínovou červenou. Bílé žebříky a židle doslova svítí na červeném podkladu a zároveň skvěle doplňují rytý něžný motiv. Tím, že si děti zkusí zhotovit něco z umělcovy tvorby, tak si výtvarníka dobře zapamatují a při dalším setkání s ním si ho lehce vybaví. Rytí do sádrové destičky bylo pro žáky novou technikou. Do práce s ní se s chutí pustili. Práce se sádrovou destičkou je na první pohled velice jednoduchá, ale skrývá hodně nástrah. Nesmíme tedy nic zanedbat (rovnost povrchu, dobré vyschnutí sádry, přestříkání lakem), abychom si práci s ní neztížili a zbytečně neprotahovali. Sádro si můžeme připravit s dětmi, ale spíše doporučuji (vzhledem k časovým možnostem) připravení sádrových matric učitelem.

5.2.3 Suchá jehla v kombinaci s otiskem ovoce a zeleniny

Užitá technika ke kombinaci: Otisk ovoce a zeleniny (viz Techniky tisku z výšky)

Téma: Miska s ovocem – **Obr. 19** (viz Příloha č. 3)

Třída: ŠT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, ovoce a zelenina (různé druhy, více druhů, stačí i seschlá, necelá), vodové či temperové barvy, štětec.



Motivace: Ve třídě uspořádáme ochutnávku ovoce a zeleniny. Před tabulí postavíme tři židle, na které si sednou tři vybraní žáci. Zavřou oči a ochutnají kousek některého z přinesených plodů. Jejich úkolem je uhodnout druh ovoce či zeleniny. Postupně se vystřídají všichni žáci. Sledujeme jejich reakce, kdy se krásně škaredí po pozření kyselého citrónu nebo ostrého česneku. Aby nám hra nezabrala příliš času, můžeme s ní začít na závěr předchozí hodiny (prvouka, přírodověda).

Postup práce:

• **do misky vytvořené technikou suché jehly otiskneme ovoce a zeleninu, se kterými pracujeme stejně jako s tiskátky**

Žáci si navrhnu tvar misky s jedním i více kusy ovoce. Přímo do vytištěné misky tiskneme připravené ovoce. Do dvojice nám postačí 3 – 5 druhů (např. strouček pomeranče, půlka jablka, kolečko póru a mrkve, čtvrtka cibule, překrojený strouček česneku). Ovoce i zeleninu nakrájíme. Využíváme jejich zajímavých struktur a tvarů. První otisk si nejprve vyzkoušíme na zkušební papír. Když jsme s jejich barevně přejatou strukturou již spokojeni, pustíme se k otiskování načisto. Nemusíme se soustředit pouze na rozložení ovoce na misku, ale některé kusy můžeme naaranžovat i kolem misky (naznačíme tím, že ovoce mohlo z misky spadnout nebo že jsme si určité plody umyli a připravili k jídlu).

Reflexe: Hra s ovocem děti mimořádně bavila a zároveň je vhodně naladila na výtvarnou činnost. Dětem pod rukama vznikaly zajímavé kompozice. Opravdu pěkně vypadá otisk půlky jablka s jádřincem, čtvrtka cibule, jejíž plátky tvoří zajímavou strukturu. Také přepůlený plátek pomeranče či citrónu nám odhalí jednotlivé stroučky. Někteří při barvení použili přílišné množství vody či barvy a otisk si nevyzkoušeli nanečisto. Jejich struktura pod nánosem barvy zanikla. Pokud žáci zhodnotili otisk jako nezdařený, měli tendence ovoce dokreslovat. Na plody jsme použili většinou barvy patřící k ovoci, avšak i použití neobvyklých odstínů vypadá zajímavě. Některé děti umístily ovoce pouze do misky, jiné se nebránily dynamickému rozložení mimo misku. Některé děti otiskování tak bavilo, že jím zaplnily celý prostor papíru. Mísy se pyšnily svými tvary, každá byla úplně jiná - jedna mělká, druhá hluboká, další byla na nožce, některá měla puntíky, jiná zase proužky...

5.2.4 Suchá jehla v kombinaci s muchláží

Užitá technika ke kombinaci: Muchláž (viz Techniky tisku z výšky)

Téma: Košatý strom – **Obr. 20** (viz Příloha č. 4)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, jemnější papír na zmuchlání, lepidlo (např. Herkules).

Motivace: Tisíce let trvá přátelství mezi lidmi a stromy. Stromy poskytovaly lidem první přístřeší a ochranu. Drobné semínko či větévka roubu si zázračně pamatuje, že má být znovu právě jabloní. Stromy jsou podobné lidem – tvarem koruny, mohutností či útlostí kmene. (Cikánová K., 1992, s. 76, 77 [2]) S dětmi si popovídáme o stromu jako o králi, který hrdě a mocně nese svou korunu. Oplývá moudrostí, nezapře pevný postoj apod. Děti samy vymýšlejí vlastnosti, které patří k panovníkům.



Postup práce:

• **kmen stromu vytvořený technikou suché jehly doplníme muchláží v podobě koruny**

Kmen naznačený hustou spleť linií vytiskneme v hnědé barvě. K němu připojíme korunu vytvořenou technikou muchláže, která krásně naznačí bohaté listoví. Pozadí stromu má lehký fialový nádech.

Reflexe: Kmeny stromů jsou zvrásněny stářím a často skrývají několik temných dutin. Zmačkaný papír ztvárnil jedinečné koruny, každý strom je originál. Některý strom má útlejší kmen, jiný je robustnější. Někdy je koruna téměř pravidelná, jindy se její větve naklánějí k zemi. Převaha fialové působí tajemně. Koruna stromu působí díky muchláži výrazným dojmem. Technika krásně splnila účel, vytvořila bohatou korunu plnou hustého listoví. Stromy se skutečně nesou jako vládci.

5.2.5 Suchá jehla v kombinaci s malbou tiskařskými barvami

Užitá technika ke kombinaci: Malba tiskařskými barvami (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Strom života – **Obr. 21** (viz Příloha č. 5)

Třída: VK

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, tiskařské barvy, štětce.



Motivace: Děti: „Říká se, že stromy člověku dodávají energii. Stačí k nim přistoupit a obejmout jejich kmen.“ S dětmi se vypravíme do přírody (nejlépe na jaře), každý si najde strom, který je mu sympatický, který se mu zdá něčím výjimečný oproti ostatním. Strom pevně chytíme, přitiskneme se k němu celým tělem, zavřeme oči a budeme čerpat jeho energii. S žáky si povíme, zda jsme cítili sílu stromu, zda jsme z něho načerpali energii alespoň na další hodinu.

Postup práce:

- **fólii se stromem vytvořeným technikou suché jehly doplníme malbou tiskařskými barvami**

Žáci mohou vytvořit útlý stromek nebo starobylý dub s mohutným kmenem, košatou korunou a pevnými kořeny.

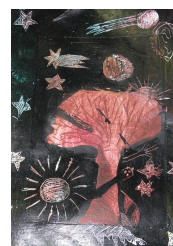
Reflexe: Mnohdy se u tisku při technice suché jehly stane, že děti barvu nedokonale vytřou. Při tvorbě stromu to nyní bylo dokonce naším záměrem. Žáci využili například hnědé barvy, se kterou na fólii dynamicky manipulovali. Krouživé pohyby navodily atmosféru přítomnosti silného větru, vichru či dokonce uragánu, který se s vášní točí v koruně stromu. Někdy se nám zdá, že strom pohltil mocný vír, strom zápasí s nevlídným počasím. Hrátky s barvou dodaly stromu jiný rozměr, strom skvěle doplnily a obohatily. Žáci se většinou zaměřili na statný dub, který má kořeny pevně zapuštěné v zemi. Jen málo dětí se přiklonilo k mladému ovocnému stromku. Mnozí k hnědému kmeni připojili svěží zeleň, která nám naznačuje příchod jara. Jeden ze stromů se zase oblékl do ruda. Vyzařuje z něj žhavost podzimních barev. Jiný strom se ocitl ve tmě, jedná se o veselou noc plnou pohybu a tance. Jedinými společníky stromu jsou hvězdy a měsíc ve tvaru srpečku. Tma se různě vzdouvá a barví, míhají se v ní světelné odlesky. Další obrázek zaujme celou společností stromů, které se zahalily v barevný šat. Připomínají tančící postavy ve svěžích pastelových barvách. S radostí se loučí s odchodem studené zimy, odplouvá špinavá modř. Strom jako symbol života sálá silou, pevností a odhodlaností.

5.2.6 Suchá jehla v kombinaci s voskovou rezervou

Užitá technika ke kombinaci: Vosková rezerva (viz Nepravé grafické techniky)

Téma: Vesmírný strom – **Obr. 22** (viz Příloha č. 6)

Třída: VK



Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, voskové pastely, tuš, štětec, kružítko (k rytí do voskové rezervy).

Motivace: Z knihy od A. Šimonové se motivace na téma „Cesta do vesmíru“ týká také povídání o hvězdách a planetách, o letech člověka do vesmíru, jak lidé poprvé přistáli na Měsíci, o mimozemšťanech apod. K motivaci využijeme fotografie a obrázky v encyklopediích, pustíme dětem videokazetu apod. Děti by měly získat představu, jak vypadá kosmonaut ve skafandru, raketa, ale také jak si lidé představují mimozemšťany a létající talíře. (Šimonová A., 2005, s. 114 [29])

Dětem přiblížíme vesmírný svět díky odborným knihám, ve kterých se dozvíme spoustu zajímavostí. Vesmír můžeme také probírat v hodině vlastivědy. S dětmi se přeneseme do mocné tmy. Zavřeme oči a budeme si představovat, jak jsme se změnili v kosmonauty, kteří prozkoumávají vesmírný svět. S lehkostí se vznášíme prostorem a objevujeme barevné planety, hvězdy či komety. Děti nám samy říkají (stále máme oči zavřené), co nacházejí, co vidí, koho třeba potkaly.

Postup práce:

• **strom vytvořený technikou suché jehly doplníme voskovou rezervou, která zpodobňuje vesmírnou krajinu**

Okolí stromu pokreslíme voskovými pastely. Využíváme všech barev, které nanášíme v malých plochách. Nános voskových pastelů přetřeme černou tuší, kterou musíme nechat zaschnout. Téma nám napovídá, že se bude jednat o strom v nekonečném vesmíru. Umístíme ho například na nějakou planetu, kolem které krouží vesmírná tělesa, hvězdy, komety aj.

Reflexe: Vesmír je neprozkoumanou oblastí, ke které se pne plno záhad a nevysvětlitelných jevů. Žáci pro vytváření vesmírného stromu museli zapojit vlastní fantazii. K stromu doplnili celou soustavou planet, vyznačili u nich i prstence vesmírného prachu. Nezapomněli na komety, rakety, družice, měsíc, slunce a jiné hvězdy. Někteří přidali i další strom. Vesmírný strom s hustou spleť větví bylo těžké dokonale obejít černí, a proto mnoho drobných větviček se ztratilo v tmavé tuši. Žáci spíše mezi větve nezasahovali a ponechali korunu v jakémsi kruhu. Žáky práce s voskovou rezervou bavila. Nadšeně odkrývali čern, aby zjistili, jaká barva je pod ní ukryta. Snad nikdo nenechal strom v dalekém vesmíru osamocený, každý k němu připojil mnoho zajímavých vesmírných těles. Z obrázků cítíme život a pulzující sílu.

Strom nám značí jistou naději, že někde nad námi, v hluboké tmě jednou objevíme život a třeba nebude ani zvláštností cestovat z jedné planety na druhou.

5.2.7 Suchá jehla v kombinaci s otiskem nitě

Užitá technika ke kombinaci: Otisk nitě (viz Techniky tisku z výšky)

Téma: Skřeti a skřítky si hrají s nití – **Obr. 23** (viz Příloha č. 7)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, štětec, temperové barvy, nit (bavlnka či jiná pevnější nit).

Motivace: S dětmi se naučíme nějakou básničku (i vymyšlenou – viz níže) o skřítkovi a nitce. Zkusíme si ji také předvést pantomimicky. K básničce můžeme přidat i krátký příběh. Do vymyšlení zapojíme i žáky, kteří si poté stejně jako skřítek zkusí s nitkou pohrát a skřítko roztančit.

„Byla jedna nitka,
přilákala skřítko.
Ten si s ní jen hrál,
směle tancoval.“ (vlastní)

Postup práce:

• **skřety a skřítky vytvořené technikou suché jehly doplníme otiskem nitě, se kterou si skřítek hraje**

Nit klademe spíše mimo postavu skřeta. Děti mohou spolupracovat ve dvojicích, jeden žák tiskne papír ke čtvrtce a druhý vytahuje nabarvenou nit.



Reflexe: Dětem vznikaly pod rukama různé variace díky vytahování barevné nitě. Vždy žasly, jaké krásy jim bavlnka vykouzila. Pracovaly ve dvojicích, s nití se rychle naučily zacházet a manipulovat. Byla to pro ně určitě dobrá zkušenost, u které zažily spoustu zábavy. Pokud se na papír přiložený na nit příliš netlačilo, nit vytvořila jen pouhý otisk linie. Na vrchní papír je tedy nutné vynaložit větší tlak a nit vytahovat opatrně. Při vytahování cítíme jemné drhnutí, což způsobí právě ty neobyčejné efekty podobné zvlněné drapérii. Obrázek tak v sobě nese dynamiku, doslova cítíme, že je skřet skutečně v pohybu a vesele tančí.

5.2.8 Suchá jehla v kombinaci se zapouštěním barev do klovatiny

Užitá technika ke kombinaci: Zapouštění barev do klovatiny (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Skřeti a skřítki v úkrytu – **Obr. 24** (viz Příloha č. 8)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, štětec, mistička na míchání barev, klovatina, temperové či akvarelové barvy.



Motivace: S dětmi si budeme povídat o skřítcích a skřetech. Jak takový skřítek vypadá a kde žije, jestli znají nějakého z pohádek, nebo zda takového skřeta dokonce už někdy viděly. Dětem můžeme zahrát krátké divadlo o tajemném skřítkovi nebo jim přečteme pohádku o domácích skřítcích, kterou určitě najdeme v některé z pohádkových knížek.

Postup práce:

• **skřety a skřítky vytvořené technikou suché jehly ozvláštníme zapouštěním barev do klovatiny, které vytvoří veselé prostředí**

Děti si navrhnu dle své fantazie a představ nějakého roztodivného skřeta nebo malého skřítku. Dalším naším úkolem je práce s klovatinou a barvami. Do skřítku nezasahujeme, barevné doplnění uděláme pouze okolo postavy.

Reflexe: Žáci se pustili spíše do tvoření skřetů s hrůzostrašným výrazem. Toto téma je přitahovalo více, než kdyby vyobrazili roztomilého skřítku. Vyznačují se chlupatými končetinami, velkýma ušima a vyceněnými zuby. Některé děti nanášely příliš hustou barvu, a proto se jim tolik nerozpíjela. Vznikly z toho spíše puntíky. Někteří do klovatiny přidávali více a více vody, místo zajímavých skvrn se objevily fleky. Čtvrťka se pod nánosem klovatiny ráda kroutí, což způsobí, že se barva společně s klovatinou slije do určitých míst, a to po zaschnutí nevypadá nejlépe. Stalo se, že dva žáci zatečkovali celý povrch čtvrtky včetně skřítku. Ten se pod nánosem barev doslova ztratil. Celkově skřeti v kombinaci se zapouštěním barev do klovatiny vypadají hezky. Každý si pod změtí skvrn může představit něco jiného – skřítek se ukrývá na rozkvetlé louce nebo třeba v lese pod listím, kde dokonce skrývá poklad.

5.2.9 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z lepenky

Užitá technika ke kombinaci: Tisk z lepenky (viz Techniky tisku z výšky)

Téma: Valentýna – **Obr. 25** (viz Příloha č. 9)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: čtvrtka formátu A4 i A5, náčrtkový papír formátu A6, plastová destička velikosti A6 a další pomůcky na techniku suché jehly (viz Grafické nástroje a materiály), tužší papír (lepenka), lepidlo (Herkules), nůžky obyčejné i ozdobné, pastelky.



Motivace: Dětem přiblížíme valentýnskou tradici. Před příchodem svátku se o ní můžeme dočíst v mnoha časopisech nebo na internetu. V časopise Zdraví se píše, že legenda o svatém Valentýnovi se zakládá na osudu skutečného osoby. Svatý Valentýn potají oddával zamilované páry, za což byl popraven. Svátek svatého Valentýna se nese v duchu zamilovanosti, souznění a srdíček. Dokonce inspiruje lidi k tomu, že si únor čím dál častěji vybírají za měsíc své svatby. Takzvanou valentýnku, tedy přání k tomuto svátku, si nedávají jen zamilovaní, ale i přátelé, rodiče s dětmi, zkrátka ti, kteří si chtějí projevit náklonnost (Zdraví. 2009, čl. Valentýnská tradice, Zajímavosti, s. 65 [47]) Dětem můžeme přinést na ukázkou několik valentýnských přání a sdělíme jim, jaké symboly jsou s Valentýnem nejčastěji spojeny.

Postup práce:

• **k nápisu vytvořenému technikou suché jehly přidáme tisk z lepenky v podobě medvídků a srdíček**

Na čtvrtku formátu A5 si připravíme jednoduchý motiv – medvídku se srdíčky (žáci si mohou zvolit i jiný motiv). Na lepenku si nakreslíme medvídku, kterého rozstříháme na jednotlivé části (hlavička, uši, břicho, horní tlapy a dolní tlapy). Na čtvrtku jej poskládáme s malými mezerami. Okolí můžeme zaplnit srdíčky, květinami apod. Na tabuli žákům nakreslíme několik typů medvídků v již rozdělené podobě. Žáci tak mají lepší představu o tom, jak medvěda vytvořit. Připraveného medvídku si nalepíme – toto bude sloužit jako šablona pro tisk. Žáky upozorníme na to, že horní třetinu čtvrtky si mají nechat prázdnou. Tam pomocí techniky suché jehly natiskneme nápis VALENTÝNKA, PRO MAMINKU aj. K nápisu můžeme připojit i nějaké srdce apod. Rytí nápisu provedeme stranově obráceně, což pro děti může být malým oříškem. Vhodnou barvou pro tisk je růžová, červená nebo karmínová barva, které symbolizují lásku. K svátku svatého Valentýna plně přísluší. Nezapomeneme tisknout na vlhkou čtvrtku, kterou si zároveň položíme na šířku. Budeme tisknout na pravou polovinu čtvrtky (formát A5 natiskneme na pravou polovinu čtvrtky formátu A4), což bude vrchní strana přeloženého přáníčka. Pod nápis umístíme medvídku - připravenou šablonu s medvídkem tiskneme ve stejné barvě pomocí válečku (vrchní třetinu necháme

čistou, v této části bude nadpis, barva by ho překryla, nebo horní třetinu šablony odstříhneme). Výsledek působí velmi hezky. Na matrici s medvídkem položíme čtvrtku s natištěným nápisem. Po projetí v lisu nám vznikne souhra nadpisu vytvořeného technikou suché jehly a medvídky zhotoveného technikou tisku z lepenky. Přáníčka si uvnitř děti mohou dozdobit vlastními obrázky. Pravou polovinu vnitřní části přání si necháme na text. Dětem s textem poradíme, přineseme vzorové ukázky různých vhodných textů a básniček.

Reflexe: Tvoření valentýnských přáníček děti velmi bavilo. S radostí vytvářely medvídky a srdíčka. Častěji se nechaly inspirovat přichystanými ukázkami. Tvoření nadpisu nebylo jednoduché. Žáci s tím potřebovali poradit, proto je lepší vzorové nadpisy napsat na tabuli. Značné soustředění vyžadoval tisk. Musíme si správně rozvrhnout umístění nadpisu a medvídky. Přáníčka jsme dále vylepšili zastřížením ozdobnými nůžkami (práce s nimi je nezvyk, působí malé potíže, je třeba s tím dětem pomoci), které stříhají vlnky apod. Děti si přáníčka dozdobily vlastními obrázky (použily např. pastelky) nebo vystříhanými srdíčky apod. Nakonec jsme přidali valentýnský text. Děti svá přáníčka nejčastěji věnují rodičům či kamarádům. Rády se ujalý vzorových textů a básniček.

5.2.10 Suchá jehla v kombinaci s monotypem

Užitá technika ke kombinaci: Monotyp (viz Techniky tisku z plochy)

Téma: Podmořský svět – **Obr. 26** (viz Příloha č. 10)

Třída: VK

Časová náročnost: 2h



Pomůcky: viz pomůcky pro suchou jehlu, tiskařské barvy, štětce a špachtle.

Motivace: S dětmi si popovídáme o tajuplném podmořském světě, který skýtá miliony ryb a jiných živočichů. Tato stále plně neprozkoumaná a neprobádaná říše skrývá i zatím neobjevené a nepojmenované druhy. Prohlédneme si společně pár knih či encyklopedií s mořským světem. Také není špatné uspořádat exkurzi či školní výlet do Hradce Králové, kde se pyšní velkými akvárii, nebo můžeme zavítat do liberecké botanické zahrady, kde nás ukázky podmořského světa určitě také pozitivně osloví.

Postup práce:

- **rybičku vytvořenou technikou suché jehly vtiskujeme přímo do monotypu znázorňujícím podmořské rostlinstvo**

Žáci si navrhnu cizokrajnou rybu, která brázdí vody tajemného podmořského světa. Při rytí nezapomeneme využít šrafury ke stínování a naznačení objemu ryby či pomocí šraf určitá místa ztmavit (např. exotické zbarvení a ornamenty na těle ryby). Poté si na skleněnou tabulku či jinou vhodnou podložku vytvoříme monotyp – barvy prorýváme drsnými štětci, špachtlí, dřívkem či jinými netradičními nástroji. Snažíme se o vypodobnění podmořské flóry.

Reflexe: S rybkami si děti daly práci. Velmi se jim povedly. Nebylo zcela jednoduché vytvořit monotyp tak, aby skvěle padl k rybě. Dopředu jsme si museli rozmyslet jeho uspořádání, ponechat kousek čistého místa pro rybu a zároveň ji s nánosem barev spojit, proplést ji mezi podmořskými rostlinami. V barvách objevíme tupování štětcem, jeho dynamické tahy, které naznačují bohatou podvodní flóru. Vytvoření vlnek nás ujistí o vodním světě. Tvoření monotypu je hravé a zábavné. Děti barvu různě brázdily štětci a špachtlemi. Neměly však dobrou představu, jakou barva vytvoří na papíře strukturu. Proto není od věci zkusit si otisk na zkušební papír. S žáky tak zjistíme, co otisku chybí či přebývá. Pokud je nános barev silný a my k němu čtvrtku doslova přilepíme, pak po odejmutí někdy barva udělá poutavé žilkování. Hustý nános barvy déle zasychá (několik dní). Někdy se ryba v hustých řasách přímo ztrácí, jindy se lehce míhá vodou a zvlněnými travinami.

5.2.11 Suchá jehla v kombinaci s tiskem na benzínový papír

Užitá technika ke kombinaci: Benzínový papír (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Kouzelná rybka – **Obr. 27** (viz Příloha č. 11)

Třída: VK

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, nižší široká nádoba s vodou (plech na pečení, do něj se čtvrtka velikosti A5 dobře vejde), tiskařské barvy, malířské olejové či mramorovací barvy (koupíme ve výtvarných potřebách), terpentýn, benzín nebo petrolej na ředění barev, pomůcky k rozvádění barev po hladině vody jako špejle, kadeřnický hřeben se zarovnanými řidšími zuby aj.



Motivace: Přečteme si pohádku o rybáři a kouzelné rybce. Žáci pak říkají, co by bylo jejich přáním, kdyby potkali zlatou rybu. Každý stručně popíše, jak taková kouzelná ryba vypadá, co je na ní zvláštní nebo zda je podobná nějaké obyčejné rybičce. Také si s dětmi můžeme zazpívat nějakou písničku o rybičce (např. Rybička maličká).

Postup práce:

- **na benzínový papír připomínající vodní prostředí natiskneme rybku ze suché jehly**

Na rybce děti pracují během hodiny, než se všechny vystřídají u nádoby s vodou a tiskařskými barvami. Na papíře si zvolíme vhodné místo, které se hodí pro natištění rybky.

Reflexe: Snímání barev z povrchu vody bylo pro děti nezapomenutelným zážitkem. Žasly nad nádhernými kombinacemi a prolínáním barev, které se objevily na čtvrtce. Tato technika se snad všem vydařila. Děti měly radost, jak z několika barevných kapek vpuštěných do vody vznikají téměř profesionální barevné variace. Ve vodě se nám zdá, že barvy nevypadají nijak výjimečně. Ovšem na bílém papíře skutečně velmi dobře vyniknou. Tato mramorová struktura zachycuje pohyb vody, možná i míšení vody a zlatého písku, proto se hodí pro naši rybku. Použili jsme převážně žlutou barvu a inkoustovou modř, které působí exoticky. Žlutá barva navíc navozuje pocit tepla, písku, slunce, zlata. Při pohledu na souznění barev s rybkou můžeme hádat, jaká kouzla umí, jaké bohatství skrývá. Děti se orientovaly na cizokrajné ryby, některé byly klidné, jiné dravé s ostrými zuby. Jedno z dětí si vybralo raději mořského koníka.

5.2.12 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z reliéfní kresby

Užitá technika ke kombinaci: Tisk z reliéfní kresby (viz Techniky tisku z plochy)

Téma: Kobereček – **Obr. 28** (viz Příloha č. 12)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, klovatina, štětec či špejle.



Motivace: „Náš kočičí mazlíček nemůže spát jen tak na holé zemi. Musíme mu dopřát malý luxus v podobě koberečku. Proto si teď děti zkusíme takový pěkný perský koberec

pro naše zvířátko udělat.“ Přineseme ukázky různých koberců (postačí obrázky), aby si děti věděly rady s vytvářením ornamentů, které mohou na svůj kobereček využít.

Postup práce:

- **nejprve provedeme tisk z reliéfní kresby znázorňující kobereček, na který natiskneme kočku vytvořenou technikou suché jehly**

Z návrhu s kočkou si žáci zvíře vystříhnou (postačí nepravidelný jednolitý tvar). Obrazec si přiloží na čtvrtku a obkreslí jej po obvodu (místo necháme volné, bude určeno pro kočku). Kolem obrysu nanášíme štětcem klovatinu (pokud chceme dělat tečky, můžeme klovatinu kapat přímo z tuby). Tvoříme různé ornamenty jako puntíky, vlnovky, trojúhelníky, květiny a jiné tvary, které se hodí na zdobené koberečku. Šablonu naválíme barvou (obrazec, který jsme si obkreslili necháme stále čistý, bezbarvý), přiložíme na ni čtvrtku a necháme projet lisem. Na čtvrtku tedy provedeme otisk reliéfní kresby. Volné místo zaplníme díky vyryté kočce. Do matrice s kočkou vneseme barvu a přiložíme ji na určené bílé místo (matrici je nutné dobře vytřít). Vznikne nám souznění kočky s koberečkem.

Reflexe: Vyryté kočky na koberečku opravdu krásně vynikly. Jejich tmavá srst kontrastovala se světlejším podkladem. Klovatinové matrice se musely pečlivě naválet barvou. Reliéf byl někde moc vystouplý, do přiložené čtvrtky se po vylišování přímo vmáčkkl (možná i lis byl více utažený). Také někdy klovatina ve velké vrstvě plně nevyschla a přilepila se na tištěnou čtvrtku. Naše otisky vyšly spíše ve světlejším odstínu, což určitě vůbec nevadí, naopak je tak dosaženo hezkého kontrastu tmavé, výrazné kočky a jemného koberce. I otisk jednoduchého reliéfního koberce vypadá velmi dobře, děti pracovaly třeba jen s tečkováním. Někteří se však pustili do složitějších ornamentů, které po otisku získaly důrazu na kráse a originalnosti. Je určitě lepší začít s otiskem reliéfu, neboť bychom se jinak na vytištěnou kočku jen špatně strefovali s volným místem v koberečku. Bílé místo před přiložením zvířete dobře provlhčíme houbičkou. Při navalování barvy se nebojíme mírně zasáhnout i do čistého prostoru. Kočka tak alespoň kolem sebe nemá bílé ohraničení, působí to rozhodně přirozeněji. Zamezíme tím viditelnému přechodu mezi kombinací techniky suché jehly s otiskem reliéfní kresby. Kočka do koberce hezky zapadne a souzní s jeho povrchem.

5.2.13 Suchá jehla v kombinaci s frotáží

Užitá technika ke kombinaci: Frotáž (viz Nepravé grafické techniky)

Téma: Kde se kočka ukrývá? – **Obr. 29** (viz Příloha č. 13)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, olejové křídly (podobné rudce), rudka, různé věci s hrubším povrchem (struhadlo, proutěná dečka, mušle, list s vystouplou žilnatinou, krajkový ubrus apod.).



Motivace: S dětmi jsme nahlédli do odborné knihy

o kočkách, kde Říhová a Bílek praví, že kočka je tvor obyčejný i trochu záhadný, některými lidmi je milována, jinými zatracována. Jsou jí přisuzovány nadpřirozené vlastnosti dobré i špatné, může údajně přinášet štěstí nebo naopak smůlu. Bývají jí připisovány i lidské vlastnosti, např. faleš, bývá dávána do protikladu se psem jako jeho pravý opak. To vše svědčí o tom, že vztah lidí ke kočkám bývá většinou vyhraněný – buď kladný, nebo záporný, velmi zřídka však lhostejný. Stojí za to pokusit se porozumět této svérázné malé osobnosti, vnímat její krásu, ladnost, dominantnost a vyrovnanost a nechat se přesvědčit o tom, že je schopna s člověkem navázat skutečné přátelství. Po letech soužití s touto malou šelmou většina lidí dojde k názoru, že kočka dovede být věrná, vděčná a kamarádká. A že si mezi množstvím plemen a barev koček vybereme tu pravou, je jisté. (Říhová M., Bílek R., 1992, s. 6 [28])

„Dnes si ,dětí, uděláme ve třídě takovou malou výstavu koček. Máte doma nějakou kočičku? Ta naše se ráda vyhřívá na okně nebo se choulí v křesle.“ Děti ihned reagovaly, s radostí povídaly o své kočce doma či u babičky.

Postup práce:

• **kočku vytvořenou technikou suché jehly doplníme frotáží, která naznačí zvířecí úkryt**

Děti si na papír nakreslí ležící kočku s dlouhými chlupy (rytí dlouhé srsti jde dobře). Pro inspiraci jim poslouží odborná kniha o kočkách. Kočky ladíme například do hnědooranžové kombinace barev či v barvě černé. Mezi tím, než tisky plně zaschnou, si žáci vyzkouší techniku frotáže, která poslouží k dotvoření práce s ležící kočkou. Každý si vybere struktury ty pro něj nejzajímavější. Úkolem je vyplnit prostor v okolí kočky pomocí frotážové techniky. Kočku zasadíme do nějakého prostředí.

Reflexe: Ležící kočky se dětem skutečně povedly. Vystihly jejich proporce i dlouhou srst. Dětem jsou zvířata blízká, proto je i rády kreslí. Pokud si pro techniku suché jehly vybereme jako námět právě kočku či jiné chlupaté zvíře, dobrý výsledek je zaručený. S technikou frotáže se většina žáků nesetkala. Tato technika pro ně byla nová a velmi zajímavá. S nadšením přejížděli olejovou křídou či rudkou po papíře a radostně objevovali struktury předmětů. Měli na výběr přes deset věcí, u kterých mohli zkoumat strukturu. Pro dotvoření okolí kočky si vybrali většinou dva předměty, které odlišili barevně. Děti používaly veselé barvy, na obrázcích je převaha červené a žluté barvy. Někdy se kočka ve spleti barev až ztrácí. Někteří zaplnili celý povrch čtvrtky frotáží, jiní se soustředili pouze na užší prostor kolem kočky. Každý zasadil zvíře do trochu jiného prostředí. Jednou se kočka ocitla na cestě, jindy je schovaná v přírodě mezi květinami, u vody mezi mušlemi nebo si našla místo na pestrém koberci.

5.2.14 Suchá jehla v kombinaci s kresbou přes uhlový papír

Užitá technika ke kombinaci: Kresba přes uhlový papír (viz Techniky tisku z plochy)

Téma: Zpěv andělů – **Obr. 30** (viz Příloha č. 14)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, uhlový papír.

Motivace: Zazpíváme si nějakou písničku (vánoční koledu), abychom se naladili na ztvárnění něžných andělů.



Postup práce:

- na andílky vytvořené technikou suché jehly přiložíme kopírovací papír, přes který andílky zkrášlíme

Uhlový (kopírovací) papír přiložíme lesklou stranou na čtvrtku s anděly, matná strana papíru je nahoře. Papír částečně prosvítá, můžeme tedy bez obav kreslit pomocí tužky.

Reflexe: Andílci se dětem velmi povedli. Tím, že jsme je tiskli v modré barvě, lépe na nich vynikl otisk přes fialový uhlový papír. Někteří použili modrý uhlový papír, tam téměř techniku suché jehly od otisku přes „kopírák“ nezaznamenáme. Žáci nejčastěji dokreslovali mráčky, hvězdičky nebo padající vločky. Také se na obrázcích snažili vylepšit šaty andělů, doplnit k nim plášť, korunku apod. Protisk je výrazný především tam, kde například mráček přes kopírovací papír vykreslili. Plocha protisku je tak viditelnější. Naše práce týkající se otisku přes kopírovací papír byla předstupněm

pro techniku protisku na barvou naválené fólii. Na uhlovém papíře si děti měly především vyzkoušet ono kopírování. Otisk přes kopírovací papír je o něco jednodušší technikou než protisk na barevné desce. Nemusíme zde dbát na správnou konzistenci barvy a také nehrozí umazání se od barvy. Nemusíme se zde bát ani nechtěných otisků prstů. Práce s tímto papírem pro ně byla překvapující. S radostí si žáci zkoušeli možnosti, které daný papír nabízí.

5.2.15 Suchá jehla v kombinaci s protiskem

Užitá technika ke kombinaci: Protisk (viz Techniky tisku z plochy)

Téma: Zajáci Břežňáci – **Obr. 31** (viz Příloha č. 15)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, tiskařské barvy (hlubotiskové či barvy na linoryt), Iněná fermež, váleček, podložka (sklo či plastová fólie), světlá pastelka (žlutá či bledě modrá).



Motivace: „K měsíci březnu se váže Zajíc Břežňák, který v tomto čase vyvádí na svět své mladé.“ S dětmi si o něm popovídáme a jemně navodíme atmosféru blížícího se jara. Žáci zkusí jmenovat všechny možné symboly přicházejícího období, na které navážeme na malířku a grafičku Hanu Storchovou. (viz Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění) Výtvarnice nám bude vzorem pro naši činnost v technice protisku. Zaměříme se na opakování motivů, jejich kupení a množení.

Postup:

• **zajíčka vytvořeného technikou suché jehly přiložíme na destičku s barvou, která nám umožní udělat protisk**

S dětmi si vytvoříme malé i větší zajíčky technikou suché jehly. Pak si přichystáme plastovou destičku s barvou. Barvu na destičce rozválíme do potřebné podoby. Na fólii by měla být tenká vrstva barvy matného vzhledu, kterého docílíme pečlivými tahy válečku. Jakmile cítíme, že se barva při válení mírně lepí, je dosaženo té pravé konzistence. Již můžeme začít s protiskem. Využijeme volných míst v okolí zajíčka, které zaplníme opakujícími se motivy. Kupením motivů se právě inspirujeme malířkou a grafičkou Hanou Storchovou, která své symboly na některých svých dílech seskupuje a vytváří jejich zhuštěnou souhru. Děti si zvolí buď některý z motivů výtvarnice nebo se zamyslí nad nějakým motivem přicházejícího jara či odchodu zimy (jarní kvítek, lísteček, letící pták – znázorněný dvěma obloučky, travička, sněhová vločka aj.).

Předtím, než čtvrtku přiložíme na destičku s barvou, nakreslíme si pastelkou na čistou zadní stranu čtvrtky vybrané motivy, které množíme a seskupujeme do různých obrazců. Musíme si uvědomit, zhruba v kterých místech máme Zajíce Břežňáka. V tomto prostoru motivy nekreslíme. Příslušné znaky soustředíme mimo něj (pro děti je lepší, když si i zajíce pastelkou načrtnou), ukryjeme ho do nory, houštiny či pod mez. Žáci tak mají zhotovený vzorek pro protisk. Na destičce už jen pastelkou nakreslené symboly obtahují měkkou tužkou, na kterou se nebojí přitlačit. Zajíček tak krásně zapadne do úkrytu hvězdiček, srdíček, větviček nebo bílých peříček.

Reflexe: Někteří vypracovali pořádného zajíce, jiní jeho mládě. Jeden je připravený na úprk, další se krčí pod mezí, třetí klidně odpočívá v jarní travičce. Snad žádnému nechybí nastražené uši. Při seskupování motivů se děti vyřádily. Kupily ptáčka vedle ptáčka, hvězdičku vedle hvězdičky apod. Prázdná místa v okolí zajíce byla brzy zaplněná. Musím říct, že se s tím děti skvěle vypořádaly. Destičky si po chvíli již samy správně natáčely, aby všechna volná místečka vyplnily. Soustředěně obtahovaly množství znaků. A skutečně jsem na ně pyšná, že s protiskováním nakládaly s největší opatrností. Skoro mi připadalo, že to nedělají rozhodně poprvé. A přitom to pro děti byla opravdu premiéra. Zkušeně držely čtvrtku při okraji, aby nedošlo k nechtěnému obtisku ruky. Zajíčky krásně zahalili do modré změti mnoha opakujících se symbolů. Naším záměrem bylo vytvořit pro zajíčka úkryt. Proto jsme protisku využili pouze v jeho okolí, do kterého jsme jej šikovně zakomponovali. Barva na destičce nám jen těžko prozradí, v jaké míře se na čtvrtku obtiskne. Jednou je papír zahalený do tmavé kulisy, jindy ho ctí pouze lehký barevný nádech. Mohlo by se tedy stát, že by zajíček zmizel pod tmavou vrstvou barvy. Tady není dobré riskovat, některé z dětí by mohlo být z výsledku zklamané. Při navalování plastových destiček barvou žáci s radostí asistovali, bylo vidět, že chtějí proniknout do tajemství dané techniky.

5.2.16 Suchá jehla v kombinaci se zmizíkovou rezervou

Užitá technika ke kombinaci: Zmizíková rezerva (viz Nepravé grafické techniky)

Téma: Zimní krajina s kostelíčkem či chaloupkou –

Obr. 32 (viz Příloha č. 16)

Třída: ŠT

Časová náročnost: 2h



Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, štětec, inkoust, zmizík.

Motivace: Šimonová radí, že s dětmi můžeme hledat inspiraci přímo ve svém okolí. Prohlížíme si zasněžený dům, strom nebo jiné zajímavé místo. Přimhouříme oči, aby ještě více vynikly světlé a tmavé plochy vedle sebe. Povídáme si o bílém světě kolem nás, o tom, že se barvy kamsi ztratily, „královna Zima je začarovala“, abychom si o to víc mohli všimnout zajímavých tvarů. (Šimonová A., 2005, s. 34 [29])

Hodinu tělesné výchovy můžeme využít k procházce zimní krajinou. S dětmi si všímáme zasněžených kopců, chaloupek i kostela. Společně objevujeme krásy, které nám přinesla „paní Zima“. V hodině výtvarné výchovy si naši procházku ještě znovu připomeneme. Také přineseme nějaké pohledy, na kterých většinou najdeme zasněženou krajinku s vesničkou či kostelíčkem.

Postup práce:

- **zimní krajinu vytvořenou technikou suché jehly doplníme zmizíkovou rezervou, která nám naznačí sněhový povrch**

Žáci si udělají návrh kopcovité zimní krajiny, do které se budou snažit zakomponovat kostelíček či chaloupku. Pro tisk zvolíme modrou barvu, která nejlépe navodí atmosféru zimy. Dále si děti krajinu přetřou inkoustem, do kterého kápneme trochu vody, aby byl odstín modré světlejší. Na místa, která chtějí mít bílá, použijí zmizík. Zmizíkem můžeme vybělit střechu, špičky kopců či hor, rampouchy aj. Můžeme jím také naznačit zasněžení v oknech, povlak sněhu na smrčku nebo pomocí teček vystihnout padající sníh.

Reflexe: Při práci se zmizíkem měly děti tendence vyryté a vytisknuté linie obtahovat bíle. Se zmizíkem můžeme pracovat i na mokré inkoustový povrch, kresba zmizíkem je mírně rozpitá, zmizík tak dodá krajině pocit zmrzlosti. Pokud nám inkoust na čtvrtce již zaschl, můžeme jej zlehka přetřít vodou. Děti však správnou vlhkost pro rozpíjení zmizíku mnohdy neodhadnou, stává se, že papír zmizíkem prodřou. Krajinu si žáci navrhli dle své fantazie. Někdo má v popředí velký kostel, někdo zvolil spíše malý v pozadí. Některé děti do své zasněžené krajiny umístily jednoduchý domeček s oknem, dveřmi a komínem. Na mnoha pracích je vidět dokresba zmizíkem. Žáci dokreslovali ojíňený travnatý povrch, hvězdičky na nebi, měsíc, rampouchy, pruhy na střeše nebo cestičku ve sněhu. V krajině je někdy šrafury méně, u jiných vidíme dynamické tahy hustě kladené vedle sebe. Šrafura je také nejspíše příliš rovnoměrná – stejně dlouhé čáry (cca 1 cm) kladené kolmo přes sebe. Musíme však ocenit snahu o stínování. Myslím, že děti krásně vystihly kopcovitou krajinu, je vidět, že má většina

žáků smysl pro detail, kdy se nebáli a vyrýt drobná okénka, věžičku, kometu aj. Zimní výjev na nás dýchá klidem, tichem a atmosférou Vánoc.

5.2.17 Suchá jehla v kombinaci s xerografií a kresbou pastelkami, fixy či gelovými pery

Užitá technika ke kombinaci: Xerografie a kresba pastelkami, fixy či gelovými pery (viz Nepravé grafické techniky, Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Polární krajina – **Obr. 33** (viz Příloha č. 17)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, stroj na xeroxování („kopírka“), světlé tkaniny pro xeroxování jako šála, bílý kapesník, jemný papír, toaletní papír, krajkové dečky, froté ručník, pletená čepice apod., pastelky, fixy, gelová pera.



Motivace: Do třídy přineseme obrázky polární krajiny a zvířat, která žijí za polárním kruhem jako polární liška, lední medvěd, tučňáci. Povíme si nějaké zajímavosti o polární krajině, jak to v krajině plné ledu a sněhu vypadá. Dětem se budeme snažit tuto krajinu co nejvíce přiblížit. Tyto informace a zajímavosti najdeme v zeměpisných knihách a encyklopediích. Například z encyklopedie od Šlachty se dozvíme, že největší část Arktidy pokrývá Severní ledový oceán. Většinu oceánu pokrývá led. V Arktidě sídlí velmi málo obyvatel. Medvěd lední je pro život v Arktidě dobře přizpůsoben. Má bystré smysly, rychle běhá, dobře plave a ve sněhu a ledu jej maskuje bílá srst. Při hledání kořisti se toulají v širokém kruhu. Na rozdíl od Arktidy, kterou tvoří oceán obklopený kontinenty, je Antarktida kontinent oblévaný oceány. Antarktida představuje nejdlehlější a nejméně pohostinné místo na Zemi. Téměř celou pevninu kryje obrovský pevninský ledovec, který se na pobřeží odlamuje v podobě ledových tabulí. Tučňáci tráví většinu roku na moři a k pobřeží připlouvají v dubnu zahnízdít a vyvést mláďata. Na jediném vajíčku sedí v ledové zimě sameček sám a zahřívá je tak, že je drží na nohách a přikrývá zvláštním kožním záhybem. (Šlachta M., 1997, s. 266, 268, 269 [32])

Děti můžeme na toto téma připravit i v hodině prvouky či vlastivědy. Není od věci jim pustit i nějaký krátký dokument o životě v polární krajině, o ledních medvědech a tučňácích.

Postup práce:

- **do xerokopie znázorňující polární krajinu natiskneme tučňáky či polární medvědy vytvořené technikou suché jehly, obě techniky dokreslíme pastelkami, fixy či gelovými pery**

Pomocí xeroxování tkanin a papíru si vytvoříme různé zajímavé kompozice připomínající polární krajinu. Ke xeroxování použijeme bílé tkaniny, protože tak se nám lépe objeví stíny, vzniknou hezké černobílé kontrasty. Navíc bílá místa mohou děti snadněji vybarvit např. pastelkami. Nařasené tkaniny a papíry vypadají skutečně pozoruhodně. Můžeme nařasit kapesník a k němu přidat krajkovou dečku a pomuchlaný toaletní papír. Nebo zajímavě naaranžujeme šálu s třásněmi společně s froté látkou. Xeroxovat můžeme sami nebo také zapojit děti. Pro ně je to velký zážitek, když vidí, co vznikne ze šikovně poskládaného kapesníku nebo krajkového ubrusu. Vždy je v tom malé překvapení. Dále si děti připraví polární zvíře technikou suché jehly. Xerokopii se suchou jehlou si barevně dotvoří pastelkami, fixy či gelovými pery. Mohou vybarvit celou plochu nebo zvýraznit určitou krajku či záhyb na šále. Zdůrazněním stínů vzniklých xeroxem dosáhneme hloubky a větší vystižení členitosti. Pracujeme převážně se studenými barvami.

Reflexe: Xeroxování je snadnou technikou, která je velmi vděčná a rychlá. Šlo o využití tkanin a papírů k navození dojmu polární krajiny. Vyrytí tučňáci a lední medvědi s hustými kožichy se dětem zdařili. Někteří vytisknutého tučňáka či medvěda vybarvili, jiní pracovali na okolí a tisk nechali bez doteku. Dokreslování polární krajiny není jednoduché, krajina plná ledu a sněhu nedává moc možností jejího zkrášlení. Děti se s tím však vypořádaly velmi dobře. Dokreslovaly další tučňáky, padající sníh, ledové kry, slunce, mraky, iglů, malý ohýnek, hory, praskliny v ledu, jezírko, vodu nebo barevně zvýraznily krajku, třásně na šále apod. Při vybarvování s nadšením hádaly, jaké věci byly oxeroxovány. Úžas vzbudilo, že například právě vybarvují kus šály, pletené čepice nebo toaletní papír. Tato práce pro ně byla hravá, velmi je námět zaujal. Tučňáci a lední medvědi hezky pasují námětově pro období zimy. Pastelky působí jemně a přirozeně. Fixy jsou oproti pastelkám výraznější, bylo vidět, že s nimi děti kreslí rády. Žáci si zkusili i práci s gelovými pery, které se pěkně třpytily. Byl to pro ně netradiční výtvarný prostředek, který ihned zaujal. Celkově se jim polární krajiny opravdu povedly.

5.2.18 Suchá jehla v kombinaci s dokresbou tuší

Užitá technika ke kombinaci: Dokresba tuší (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Mráz čaruje – **Obr. 34** (viz Příloha č. 18)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, černá i barevná tuš, redispero s užší násadkou (např. 0,25).



Motivace: „Děti, dnes mrzlo až praštilo. Při pohledu na teploměr jsem nemohla uvěřit. No opravdu, ukazoval rovných dvacet stupňů pod nulou. Taková zima. Také jste se podívaly? A představte si. Kolem našeho domu se čarovalo. V noci přišel tajemný čaroděj a proměnil všechna naše okna v obrazy. Krásné bílé květy a zmrzlé listy se pnuly ve skleněných tabulích oken. To vám byla nádhera. Byl u vás také? A kdo mi poví, jakýpak čaroděj to byl?“ S dětmi jsme si popovídali o mrazivém čarování v oknech. Žáky jsem především motivovala ukázkou děl Jiřího Johna, jehož stébla trav apod. lze využít právě pro zamrzlé okno. (viz Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění, Ovoce samo padající – krátce ze života a tvorby Jiřího Johna)

Postup práce:

- **zamrzlé okénko vytvořené technikou suché jehly doplníme kresbou tuší, která vykouzlí další ledové zkrášlení**

Děti si na náčrtkový papír nakreslí okno rozdělené na čtyři pole. V každém se pokusí o vytvoření zamrzlých květů a trav podle malíře a grafika Jiřího Johna, které doplní vlastními nápady. V každé části okna je nechán kousek místa pro kresbu tuší. Žáci si okénko vylepší dokresbou tuší – opět se zkusí inspirovat Jiřím Johnem či vlastní fantazií. K dokresbě využijeme jednu až dvě barevné tuše.

Reflexe: Děti s nadšením vybíraly z děl Jiřího Johna. Každému se alespoň v kousku jeho okna objevil nějaký motiv či snaha se autorovi připodobnit. Někteří se J. Johnovi velmi přiblížili, u jiných zachytíme třeba jen drobný detail. Žáci především využívali listy rákosí a stébla trav, kdy vedle sebe kladli svislé linie, které doplnili šikmým pravidelným šrafováním. Někteří umělce vyjádřili kostkovým vzorem – členění plochy stejně kladenými liniemi přes sebe. Změť čar připomíná někdy povalené pletivo. Děti zamrzlé okno zkrášlily konkrétními motivy jako květiny, listy, rampouchy, slunce, kopce, smrky, mraky, déšť, sněh. Zcela správně si spojily zamrzlé okno s obdobím zimy, proto se v jejich pracích objevují atributy zimy – zimní krajiny. Někteří navozují

pocit zmrzlosti pomocí kostrbatých čar a jakési roztříštěnosti a popraskání ledu. Také se mezi motivy objevila spirála, která připomíná stopu v ledu po piruetě. Děti byly překvapené, jaká krásná zamrzlá okna se jim z vyryté destičky vyloupala. Mnozí měli malé obavy při rytí. Nevyrývali příliš do hloubky, barva se proto do rýh špatně dostala. Některá místa se dostatečně nevytiskla. Tyto nedostatky však děti opravily při dokresbě tuší. Nepříliš výrazné linie obtáhly.

5.2.19 Suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pastely a uhlím

Užitá technika ke kombinaci: Kresba suchými pastely a uhlím (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Maska – **Obr. 35** (viz Příloha č. 19)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, suché křídly, přírodní uhlí, fixativ (lak na vlasy).

Motivace: „Děti, blíží se nám karneval a s ním je spojena výroba masek.“ Pro navození té správné karnevalové nálady



pustíme dětem nějaké dětské písničky, které zazní i na karnevale. Veselá hudba zpestří výuku, navodí tu správnou atmosféru tance a radosti. Dětem přiblížíme, jak karneval vznikl, jeho spojení s masopustem např. podle Vondrušky je masopust třídní svátek. Slavil se ve dny předcházející Popeleční středě, jíž začínal 40-ti denní půst, končící o Velikonocích. A protože se datum oslav Velikonoc měnilo, byl pohyblivým svátkem i masopust. Přípravou na masopust býval čtvrtek před masopustní nedělí, nazývaný „tučný čtvrtek“. V mnoha usedlostech mu předcházela zabijačka. Panovalo přesvědčení, že o „tučný čtvrtek“ má člověk jíst a pít co nejvíce, aby byl celý rok při síle. Hlavní masopustní zábava začínala o masopustní neděli. Také toho dne byl oběd bohatý, ale přece jen netrval příliš dlouho, protože se všichni chystali do hospody k muzice. Někdy se tancovalo i přímo na návsi. Také o masopustním pondělí se pokračovalo v zábavě a tanci. Vyvrcholením masopustu bylo úterý. Toho dne procházely venkovem průvody maškar, ve staročeských městech se hrála masopustní divadelní představení, secvičená obvykle žáky. Hlavním smyslem „maškarádů“ bylo pobavit sousedy i sebe. Čím byla maska pitvornější a budila větší pozornost, tím bylo lépe. Při návštěvách domů se zpívalo, tancovalo, žertovalo. Masky byly všude pohoštěny. Byly rozmanité, několik však tradičních - medvěd, kobyla, kominík se žebříkem a řada dalších. Při obchůzce

měly často jednotlivé masky předepsáno, jak se mají chovat ve svém přestrojení např. medvěd měl strašit malé děti. Takto můžeme žákům masopust s karnevalem blíže objasnit. (Vondruška V., 1991, s. 48, 49 [36])

Postup práce:

- **masku vytvořenou technikou suché jehly doplníme kresbou suchými křídami a přírodním uhlím, kterými dotvoříme oděv či okolní prostředí**

Děti si navrhnu masku. Mohou se zaměřit na tvorbu masky karnevalové nebo vytvořit nějakou indiánskou masku. Nevyrýváme přílišné množství detailů, dětem nastíníme, že danou masku budeme dále dokreslovat suchými křídami. Měly bychom si tedy udělat především tvar tváře a pár ornamentů uvnitř masky. Pro tisk jsme tentokrát použili fialovou tiskařskou barvu. Žáci dostanou do dvojic (do každé lavice) několik suchých pastelů. Na kus papíru si zkusí práci se suchými pastely. Uvnitř masky budeme křídou roztírat. Na zkušební papír si nanese křidu, kterou si prstem „nabereme“ a jemně rozetřeme uvnitř masky. Obličej masky vyplníme více barvami tak, aby se nám to líbilo. Křidu roztíráme krouživým pohybem ukazováčku nebo krátkými tahy směrem od nás. Pokud jsme již prostor uvnitř masky dostatečně zaplnili jemným nánosem suchých kříd, můžeme se pustit do zkrášlování okolí. Dá se dodělat k masce tělo, krajina, karnevalové prostředí apod. Výběr necháme na vlastní fantazii a představách dětí. Tentokrát však pracujeme se suchými křídami stejně jako s pastelkami. Suché křídý nebudeme roztírat jako u vnitřku obličeje, ale budeme jimi kreslit. Žáky upozorníme na to, aby se nebáli přitlačit a barvy nanášet přes sebe.

Reflexe: Při vyslovení slova karneval se dětem rozzářily oči. Ihned byly v obraze a v myšlenkách se jim vybavilo prostředí masek, veselé hudby, barev i proud padajících, papírových, barevných flitrů. Děti začaly líčit, za co se převlékly na minulém karnevale a co chystají na ten letošní. Většina dívek se touží na chvíli stát princeznou, chlapci se chtějí většinou proměnit v bojovníky z různých kreslených či jiných dětských pohádek a seriálů. Téma karnevalového prostředí spojeného s veselou náladou, pohybem a tancem děti přitahuje. Tvorba masek, ať už karnevalových nebo indiánských, je bavila. Některá maska připomíná šaška, jiná arabskou princeznu s turbanem, kočkovitou šelmu či nějakého veselého chlapíka s velkým úsměvem. Práce se suchými křídami byla pro děti neobvyklá a zajímavá. Bavilo je především roztírání kříd prstem. Své masky měly vyzdobeny skutečně pestře. Vyzařuje z nich radost a těšení se na karneval. Zakoupení bohaté škály odstínů kříd je však finančně nákladnější, základní školy jimi většinou vybaveny nejsou. Každá dvojice žáků dostala

tři až pět suchých kříd. Děti si je musely mezi sebou vystřídat. Dlouhé křídly jsme přelomili, aby danou barvu mohlo mít víc dětí. Pro zvýraznění určitých částí obličeje nabídneme dětem i přírodní uhel. Některé děti měly tendence vytisknuté linie masky černě obtahovat. Spíše žáky směřujeme k tomu, aby linie vzniklé tiskem zanechaly v původní barvě. Křídami žáci pracovali i na okolí masky. Dokreslovali většinou tělo. Objevily se karnevalové šaty, košile s kravatou či svetr. Někteří zabydli masku do karnevalového prostředí se spoustou barevných stužek a padajících penízků. Masku v podobě kočičí šelmy se prodírá africkou savanou. Na maskách se děti skutečně vyřádily.

5.2.20 Suchá jehla v kombinaci s kresbou voskovými pastely

Užitá technika ke kombinaci: Kresba voskovými pastely (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Návštěva cukrárny – **Obr. 36** (viz Příloha č. 20)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, voskové pastely.

Motivace: S dětmi si popovídáme o cukrárně. Jaké cukrovinky kdy ochutnaly. Co mají na cukrárně nejraději. Jak taková správná cukrárna má vypadat apod. „My si teď děti představíme, že jsme v nějaké krásné cukrárně plné dortíčků, věnečků, laskonek, trubiček, pohárů a všelijakých jiných zákusků a dobrot a vyhlásíme soutěž o nejlepší zákusek. Už se moc těším na váš cukrářský talent.“

Postup práce:

• **zákusek vytvořený technikou suché jehly barevně zkrášlíme voskovými pastely**

Žáci si vytvoří návrh svého vysněného poháru či zákusku, daný námět vylepší voskovými pastely. Dokreslí pozadí, kterým může být stůl, prostředí cukrárny aj. Svůj zákusek si mohou žáci barevně vybarvit a doplnit různé ovoce a ozdůbky, které k cukrovinkám patří.



Reflexe: Je vidět, že děti chodí do cukrárny velmi rády. Každý určitě navštívil cukrárnu s rodiči, s babičkou a dědečkem nebo zašel alespoň v létě na zmrzlinu s kamarádem. Děti si v cukrovinkách skutečně libují a je zážitkem je pouze u kreslení pozorovat. Mnohé jsem nachytala u toho, jak se při vytváření sladkostí oblizují a bedlivě

vymýšlejí, co jejich poháru nebo zákusku ještě chybí. Mezi širokou nabídkou cukrovinek by si děti nejčastěji vybraly pohár. Musí být velký, se spoustou zmrzliny, ovoce a hlavně s pořádným kopcem šlehačky. Také nechybí pestré ozdůbky jako papírový deštníček, vlaječka apod. Mezi převahou pohárů se také objevil narozeninový dort. Malý umělec si nejspíš vzpomněl na oblíbený dort od maminky. Tyčí se na něm několik hořících svíček. Také je vidět, že děti chodí do cukrárny s dospělými, neboť k cukrárně patří i dobrá vídeňská káva se šlehačkou. Žáky práce s voskovými pastely bavila, zákusky se nesou v pestrých barevných kombinacích. Děti nejčastěji dokreslovaly stůl, na kterém by pohár jedly, okno v pozadí místnosti, ovoce a jiné pamlsky, které ukryly dovnitř poháru, nebo lžičku. Při pohledu na cukrářskou přehlídku se nám doslova sbíhají chutě.

5.2.21 Suchá jehla v kombinaci s tiskem na papírovou koláž

Užitá technika ke kombinaci: Papírová koláž (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Zimní radovánky – **Obr. 37** (viz Příloha č. 21)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, barevné papíry, krajkové papírové dečky, noviny a jiné druhy papírů, nůžky, lepidlo (např. Herkules), štětec.



Motivace: Budeme si povídat o ptáčích, kteří u nás zůstávají přes zimu. Přineseme i obrázky ptáčků, aby si na ně děti lépe vzpomněly. Také si nastíníme, co všechno je spojeno s obdobím zimy jako např. sníh, zasněžené kopce, sáňkování, stavění sněhuláka, rampouchy aj. Techniku koláže žákům připomeneme ukázkou děl akademické malířky a grafičky, Ludmily Matoušové. (viz Inspirace osobnostmi z oblasti výtvarného umění, Bohatá kytice života a tvorby malířky a grafičky Ludmily Matoušové) K autorce a jejím dílům děti přiblížíme stručným líčením. Vybereme z malířského a tvůrčího repertoáru grafičky to nejzákladnější, aby si to děti snáze zapamatovaly a při příštím setkání s malířkou rychleji vybavily. Povídání by nemělo zabrat převážnou část hodiny. Žáci musí mít dostatek času na vlastní vytváření koláží a rytí ptáčků. Děti jsou dlouhým povídáním unavené.

Postup práce:

• **nejprve si zhotovíme papírovou koláž znázorňující zimní prostředí, na kterou natiskneme ptáčky vytvořeného technikou suché jehly**

Dětem osvětlíme pojem papírová koláž. Navrhne jim a doporučíme různé možnosti práce s papírem, jak téma zimních radovánek pojmut. Žákům musíme zdůraznit, že by čtvrtka měla být plně zaplněná bez volných, čistých míst. Děti mají často tendence vynechávat místa (mezi jednotlivými zimními motivy mají velké mezery), trochu se straní lepení papíru přes sebe. Vytvoříme si papírovou koláž zimní krajiny. V novinách si žáci mohou vyhledat různé obrázky spojené se zimním obdobím, které zakomponují do koláže. Inspirujeme se kolážemi akademické malířky a grafičky, Ludmily Matoušové. Mezitím si děti navrhnu ptáčka, který je nejvíce zaujal z počátečního motivačního povídání. Musí mít hezký zobáček, křídla a mohou vyznačit i peří. Ptáčka uděláme v letu nebo jak sedí na větvičce. Matrici s ptáčkem tentokrát netiskneme na vlhkou čtvrtku, ale přímo na naši papírovou koláž. Vybereme si místo, kam ptáčka natiskneme. Jemně prostor zvlhčíme houbičkou. Přiložíme matrici s ptáčkem, přes kterou ještě položíme igelit (Vzhledem k tomu, že tiskneme na koláž lepenou Herkulesem, použijeme místo pomocného papíru igelit. Může se totiž stát, že se koláž přilepí k pomocnému papíru, naše práce by se tím poničila). Pro rychlejší proces tisku a vystřídání dětí u barev volíme dvoubarevnou kombinaci. (Pokud nám to čas dovolí, necháme děti ptáčky tisknout ve správných barvách, jaké danému ptáčkovi přísluší. Základní školy, které se na výtvarnou výchovu přímo nespecializují, nemají k dispozici celou škálu barev. Často si nemůžeme vybírat, jakou barvu pro námět zvolit.)

Reflexe: Děti velmi bavilo vyhledávání zimních obrázků v novinách, které v koláži využily a obměnily např. vystřiženými vločkami, natrhanými rampouchy, namačkanými půlkruhy znázorňující kopce apod. Hra zimních motivů působila někdy až abstraktně. Jiní vytvořili romantickou zimní krajinu s krajkově zasněženými kopci a sáňkami nebo velký zasněžený kostelík. Problém dětem dělalo přilepování pomačkaného papíru, je proto třeba na to v hodině dohlédnout. Velmi hezky se v koláži vyjímá krajková papírová dečka. Dodává dojem něžnosti a křehkosti, zimní krajina tak působí pohádkově. Pokud si žáci nevěděli rady, jak zaplnit volná místa, určitě nic nezkaží vlepění papírové vločky. Její zhotovení si však musíme s dětmi připomenout. Z malého poskládaného trojúhelníčku, který prostřiháme, vznikají rozmanité vločky. V koláži vypadají vskutku úžasně, nijak koláž nenarušují, naopak jí přidávají vkusný doplněk.

5.2.22 Suchá jehla v kombinaci s perforací

Užitá technika ke kombinaci: Perforace (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Téma: Přivoláme jarní slunce – **Obr. 38** (viz Příloha č. 22)

Třída: MT

Časová náročnost: 2h

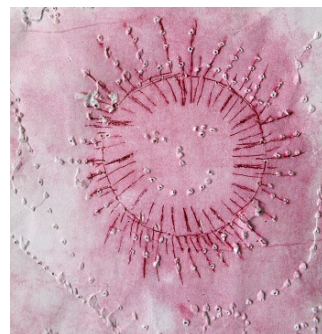
Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, hřebík nebo kružítko.

Motivace: Hodinu začneme nějakou veselou písničkou o jaru. A všichni se krásně usmějeme na sluníčko, aby i ono se na nás usmálo a co nejdříve k nám přispěchalo. Řekneme si, jaké symboly jsou s jarem spojeny, co k jarnímu období patří.

Postup práce:

- **sluníčko vytvořené technikou suché jehly si doplníme perforací, prodírkováním různých jarních symbolů**

Čtvrtku s vytištěným sluníčkem položíme obrázkem dolů. Zadní stranu bílé plochy pokreslíme jednoduchými motivy jara jako je bledule, sněženka, velikonoční vajíčko, pomlázka, motýlek apod. Abychom věděli, kde přesně se sluníčko ocitá, obkreslíme si ho proti oknu. Posléze tužkou načrtnuté tvary prodírkujeme díky ostrému hřebíku či jehle v kružítku. Perforací zasáhneme i do vytištěného sluníčka. Po otočení čtvrtky zjistíme, že vedle zářivého slunce se objevily sametově jemné motivy jara.



Reflexe: Vznikla nám krásná sluníčka se spoustou paprsků. Perforování hřebíkem přes čtvrtku šlo trochu ztěžka, děti si dírkování nejprve vyzkoušely na jinou čtvrtku (jedna čtvrтка postačila celé třídě jako zkušební materiál). Lépe se jim pracovalo s jehlou v kružítku, která tvoří oproti hřebíku jemnější perforaci. Tím, že je nutné při práci s hřebíkem vynaložit větší tlak, stane se, že dojde k mírnému pomačkání papíru. Aby došlo k bližšímu propojení suché jehly s perforací, zasáhli jsme i do sluníčka. Zde žáci prodírkovali paprsky či vyznačili usmívající se obličej. Někteří žáci využili jen několika motivů, jiní perforací skutečně nešetřili. Obrázky navozují atmosféru přicházejícího hřejivého jara a loučení se se zimou a sněhem. Perforace působí něžně, krásně doplňuje jemnou techniku suché jehly.

5.3 Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami – vlastní tvorba

V průběhu studia na vysoké škole mě technika suché jehly zaujala a okouzila svým jemným charakterem. Rozhodla jsem se tedy vytvořit touto technikou více prací. Mezi kapitolami prostupuje vlastní tvorba vytvořená technikou suché jehly v kombinaci s jinými výtvarnými technikami. V příloze pak najdeme pro porovnání práce provedené v samotné suché jehle.

Uvedená časová náročnost u jednotlivých kombinovaných technik je pouze orientační.

5.3.1 Suchá jehla v kombinaci s kresbou rudkou a bílou křídou

Užitá technika ke kombinaci: Kresba rudkou a bílou křídou (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Název: Jaro (viz Obr. 3 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 1 – suchá jehla)

Časová náročnost: 5h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, rudka (hnědá sépie), bílá křída.

Postup:

- jaro vytvořené technikou suché jehly doplníme kresbou rudkou a bílou křídou

Reflexe: Jemný charakter suché jehly hezky vyzdvihla hnědá rudka s bílou křídou. Samotná suchá jehla působí možná až křiklavou barevností, hnědá sépie barvy utlumila a vyrovnala celkové vyznění práce.

5.3.2 Suchá jehla v kombinaci s kresbou tuší

Technika ke kombinaci: Kresba tuší (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Název: Léto (viz Obr. 4 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 24 – suchá jehla)

Časová náročnost: 5h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, černá tuš, barevné tuše, redispero.

Postup:

- léto vytvořené technikou suché jehly doplníme kresbou tuší

Reflexe: Tuš má krycí účinek, proto jí suchou jehlu dotvoříme, ozvláštníme, případně zakryjeme drobné nedostatky způsobené tiskem.

5.3.3 Suchá jehla v kombinaci s kresbou tužkou

Technika ke kombinaci: Kresba tužkou (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Název: Podzim (viz Obr. 1 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 25 – suchá jehla)

Časová náročnost: 5h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, měkká tužka č. 1.

Postup:

- podzim vytvořený technikou suché jehly doplníme kresbou tužkou

Reflexe: Měkká tužka suchou jehlu zvýrazní, podtrhne její kroužky, zdůrazníme díky ní stíny, ztmavení ploch.

5.3.4 Suchá jehla v kombinaci se slepotiskem

Technika ke kombinaci: Slepotisk (viz Techniky tisku z výšky)

Název: Zima (viz Obr. 2 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 26 – suchá jehla)

Časová náročnost: 5h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, čůčka, rýže apod.

Postup:

- zimu vytvořenou technikou suché jehly doplníme slepotiskem

Reflexe: Slepotisk je celkem nenáročnou technikou. Doporučuji ho použít k ozvláštnění suché jehly, určitě jím nic nezkazíme. Jediným rizikem je protrhnutí papíru, který nesmí být příliš vlhký ani suchý, při tisku.

5.3.5 Suchá jehla v kombinaci s linorytem

Technika ke kombinaci: Linoryt (viz Techniky tisku z výšky)

Název: Pavučinka (viz Obr. 41 – kombinovaná technika)

Časová náročnost: 4h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu a linoryt.

Postup:

- pavučinku vytvořenou technikou suché jehly doplníme pavoučky z linorytu

Reflexe: K pavučince zde byli využiti pavoučci, které tvořily děti. Světlou pavučinu černí pavouci hezky podtrhli.

5.3.6 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z polystyrenové matrice

Technika ke kombinaci: Tisk z polystyrenové matrice (viz Techniky tisku z výšky)

Název: Jablka s chutí Vánoc (viz Obr. 6 – kombinovaná technika)

Časová náročnost: 4h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, polystyren, rydla na linoryt či jiná rýtky jako např. hřebík.

Postup:

- na jablka vytvořená technikou suché jehly provedeme tisk z polystyrenové matrice

Reflexe: Práce s polystyrenovým materiálem je trochu náhodou. Vznikají nepřesně ohraničené prvky, které však mohou vypadat zajímavě. Matrici naválíme světlejší barvou, aby příliš nepřekryla námět vytvořený technikou suché jehly.

5.3.7 Suchá jehla v kombinaci s tiskem z koláže

Technika ke kombinaci: Koláž (viz Techniky tisku z výšky)

Název: Kostelíček (viz Obr. 39 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 27 – suchá jehla)

Časová náročnost: 4h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, čtvrtka, strukturovaná tkanina (např. krajka), lepidlo (např. Herkules).

Postup:

- ke kostelíčku vytvořenému technikou suché jehly provedeme tisk z koláže

Reflexe: Koláž ponecháme ve světlejší barvě, aby příliš nezastínila suchou jehlu.

5.3.8 Suchá jehla v kombinaci s kresbou barevnými tužkami

Technika ke kombinaci: Kresba barevnými tužkami (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Námět: Návrh motivu na svatební přání (viz Příloha č. 28 – kombinovaná technika)

Časová náročnost: 4h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, barevné tužky (nebo-li pastelky).

Postup:

- **motiv na svatební přání vytvořený technikou suché jehly doplníme kresbou barevnými tužkami**

Reflexe: Pastelky jemně doplňují techniku suché jehly.

5.3.9 Suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pastely

Technika ke kombinaci: Kresba suchými pastely (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Název: Můrka touží po barvách motýlů (viz Obr. 40 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 29 – suchá jehla)

Časová náročnost: 5h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, suché pastely, fixativ (postačí obyčejný lak na vlasy).

Postup:

- **můrku vytvořenou technikou suché jehly doplníme kresbou suchými pastely**

Reflexe: Suché pastely mají krycí účinek, proto s nimi pracujeme spíše v okolí suché jehly. Barvy pastelů působí svěže.

5.3.10 Suchá jehla v kombinaci s malbou vodovými barvami

Technika ke kombinaci: Malba vodovými barvami (viz Další techniky kombinované se suchou jehlou)

Námět: Proměna jablka (viz Obr. 16 – kombinovaná technika, viz Příloha č. 30 – suchá jehla)

Časová náročnost: 4h

Pomůcky: viz pomůcky na suchou jehlu, vodové barvy, štětce.

Postup:

- jablko vytvořené technikou suché jehly doplníme malbou vodovými barvami

Reflexe: Suchou jehlu vodové barvy zvýrazní, podtrhnou její charakter. Používáme spíše jemnějších tónů.



Obr. 39: *Kostelíček – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s tiskem z koláže, 2009)*



Obr. 40: *Můrka touží po barvách motýlů – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pastely, 2009)*

6. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na kombinování techniky suché jehly s jinými výtvarnými technikami, které se snad stanou přínosem pro hodiny výtvarné výchovy nejen na základních školách. Poznala jsem, že děti často suchou jehlu vůbec neznají. Při našich setkáních si na používání rycí jehly rychle zvykly a ozvláštnění výsledku jinou technikou pro ně znamenalo další rozvoj v jejich výtvarném cítění a prožívání. Suchá jehla vyžaduje určitou manuální zručnost. Mnohdy bylo pro žáky velkým překvapením, jak se na první pohled nepřitažlivá rytina vybarvila v poutavé dílko. Jeho dotvořením jsme pak získali skutečné poklady. Z počátečních nedokonalostí si nesmíme lámat hlavu. Snadno je vyvážíme doplněním jinou výtvarnou technikou, která skryje drobnosti vzniklé neúplně kvalitním rytím či tiskem.

Prostřednictvím své diplomové práce jsem si uvědomila, že ne s každou výtvarnou technikou můžeme suchou jehlu kombinovat. Jak z vyzkoušených kombinovaných technik vyplývá, tak suchá jehla krásně pasuje ke grafickým technikám jako je linoryt, sádroryt či muchláž. Její jemné a sametové linie velmi dobře doplnila i kresba tuší, pastelkami apod.

Největší odměnou pro mě jsou nadšené tváře dětí a velmi zdařilé výsledky jejich tvorby.

Suchá jehla v kombinaci s jinými výtvarnými technikami jistě přispěla ke zpestření činnosti výtvarné výchovy. Jsem ráda, že jsem mohla žáky o dané inovace kombinování technik obohatit, ale také že žáci obohatili i mě. Nové poznatky a zkušenosti se budu snažit využít a dále rozvíjet ve svém pedagogickém působení.

Doporučení pro další výzkum: Doporučuji základním školám, nejen pedagogům na 1. stupni ZŠ, ale i jiným lidem zabývajících se výtvarnou tvorbou, aby vyzkoušeli nabízené techniky a kombinace suché jehly s jinou výtvarnou technikou. Určitě lze objevovat další možnosti jejího kombinování, pro které existuje celá řada výtvarných technik. Nemusíme se pouze držet kombinací se suchou jehlou, ale můžeme se pustit a využít například jiné grafické techniky.

„Jsou umělecká díla, ke kterým patří nedostatky jako nejvzácnější ingredience.“

Raabe

(Lenčová Ž., 1998, s. 131 [15])



Obr. 41: *Pavučinka – vlastní tvorba (suchá jehla v kombinaci s linorytem, 2009)*

7. Seznam literatury

- [1] BAUER, A.: *Grafika – knížka pro každého*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 1999. ISBN 80-85839-34-2.
- [2] CIKÁNOVÁ, K.: *Kreslete si s námi*. 1. vyd. Praha: Aventinum, 1992. ISBN 80-85277-79-4.
- [3] ČIHÁKOVÁ, V.: *Osobnosti českého malířství*. 2. vyd. Praha: FRAGMENT, 1998. ISBN 80-7200-274-0.
- [4] DAVID, J.: *Vladimír Komárek*. 1. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1967.
- [5] DOČEKAL, J.: *O grafice*. Dačice: Městské muzeum a galerie v Dačicích, 2000.
- [6] FIKARI, R.: *Přehled grafických technik*. 1. vyd. Praha: Roh – Práce, 1955.
- [7] HARRISONOVÁ, H.: *Kreslení tužkou a pastelem*. Praha: Svojtka & Co., 2000. ISBN 80-7237-251-3.
- [8] HLUŠIČKA, J.: *Vladimír Komárek – grafika*. 1. vyd. Praha: AKROPOLIS, 1995. ISBN 80-85770-21-0.
- [9] KOHLOVÁ, M.: *200 výtvarných činností*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-85282-90-9.
- [10] KOMÁREK, V.: *Slušně i neslušně*. 1. vyd. Praha: Erika, 2004. ISBN 80-7190-446-5.
- [11] KORTMANOVÁ, M.: *Perly ducha*. Ostrava – Přívoz: Knižní expres, 1999. ISBN 80-86132-22-6.
- [12] KREJČA, A.: *Grafické techniky*. 3. vyd. Praha: Aventinum, 1995. ISBN 80-85277-48-4.
- [13] KREJČA, A.: *Techniky grafického umění*. Praha: Artia, 1981.
- [14] KUCHAR, R.: *Kresba, malba, grafika pro lidové školy umění*. 1. vyd. Praha: SPN, 1968.
- [15] LENČOVÁ, Ž.: *Klenoty duše*. Ostrava: Knižní expres, 1998. ISBN 80-86132-04-8.
- [16] MALÝ, Z.: *Grafické techniky pro každého*. 1. vyd. Brno: CP Books, a. s., 2005. ISBN 80-251-0296-3.
- [17] MRÁZOVÁ, M.: *Současná krajinomalba – soudobé české umění*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1977.
- [18] NAGYIDAI, T.; ROESELOVÁ, V.: *Metodická příručka pre 1. a 2. ročník I. stupňa základného štúdia výtvarného odboru ľudovej školy umenia*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľství, 1985.

- [19] NEJEZCHLEBOVÁ, K.: *Dekorování papíru*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0294-7.
- [20] NEDVĚDOVÁ, Z.; ZATLOUKALOVÁ, I.: *Výtvarná tvorba*. 1. vyd. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-46-6.
- [21] ODEHNAL, A.: *Grafické techniky*. Brno: ERA, 2005. ISBN 80-7366-006-7.
- [22] PARRAMÓN J. M.: *Jak kreslit*. 2. vyd. Praha: JAN VAŠUT, 1998. ISBN 80-7236-049-3.
- [23] PETRÁKOVÁ-SLANCOVÁ, P.: *Vladimír Komárek – řeči s Pavlínou*. 1. vyd. Radioservis ve spolupráci s Českým rozhlasem, 2000. ISBN 80-86212-13-0.
- [24] PETROVÁ, E.: *Dalibor Matouš – Malíř a Sestry spánku*. 1. vyd. Liberec: RUCH, 2003. ISBN 80-239-1331-X.
- [25] RAMBOUSEK, J.: *Slovník a receptář malíře-grafika*. 1. vyd. Praha: SNKLHU, 1954.
- [26] REŽNAROVÁ, M.: *Krok za krokem – Kreslíme*. Ostrava: Anagram, 2001. ISBN 80-86331-46-6.
- [27] ROESELLOVÁ, V.: *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7290-121-4.
- [28] ŘÍHOVÁ, M.; BÍLEK, R.: *Kočky*. 1. vyd. Orbis pictus, 1992. ISBN 80-85240-43-2.
- [29] ŠIMONOVÁ, A.: *Výtvarná dílna*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-960-7.
- [30] ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, L.; VALEŠOVÁ, H.: *Úvod do didaktiky kresby a grafiky I*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003. ISBN 80-7083-778-0.
- [31] ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, L.; VALEŠOVÁ, H.: *Úvod do didaktiky kresby a grafiky II*. 1. vyd. Liberec: TUL, 2003. ISBN 80-7083-779-9.
- [32] ŠLACHTA, M.: *Velká dětská encyklopedie – Zeměpis světa*. Praha: Slovart, 1997. ISBN 80-7209-027-5.
- [33] ŠPERGR, F.: *Vladimír Komárek – Srdce ve skříni*. 1. vyd. Praha: Nadace Lyry Pragensis, 1995. ISBN 80-7059-052-1.
- [34] TEISSIG, K.: *Techniky kresby*. 2. vyd. Praha: Aventinum, 1995. ISBN 80-85277-49-2.
- [35] TROJAN, R.: *Výtvarné materiály a techniky vhodné pro práci ve výtvarné výchově – I. Kresba a grafika*. 1. vyd. Praha: SPN, 1976.
- [36] VONDRUŠKA, V.: *Církevní rok a lidové obyčeje*. 1. vyd. České Budějovice: DONA, 1991. ISBN 80-85463-03-2.

[37] ZEMINA, J.: *Jiří John – jablka*. Plzeň: Západočeská galerie v Plzni, 1996. ISBN 80-901003-8-4.

[38] ZEMINA, J.: *Jiří John (deset úvah o umění, o přírodě, o životě a umírání)*. 2. vyd. Praha: Národní galerie v Praze, 1992. ISBN 80-7035-041-5.

katalogy výstav:

[39] KRÁLOVÁ, K.: *Vlasta Matoušová – svět hmyzu*.

[40] PETROVÁ, E.: *Vlasta Matoušová*.

[41] STORCHOVÁ, H.: *Hana Storchová – Komorní grafika*. Písek: Muzeum středního Pootaví, 1978.

[42] VÝTISKOVÁ, E.: *Vlasta Matoušová, vědecká kresba – ilustrace*. Liberec: Oblastní galerie v Liberci, 2000.

[43] ZÁBRANSKA, L.: *Hana Storchová – grafika*. Praha: STUDIO JB.

[44] *Ludmila Matoušová*. Turnov: Okresní muzeum Českého ráje v Turnově, 1984.

[45] *Ludmila Matoušová*. Český Dub: Podještědské muzeum Karoliny Světlé Český Dub, 1981.

Další prameny:

[46] Vladimír Komárek [online]. [cit 30. 11. 2008]. Dostupné z:

<http://www.galerieart.cz/komarek_krizova_cesta_v_konecchlumi.htm>

[47] Valentýnská tradice, Zajímavosti. *Zdraví*. 2009, roč. 57/02, ISSN 0139-5629.

8. Seznam příloh

Příloha:

- č. 1: „Podzimní pavučinka“ – suchá jehla, linoryt – skupina dětí VK, Barbora 11 let
- č. 2: „Žebříky a židle Vladimíra Komárka“ – suchá jehla, sádroryt – Barbora 11 let, Karolina 9 let
- č. 3: „Miska s ovocem“ – suchá jehla, otisk ovoce a zeleniny – Lukáš 10 let, Martin 11 let, Adéla 10 let
- č. 4: „Košatý strom“ – suchá jehla, muchláz – Štěpán 9 let, Sára 9 let
- č. 5: „Strom života“ – suchá jehla, malba tiskařskými barvami – skupina dětí VK, Kristýna 12 let, Ondra 10 let
- č. 6: „Vesmírný strom“ – suchá jehla, vosková rezerva – Marek 10 let, Ondra 10 let, Tereza 10 let, Vítek 11 let
- č. 7: „Skřeti a skřítki si hrají s nití“ – suchá jehla, otisk nitě – Filip 9 let, Dominik 10 let
- č. 8: „Skřeti a skřítki v úkrytu“ – suchá jehla, zapouštění barev do klovatiny – Lucie 10 let, Marek 10 let
- č. 9: „Valentýnka“ – suchá jehla, tisk z lepenky – Štěpán 9 let, Mariana 10 let, Mickey 10 let
- č. 10: „Podmořský svět“ – suchá jehla, monotyp – Kristýna 12 let, Barbora 11 let
- č. 11: „Kouzelná rybka“ – suchá jehla, benzínový papír – skupina dětí VK, Vítek 11 let
- č. 12: „Kobereček“ – suchá jehla, tisk z reliéfní kresby – Anna 10 let, Nikola 10 let
- č. 13: „Kde se kočka ukrývá?“ – suchá jehla, frotáž – Mariana 10 let, Jana 10 let
- č. 14: „Zpěv andělů“ – suchá jehla, kresba přes uhlový papír – Lucie 10 let, Pavlína 10 let
- č. 15: „Zajíci Březňáci“ – suchá jehla, protisk – Štěpán 9 let, Anna 10 let, Břetislav 10 let
- č. 16: „Zimní krajina s kostelíčkem či chaloupkou“ – suchá jehla, zmizíková rezerva – Břetislav 10 let, Daniel 10 let
- č. 17: „Polární krajina“ – suchá jehla, xerografie, kresba pastelkami, fixy či gelovými pery – Nikola 10 let, Anna 10 let, Mickey 10 let
- č. 18: „Mráz čaruje“ – suchá jehla, kresba tuší – Anna 10 let, Dominik 10 let
- č. 19: „Maska“ – suchá jehla, suchý pastel, uhlí – Mickey 10 let, Daniel 10 let, Filip 9 let, Mariana 10 let
- č. 20: „Návštěva cukrárny“ – suchá jehla, kresba voskovkami – Mariana 10 let, Dominik 10 let, Jana 10 let

- č. 21:** „Zimní radovánky“ – suchá jehla, tisk na koláž – Dominik 10 let, Pavlína 10 let
- č. 22:** „Přivoláme jarní slunce“ – suchá jehla, perforace – Břetislav 10 let, Sára 9 let
- č. 23:** „Jaro“ – suchá jehla – vlastní tvorba
- č. 24:** „Léto“ – suchá jehla – vlastní tvorba
- č. 25:** „Podzim“ – suchá jehla – vlastní tvorba
- č. 26:** „Zima“ – suchá jehla – vlastní tvorba
- č. 27:** „Kostelíček“ – suchá jehla – vlastní tvorba
- č. 28:** „Návrh motivu na svatební přání“ – suchá jehla, kresba barevnými tužkami
– vlastní tvorba
- č. 29:** „Můrka touží po barvách motýlů“ – suchá jehla – vlastní tvorba
- č. 30:** „Proměna jablka“ – suchá jehla – vlastní tvorba

8.1 Přehled kombinovaných technik vyzkoušených s žáky na 1. stupni ZŠ

1	Suchá jehla v kombinaci s linorytem (viz Příloha č. 1, obr. 17)
2	Suchá jehla v kombinaci se sádrorytem (viz Příloha č. 2, obr. 18)
3	Suchá jehla v kombinaci s otiskem ovoce a zeleniny (viz Příloha č. 3, obr.19)
4	Suchá jehla v kombinaci s muchláží (viz Příloha č. 4, obr. 20)
5	Suchá jehla v kombinaci s malbou tiskařskými barvami (viz Příloha č. 5, obr. 21)
6	Suchá jehla v kombinaci s voskovou rezervou (viz Příloha č. 6, obr. 22)
7	Suchá jehla v kombinaci s otiskem nitě (viz Příloha č. 7, obr. 23)
8	Suchá jehla v kombinaci se zapouštěním barev do klovatiny (viz Příloha č. 8, obr. 24)
9	Suchá jehla v kombinaci s tiskem z lepenky (viz Příloha č. 9, obr. 25)
10	Suchá jehla v kombinaci s monotypem (viz Příloha č. 10, obr. 26)
11	Suchá jehla v kombinaci s tiskem na benzínový papír (viz Příloha č. 11, obr. 27)
12	Suchá jehla v kombinaci s tiskem z reliéfní kresby (viz Příloha č. 12, obr. 28)
13	Suchá jehla v kombinaci s frotáží (viz Příloha č. 13, obr. 29)
14	Suchá jehla v kombinaci s kresbou přes uhlový papír (viz Příloha č. 14, obr. 30)
15	Suchá jehla v kombinaci s protiskem (viz Příloha č. 15, obr. 31)
16	Suchá jehla v kombinaci se zmizíkovou rezervou (viz Příloha č. 16, obr. 32)
17	Suchá jehla v kombinaci s xerografií a kresbou pastelkami, fixy či gelovými pery (viz Příloha č. 17, obr. 33)
18	Suchá jehla v kombinaci s kresbou tuší (viz Příloha č. 18, obr. 34)
19	Suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pately a uhlem (viz Příloha č. 19, obr. 35)
20	Suchá jehla v kombinaci s kresbou voskovými pastely (viz Příloha č. 20, obr. 36)
21	Suchá jehla v kombinaci s tiskem na papírovou koláž (viz Příloha č. 21, obr. 37)
22	Suchá jehla v kombinaci s perforací (viz Příloha 22, obr. 38)

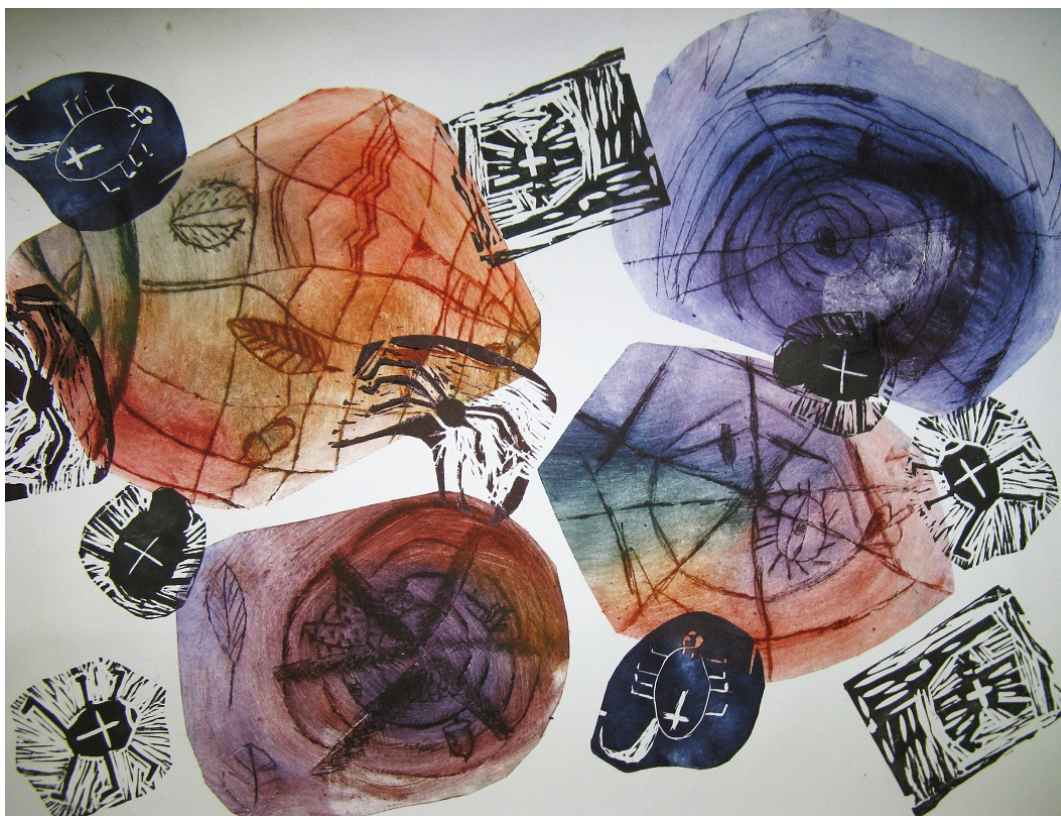
8.2 Přehled kombinovaných technik – vlastní tvorba

23	Suchá jehla v kombinaci s kresbou rudkou a bílou křídou (viz Obr. č. 3)
24	Suchá jehla v kombinaci s kresbou tuší (viz Obr. 4)
25	Suchá jehla v kombinaci s kresbou tužkou (viz Obr. 1)
26	Suchá jehla v kombinaci se slepotiskem (viz Obr. 2)
27	Suchá jehla v kombinaci s linorytem (viz Obr. 41)
28	Suchá jehla v kombinaci s tiskem z polystyrenové matrice (viz Obr. 6)
29	Suchá jehla v kombinaci s tiskem z koláže (viz Obr. 39)
30	Suchá jehla v kombinaci s kresbou barevnými tužkami (viz Příloha č. 28)
31	Suchá jehla v kombinaci s kresbou suchými pastely (viz Obr. 40)
32	Suchá jehla v kombinaci s malbou vodovými barvami (viz Obr. 16)

Příloha č. 1:



Skupinová práce dětí VK



Skupinová práce dětí VK



Barbora, 11 let

Příloha č. 2:



Barbora, 11 let



Karolina, 9 let

Příloha č. 3:



Lukáš, 10 let



Martin, 11 let



Adéla, 9 let

Příloha č. 4:



Štěpán, 9 let

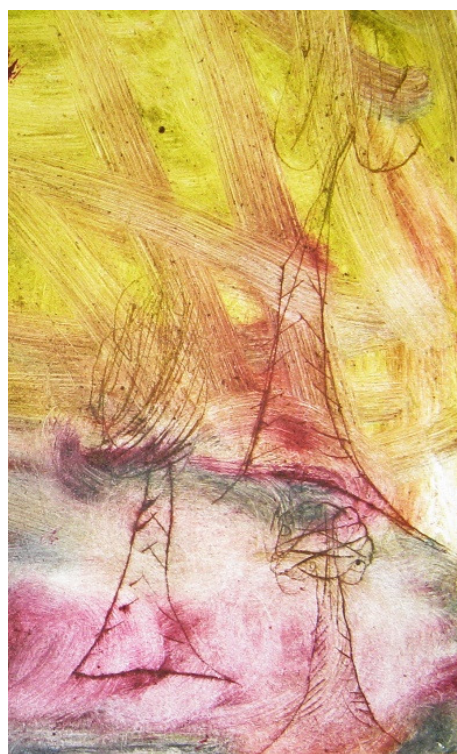


Sára, 9 let

Příloha č. 5:



Kristýna, 12 let



Ondra, 10 let



Skupina dětí VK

Příloha č. 6:



Marek, 10 let



Ondra, 10 let



Tereza, 10 let



Vítek, 11 let

Příloha č. 7:



Filip, 9 let



Dominik, 10 let

Příloha č. 8:



Lucie, 10 let



Marek, 10 let

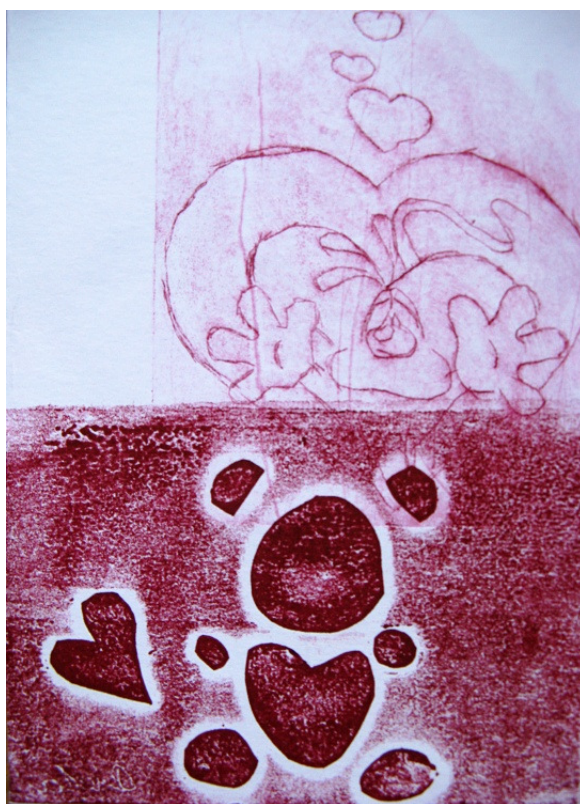
Příloha č. 9:



Štěpán, 9 let



Mariana, 10 let



Mickey, 10 let

Příloha č. 10:



Barbora, 11 let



Kristýna, 12 let

Příloha č. 11:



Vítek, 11 let

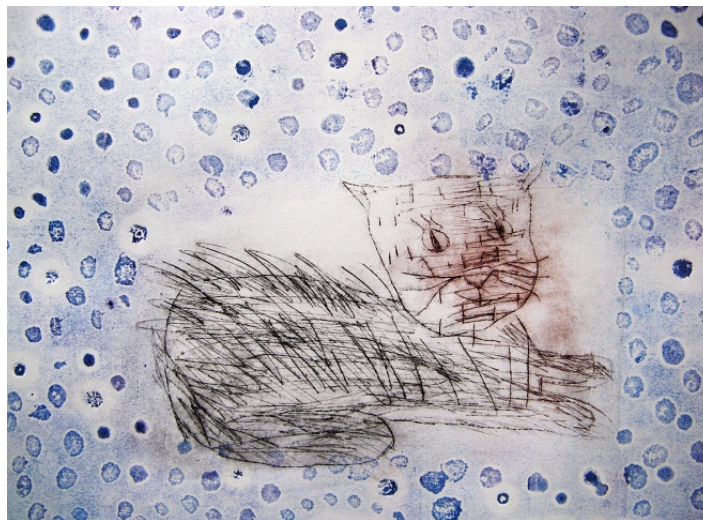


Skupina dětí VK

Příloha č. 12:



Anna, 10 let



Nikola, 10 let

Příloha č. 13:



Mariana, 10 let



Jana, 10 let

Příloha č. 14:



Lucie, 10 let



Pavlína, 10 let

Příloha č. 15:



Štěpán, 9 let



Anna, 10 let



Břetislav, 10 let

Příloha č. 16:



Břetislav, 10 let



Daniel, 10 let

Příloha č. 17:



Nikola, 10 let

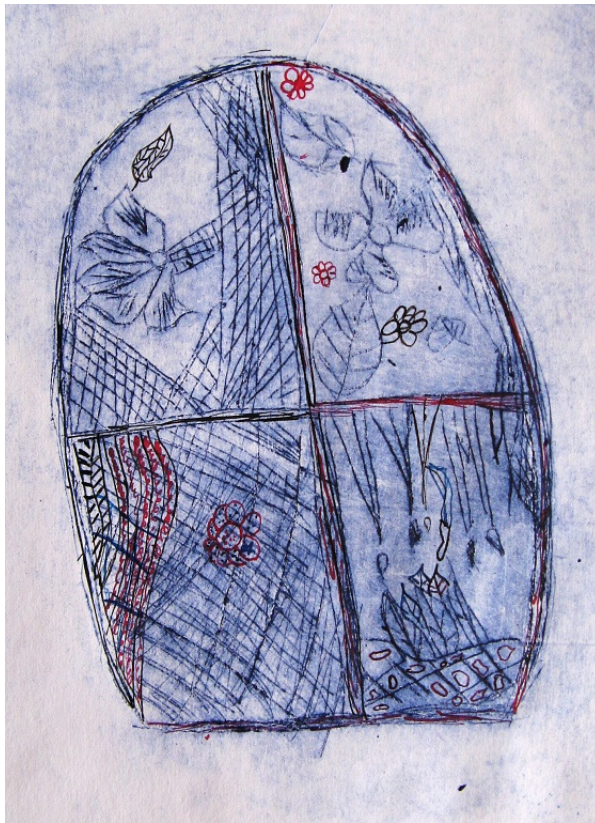


Anna, 10 let

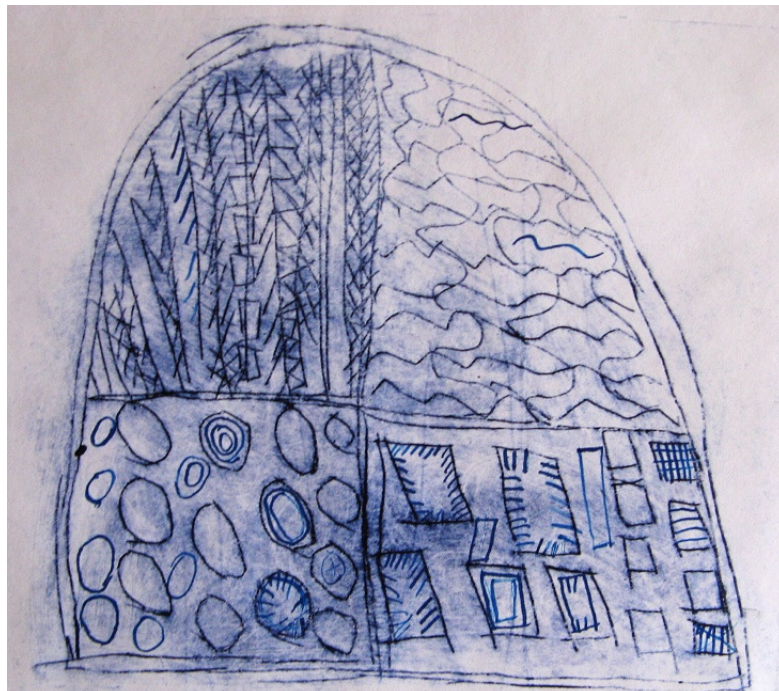


Mickey, 10 let

Příloha č. 18:



Anna, 10 let



Dominik, 10 let

Příloha č. 19:



Mickey, 10 let



Daniel, 9 let

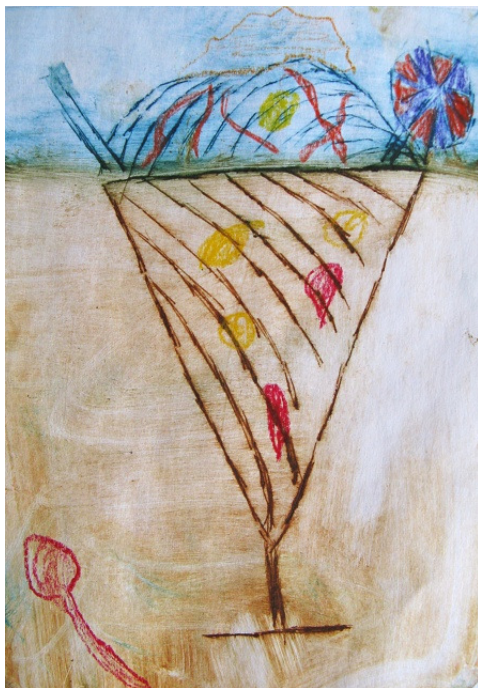


Filip, 9 let



Mariana, 10 let

Příloha č. 20:



Mariana, 10 let

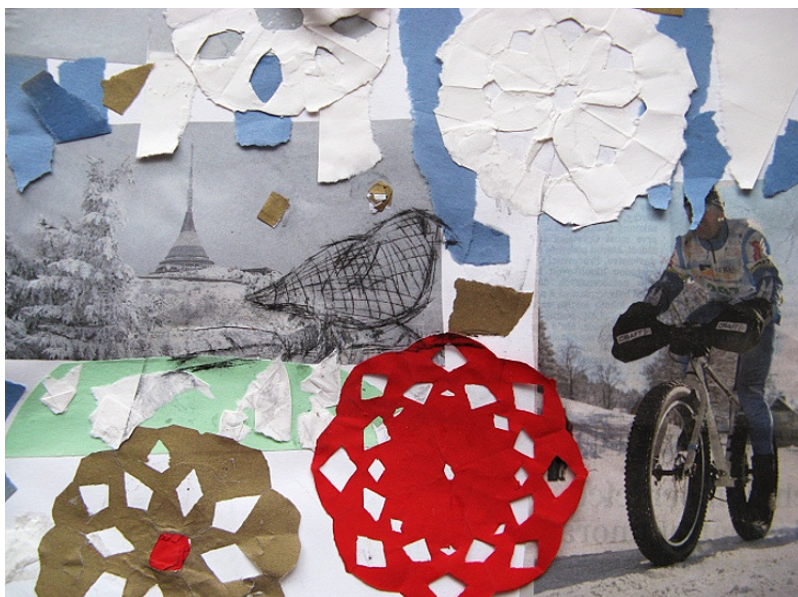


Dominik, 10 let

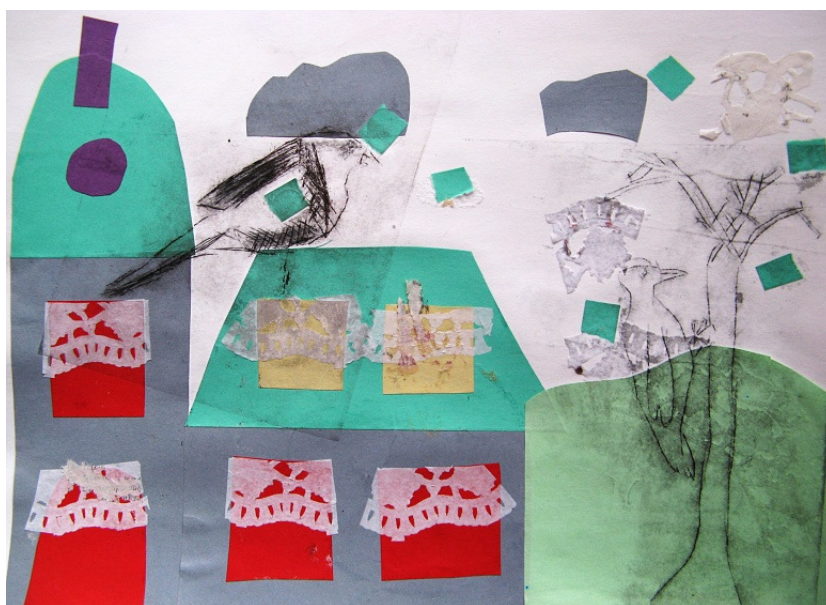


Jana, 10 let

Příloha č. 21:

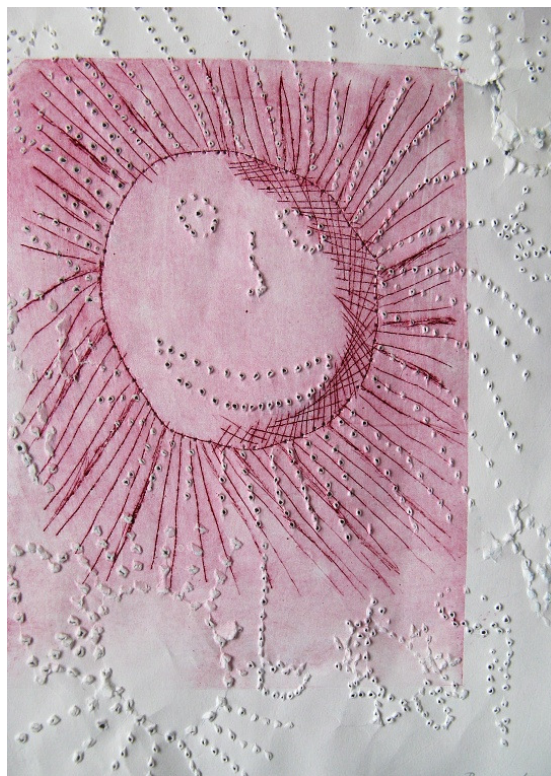


Dominik, 10 let

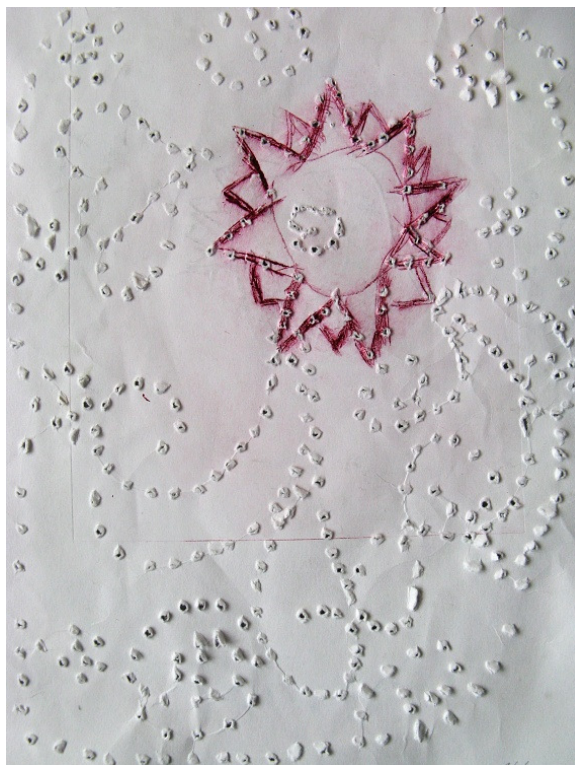


Pavlína, 10 let

Příloha č. 22:



Břetislav, 10 let



Sára, 9 let

Příloha č. 23:



Vlastní tvorba

Příloha č. 24:



Vlastní tvorba

Příloha č. 25:



Vlastní tvorba

Příloha č. 26:



Vlastní tvorba

Příloha č. 27:



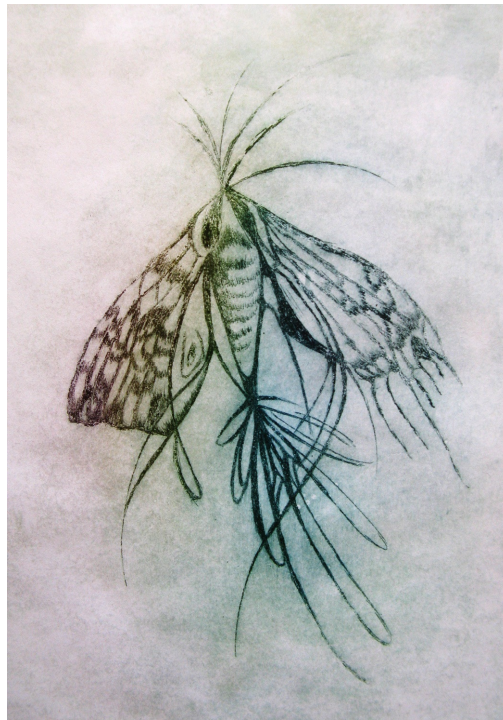
Vlastní tvorba

Příloha č. 28:



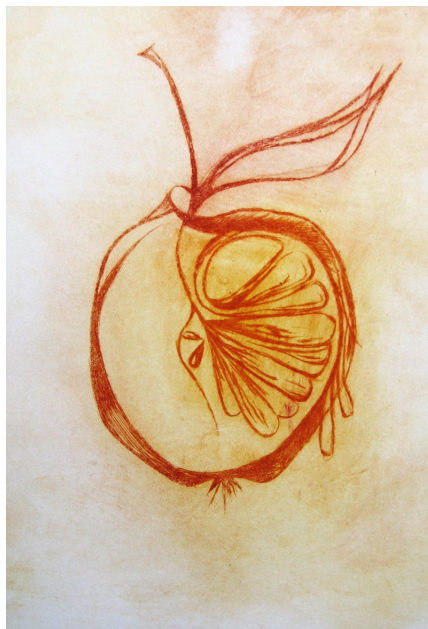
Vlastní tvorba

Příloha č. 29:



Vlastní tvorba

Příloha č. 30:



Vlastní tvorba